

**Miskolci konferenciák
2015**

**Emlékkötet Beck Salamon
születésének 130. évfordulójára**

Tanulmánykötet

A Miskolci Egyetem Polgári Jogi Tanszéke által
2015. november 13-án megrendezett Beck Salamon Emlékkonferencián
elhangzott előadások és kapcsolódó tanulmányok gyűjteménye

KIADÓ:

Novotni Alapítvány a Magánjog Fejlesztéséért

Miskolc
2016

Szerkesztette:

Dr. Pusztahelyi Réka PhD
egyetemi adjunktus
Miskolci Egyetem Állam és Jogtudományi Kar
Polgári Jogi Tanszék

© a szerzők, a szerkesztő
© Novotni Alapítvány

A kiadásért felelős: Dr. Gaál Zoltán

ISBN

Megjelent: 100 példányban

TARTALOM*Előszó***Németh János***Emlékezés Beck Salamonra, az egyetemi tanárra* 7**Prugberger Tamás***Sala Bácsi a tanár, a tudós, az esetjogász és az ügyvéd* 21**Menyhárd Attila***Szerződés, kártérítés és jogalap nélküli gazdagodás* 39**Veress Emőd***A biankó saját váltó – egy jogeset anatómiája* 57**Leszkoven László***A „kettősfedelű” igények mai megközelítésben* 75**Vida Sándor***Beck Salamon és a védjegyjog* 87**Juhász Ágnes***A jogász legyen műkedvelő nyelvész!* 101**Pusztahelyi Réka***Ajánlat kötöttség nélkül* 125

ELŐSZÓ

2015. november 13-án, Beck Salamon születésének 130. évfordulója alkalmából Emlékkonferenciát szervezett a Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Karának Polgári Jogi Tanszéke, a Kar, a Novotni Alapítvány a Magánjog Fejlesztéséért és a Miskolci Akadémiai Bizottság támogatásával. Ez a rendezvény is szervesen illeszkedett a Tanszék célkitűzéseként meghatározott azon konferencia-sorozatba, amelyet évről-évre a polgári jog valamely meghatározó alakjának, a magyar magánjog egy kiemelkedő jogtudósának tiszteletére rendez meg, hagyományteremtő céllal. Ezek a tudományos tanácskozások azonban nemcsak a magánjogi jogtudomány művelői, hanem a gyakorlati szakemberek érdeklődésére is számot tarthatnak.

A konferenciát Dr. Cserba Lajos, a Polgári Eljárásjogi Tanszék oktatója, a Miskolci Ügyvédi Kamara elnöke nyitotta meg. A megnyitót Prof. Dr. Németh János (ELTE) „Visszaemlékezés Beck Salamonra, az egyetemi tanárra” című, majd Prof. Dr. Prugberger Tamás (ME) „Sala bácsi a tanár, az esetjogász, tudós és az ügyvéd” c. előadásai követték. Beck Salomonnak a polgári anyagi jogtudomány területén kifejtett munkásságához kapcsolódott elsősorban Prof. Dr. Menyhárd Attilának (ELTE) „Kártérítési és jogalap nélküli gazdagodás”, Dr. Veress Emődnék (EMTE Sapientia) „A biankó saját váltó” és Dr. Leszkoven Lászlónak (ME) „Beck és az érdekeszme” című előadásai. Az iparjogvédelem és versenyjog területén megvalósított érdemeit emelte ki „Beck Salamon és a védjegyjog” című előadásban Vida Sándor (MTA doktora), míg perjogi munkásságához kapcsolódott Prof. Dr. Varga Istvánnak (ELTE) a „Beck Salamon gondolatainak továbbélése a polgári perrendi kodifikációban” című előadása.

Jelen tanulmánykötet ezen előadások zömét – nagyrészt elhangzásuk sorrendjében – szerkesztett formában tartalmazza, ezeken kívül Dr. Leszkoven László „A ”kettősfeledű” igények mai megközelítésben” című tanulmánnyal, Dr. Juhász Ágnes (ME) „A

jogász legyen műkedvelő nyelvész!” címet viselő, míg Dr. Pusztahelyi Réka „Ajánlat kötöttség nélkül” című tanulmányával csatlakozott a kötethez.

A konferencia és jelen kötet sikerének kulcsa, hogy valamennyi munka felszínre hoz valamit a becki életműből, olyan gondolatokat tárnak elénk, amelyek értékükből semmit sem vesztek a súlyos évtizedek alatt.

A világ változik, hangozhat a cinikus érv, ugyan mit nyújthatnak a jelenkor jogászának, idestova 80-100 évvel korábban fogant és papírra vetett gondolatok. Koránt sincs így. Nem is kell a kétkedő elé tárnunk a magyar magánjogi irodalom gyöngyszemeit, a külföldi szakma által is elismert alkotóinak munkásságát, elég, ha röpke pillantást vet az Országos Széchenyi Könyvtár elektronikus periodika adatbázisában is elérhető Polgári jog folyóíratra (1925-1938). E folyóirat irigylésre méltóan pezsgő – egyszerre tudományos és gyakorlati – szakmai életről árulkodik, és amelynek egyik szerkesztője és számos cikknek szerzője maga Beck Salamon volt. Kiemelkedő és sokrétű munkásságnak azonban ez csak egyetlen szelete, számolnak be erről Dr. Németh János és Dr. Prugberger Tamás professzorok is jelen kötetben.

Az „Öreg jogász tövistermésében” írta egy helyen, hogy *„Minden embernek szükségszerűen van őse. Még a tudósnak is. Utódja már nem minden embernek van. Tudósnek még kevesebb szer van utódja, mint az átlagos embernek.”*

Való igaz, hogy Sala bácsi tanítványává már senki nem válhat, de életművének kincseit, tanítása legjavát elsajátítva talán egy-egy rezdülése, gondolata erejéig még bárki lehet egyfajta „különös jogutódja”.

Sok szeretettel ajánlom jelen kötetet a Tisztelt Olvasó figyelmébe!

Miskolc, 2016. május

a szerkesztő

Németh János*

EMLÉKEZÉS BECK SALAMONRA, AZ EGYETEMI TANÁRRÁ*

Tisztelt Elnök Úr! Tisztelt Hölgyeim és Uraim!

Elöljáróban köszönetemet fejezem ki a rendezőknek a meghívásért, mert ezzel lehetővé tették számomra, hogy több évtizeddel a halála után ismételten, nyilvánosan kifejezésre juttathassam mélységes hálámat Beck Salamon professzornak, a kedves Sala bácsinak azért a szinte atyai gondoskodásáért, amelyet irántam tanúsított és az általa folyamatosan nyújtott szakmai ismeretekért.

Hálás vagyok a sorsnak, hogy hét éven keresztül dolgozhattam Beck Salamon mellett munkatársként, három évet mint demonstrátor, négy évet pedig mint tanársegéd. A hozzá fűződő szoros személyes kapcsolatomra jellemző többek között, hogy ő volt a házassági tanúm és a mindenki által szeretett kedves felesége Magda néni – köznyelven Sala néni – sírjánál, Sala bácsi kérésére, külön engedéllyel, mint nem zsidó vallású személy én tartottam gyászbeszédet.

* * *

* Prof. Dr. Németh János emeritus professzor; ELTE Polgári Eljárásjogi Tanszék

* A Miskolci Egyetem Állam-és Jogtudományi Kar Polgári jogi intézeti Tanszéke és a Novotni Alapítvány a magánjog fejlesztéséért által, 2015. november 13-án, Miskolcon megrendezett Beck Salamon emlékkonferencián elhangzott előadás szerkesztett szövege. Az előadás a Beck Salamon születésének 100. évfordulójára (1885-1985) kiadott *Emlékkönyvben* [az ELTE Állam-és Jogtudományi Kar Polgári Jogi, valamint Polgári Eljárásjogi Tanszéke és a Budapesti Ügyvédi Kamara kiadványa (Szerkesztették: Németh János és Vékás Lajos), ELTE Sokszorosító üzeme, Budapest, 1985.] a szerző által írott, Száz éve született Beck Salamon című kézirat bővített anyaga.

A huszadik század egyik kiemelkedő magyar jogászegyénisége, Beck Salamon 1885. március 25-én született Bács-Bodrog vármegye Topolya községében (ez ma Szerbiához tartozó vajdasági település: Bács-topolya), Beck Móricz cipésmester, bőrkereskedő és Adler Sarolta házasságából.

Elemi iskolai tanulmányait szülőfalujában a zsidó iskolában végezte. Ezt követően a szabadkai gimnáziumba járt hat évig. (Ennek az időszaknak állított maradandó szépirodalmi emléket a volt iskolatárs, Kosztolányi Dezső az Aranysárkány című regényében, amelyben az író, a „fekete, dróthajú fiú-t, Glück Lacit, Beck Salamonról mintázta). A gimnázium hetedik és nyolcadik osztályát Újvidéken végezte és ott tett 1903-ban érettségét.

Ugyanebben az évben megkezdte a jogi tanulmányait a Budapesti Tudományegyetemen, ahol – mint Grosschmid Béni és Szász-Schwarz Gusztáv tehetséges tanítványát – 1907-ben avatták doktorrá. Egyetemi hallgató korában csatlakozott a Szocialista Diákok Szabad Szervezetéhez, később titkára, majd elnöke lett annak, ez utóbbi minőségben részt vett az 1907. augusztus 24-26-án Stuttgartban megtartott Szocialista Ifjúsági Internacionálén.

A diploma megszerzése után a Lausanne-i Egyetem nyári kurzusának volt a hallgatója, s azt követően Budapesten és vidéken folytatott ügyvédjelölti gyakorlatot. Az ügyvédi vizsgát 1910. április 26-án tette le az Ügyvédvizsgáló Bizottság előtt. Ezt megelőzően – még az ügyvédjelölti időszakban – félévig Berlinben tanult, a Friedrich-Wilhelm Egyetem (a mai Humboldt Egyetem) különböző előadásait hallgatta rendszeresen. A sikeres ügyvédi vizsga után 1910. június 10-én jegyezték be a Budapesti Ügyvédi Kamarába, amelynek keretén belül több mint négy évtizeden keresztül végzett ügyvédi tevékenységet.

Ennek az ügyvédi tevékenységnek egy rövid terjedelmű, de rendkívül elismerő méltatását adta 1985-ben Horváth Jenő ügyvéd, a

Budapesti Ügyvédi Kamara akkori elnöke, a Magyar Ügyvédi Kamara jelenlegi tiszteletbeli elnöke és Berend György ügyvéd „Az ügyvédek ügyvédje: Beck Salamon” című munkájukban.¹

Beck Salamonnak a társadalmi problémák iránti érzékenysége már diákkorában rendkívül fejlett volt. Ez tükröződik az akkori, főként a Pikler Gyula, Jászi Oszkár és Szabó Ervin vezetésével működő Társadalomtudományi Társaság polgári radikális irányzatú politikai folyóiratában, a Huszadik Században, illetve a Magyarországi Szociáldemokrata Párt elméleti folyóiratában, a Garami Ernő, majd Kunfi Zsigmond által szerkesztett Szocializmusban megjelent publikációiban (például: „A magánhivatalnokok szervezkedéséhez”, „A marxi értékelmélethez”, „Gép és munkabér”).

Belső munkatársa volt a Balogh. N. Imre, Fónagy Ödön és Diner-Dénes József által szerkesztett, a Munka Szemléje című társadalompolitikai, tudományos, irodalmi, művészeti és közgazdasági hetilapnak, amelynek munkatársai közé tartoztak olyan szocialista és polgári radikális publicisták, mint például Kunfi Zsigmond, Madzsar József, Pogány József, Vágó Béla, Czóbel Ernő.

Részt vett a Szabadgondolkodók Magyarországi Egyesületének fiókszervezeteként 1908 novemberében megalakult Galilei Kör (a budapesti egyetemi ifjúság és más fiatal, radikális értelmiségiek haladó szellemű szervezete az első világháború előtt és alatt) munkájában, tovább bővítve a különben is széleskörű politikai és irodalmi kapcsolatait.

Évfolyamtársa volt egy ideig az államtudományi doktorátust szerző, a Tanácsköztársaságban közoktatásügyi népbiztosságot ellátó, híres filozófus Lukács Györgynek, aki a bécsi, illetve moszkvai emigrációja előtt politikai meggondolatlanságáról panaszkodott neki.

¹ Emlékkönyv: 85-88. oldal.

Ady Endrével együtt tagja volt a Martinovics szabadkőműves páholynak, ahol tévesen Beck Sámuel néven tartották nyilván.² Négyessy László bölcsészprofesszor stílusgyakorlatain megismerkedett Babits Mihállyal, Juhász Gyulával, Tóth Árpáddal, Oláh Gáborral stb., de jól ismerte és becsülte Karinthy Frigyest és Rudas Lászlót is. A Galilei Kör – amelynek az alapító kiáltványát a polgári radikalizmus liberális eszméi hatották át –, valamint a Martinovics szabadkőműves páholy tagjai közül többen, így Beck Salamon is közreműködtek az Országos Polgári Radikális Párt megalakításában. E Párt megalakításakor (1914-ben) ő a pártelnökség tagja lett.

A Tanácsköztársaság idején „A házassági rendelet és a külföldiek” címmel cikket írt a Szocialista Jogászszövetség hivatalos lapjába, az Igazságügyi Népbiztosság Propaganda-Osztálya által szerkesztett Proletárjogba.

Szakirodalmi munkásságát is viszonylag korán, ügyvédjelölt korában elkezdte. Az első cikke 1908-ban jelent meg a Jogtudományi Közlönyben – amelynek 1912-től állandó munkatársa –, két évvel később pedig már díjat nyert a Magyar Jogászegylet pályázatán A kötelesrészes jogállása című pályamunkája. A magánjog és a hiteljog körébe eső kérdések hetenkénti megvitatására 1922-ben megszervezte a Civiljogászok Vitatársaságát, amelynek elnöki

² A Martinovics Ignácról elnevezett szabadkőműves páholy a Magyarországi Nagyoriens legrégebbi szervezete, egyszersmind az egyetlen 1908. óta kisebb-nagyobb megszakításokkal, folyamatosan működő magyar páholy. A Martinovics páholy első, 1918-ig tartó tíz éves korszakában nyolcvannyolc tagot számlált. Közöttük az irodalmat és művészetet Ady Endre, Bíró Lajos, Bölöni György, Csáth Géza, Lengyel Géza, Nagy Endre, Reinitz Béla, Szini Gyula, Schöpflin Aladár, a pedagógusokat Czöbel Ernő, Rózsa Ede, Zigány Zoltán, a jogászokat Beck Sámuel, Halasi Béla, Harkányi Ede, Székely Artúr, a hivatalnokokat Conrád Gyula, Iván Miklós, a politikusokat pedig Jászi Oszkár és Sándor Pál képviselte. A páholy 1945-ben az újjáalakult Nagypáholy keretében, dr. Beck Sámuel vezetésével látott ismét munkához. Lásd részletesen: www.nagyoriens.hu/mno/page_id=299 [2016. április10.]

tisztségét Meszlény Artúr vállalta el. Elsősorban a tagság tagjaira támaszkodva indították meg azután Meszlény Artúr főszerkesztő és Beck Salamon, valamint Varannai István szerkesztők 1925-ben a Polgári Jog (a hazai és külföldi magánjog és hiteljog szemléje) című havonta megjelenő folyóiratot. Ennek a lapnak ő nemcsak az egyik szerkesztője volt, hanem a legtermékenyebb cikkírója is. A folyóirat tizennégy éves fennállása alatt – a Polgári Jog megjelentetését ugyanis 1939. január 1. után nem engedélyezték – az általa írott, a civilisztika szinte egész területét felölelő cikkek száma meghaladta a háromszázat.

Az ügyvédi, szerkesztői és cikkírói tevékenységén felül a Magyar Jogászegylet 1934. december 15-én tartott évi rendes közgyűlésén megbízták – Szladits Károly és Kuncz Ödön egyetemi tanárokkal, valamint Nyulászi János ügyvéddel együtt – a fiatal jogásznemzedék rendszeres továbbképzése érdekében létesített Civiljogi Szeminárium vezetésével. (Ezzel egy időben a Civiljogászok Vitatársasága megszűnt és feladatát a Civiljogi Szeminárium vette át.)

Betöltötte a Budapesti Kereskedelmi Testület főtitkári tisztségét, és az Ügyvédek Reformszövetsége is dísztagjává választotta 1936-ban. Az Ügyvédi Vizsgáló Bizottságnak 1918 és 1921 között, majd 1926-tól volt tagja, illetve a Magyar Jogászegyletnek igazgató választmányi tagja, mindaddig, amíg a diszkriminációs rendelkezések meg nem akadályozták a zsidó származásúak meghatározott tisztségekre való választhatóságát.

A második világháború alatt érte életének legnagyobb csapása. A dr. Klein Magdolna felsőkereskedelmi iskolai tanárnővel – a mindenki által szeretett Magda nénivel – kötött és több mint fél évszázadon keresztül tartó, példásan boldog és harmonikus házasságukból született két gyermekük közül a Szladits-iskola tehetséges tagjai közé

tartozó fiú, András a munkaszolgálat közben kapott sebesülése következtében 1943-ban meghalt.³

Magyarország német megszállását követően, 1944. május 11-én Beck Salamont törölték a Budapesti Ügyvédi Kamarából. A zsidó származású szellemi élet más képviselőivel, újságírókkal, ügyvédekkel, művészekkel együtt, 1944. május 1-től Szigetszentmiklóstra, az akkor Horthy-ligetnek nevezett helyre, a Weiss Manfréd Acél és Fémművek területén lévő internálótáborba vitték.⁴ Sorstársai elmondása szerint a táborban néhányszor „kivételezésben” részesült annyiban, hogy a korábbi sikeres ügyvédi tevékenységéért az akkori hálás egyiptomi nagykövet által neki rendszeresen küldött szivarok egy részét az internálótábor parancsnokságától megkapta. A Horthy-ligetbeli raboskodás augusztus végéig tartott, amikor – miután a kormányzó leállította a deportálásokat – az internálótábort is megszüntették. 1944 novemberétől, a Szálasi kormány időszakában, 61 évesen, munkaszolgálatosként sáncot ásattak vele.

A második világháborút követően újult erővel látott munkához. A jogfosztó rendelkezések hatályon kívül helyezése után folytatta az ügyvédi tevékenységét, tagja lett ismét a Vizsgabizottságnak, majd 1947-től annak elnökhelyettesi tisztségét töltötte be. A Budapesti Ügyvédi Kamarának elnökségi tagjává választották (1945. június 1. – 1950. október 11.) és ugyancsak tagként ténykedett 1947-től a Szabadalmi Ügyvivőket Képesítő Vizsgabizottságban is.

Egy ideig a Magyar Radikális Pártban is tevékenykedett, amelynek 1945 novemberében elnökségi tagja is lett. A Magyar Jogász

³ Leányuk 1956 decemberében – pogromoktól tartva – férjével és kisleányával, Sala bácsiék imádott kis unokájával, Andival, ismereteink szerint Argentínába, illetőleg később Venezuelába költözött.

⁴ Lásd így: Fóthy János: Horthy-liget. A magyar Ördög-sziget. Részlet. Jelenkor, 2014. november, Megérkezés Horthy-ligetre.

Szövegség megalakulásakor az Országos Választmány és a Tudományos Bizottság tagjává, később pedig a Polgári Jogi Szekció elnökévé választották. Szladits Károly szerkesztőbizottsági elnök mellett 1949-ben az elnökhelyettesi feladatokat látta el a Jogtudományi Közlönnél – amely az ötvenes évek elejéig a Magyar Jogász Szövetség hivatalos lapja volt –, majd a szerkesztőbizottság tagjaként dolgozott.

Az ügyvédi hivatást és a tudományos munkát – amelyet a húszas és a harmincas években a Civiljogászok Vitatársaságában, a Magyar Jogászegyletben, illetve a Szladits-féle Magánjogi Szemináriumban végzett – továbbra is összeegyeztette.

A Pázmány Péter (1950-től Eötvös Loránd) Tudományegyetemen a dologi és a kötelmi jogból 1946-ban magántanári képesítést nyert, amelyet 1947-ben a magánjog egész tárgykörére kiterjesztettek. Ugyanebben az évben kapott címzetes rendkívüli tanári kinevezést. A Polgári eljárásjogi tanszékre 1949 szeptemberében került tanszéki jogú előadónak. Ugyanide nevezték ki 1950 szeptemberében egyetemi rendkívüli tanárnak, majd 1951-ben egyetemi tanárnak és vette át az elődök, Plósz Sándor, Magyary Géza, Nizsalovszky Endre, valamint Sárffy Andor által vezetett tanszék irányítását.

Az egyetemi rendkívüli tanárrá való kinevezését követően az előírások szerint le kellett mondania az ügyvédi kamarai tagságától. Számára ez a lépés – mint az a Budapesti Ügyvédi Kamarához intézett, 1950. szeptember 27-én kelt leveléből kitűnik – valóban lemondást jelentett, „búcsút attól az élethivatástól, amelyet négy évtized folyamán a hivatás szeretetétől áthatva” folytatott. A lemondása folytán az Ügyvédi Kamarából 1950. október 11-én törölték, és ettől az időponttól kezdve az ügyvéd kollegák becsült és elismert „Salája” végérvényesen az egyetemi hallgatók szeretve tisztelt „Sala bácsijává” vált.

Tudományos munkásságának elismeréseként – a hatszázat meghaladó számú cikk⁵ mellett több jelentős tanulmányt és monográfiát is publikált (pl. „Rendeltetési javak”, „Kötelemlétsülés”, „Érdekeszme töredékek”, „Magyar védjegyjog”, „Szabadalmi jog”, „Négy értekezés”) – 1952-ben az állam- és jogtudományok kandidátusa, majd 1957-ben a „Többszemélyes perjogi helyzetek” című doktori értekezés alapján a jogi tudományok doktora lett.

1957-ben átvette Nizsalovszky Endrétől a két polgári jogi és a polgári eljárásjogi tanszékből összevont Polgári Jogi és Polgári Eljárásjogi Tanszék vezetését, és ezt a feladatot 1960-ig, nyugdíjba vonulásáig – amikor is munkája elismeréseként megkapta a Munka Érdemrend arany fokozata kitüntetését – ellátta.

A fenti, e reá jellemzően mozgalmas életpályát vázoló, száraz, tényyszerű adatok valóságuk ellenére sem képesek visszaadni – sőt inkább elrejtik – Beck Salamon sokszínű egyéniségét. Az eddigiek alapján ugyanis azok, akik nem ismerték, sokkal inkább gondolnák őt akár politikusnak (ami nem volt!), akár kiváló ügyvédnek, tudósnak (ami viszont volt!), mintsem egy melegsívű tréfás, szórakozott és feledékeny embernek.

Egyéniségére jellemző, hogy mint ügyvéd szinte soha nem készített el egy keresetlevelet sem szabályosan (az általa formálisnak tartott dolgokra mondhatni egyáltalán nem figyelt), de képes volt arra, hogy a legelveszettebbnek hitt, bonyolult pereket bravúros jogászai teljesítménnyel megnyerje, vagy arra, hogy ügyvéd kollégáit tanácsaival kilátástalannak tűnő esetekben is pernyeréshez segítse.

Egyetemi tanárként az első perctől kezdve arra törekedett, hogy az elmélet és a gyakorlat szoros összefüggését, kölcsönhatását a hallgatókkal megismertesse, bennük tudatosítsa, és a hosszú évek

⁵ Dr. Beck Salamon publikációinál szerzőként többször használta a Beck Sala vagy csupán a Sala nevet is, de előfordult, hogy magát csak B.S. betűkkel jelölte meg.

során felgyülemlett hatalmas tudásanyagát – a tőle megszokott teljes odaadással és közvetlenséggel – a lehető legnagyobb mértékben átadja nekik.

A valójában nem túl hosszú, mintegy tíz évig tartó aktív oktatói tevékenysége közben ő maga is mindent megtett azért, hogy fenntartsa a kapcsolatát az éltető gyakorlattal. Tevékenyen közreműködött a Pp., az I. és II. Ppn., a Vht. és a Ptk. kodifikációs munkájában és megszervezte – többek között – a Tanszék mellett működő Polgári Eljárásjogi Tudományos munkaközösséget, amelynek az ülésein az előadók és a vitában részt vevők nagy része gyakorlati szakember volt.

Megtisztelő kötelességének tartotta, hogy írásos tananyaggal is segítse a hallgatók tanulását. Erre azért volt sürgető szükség, mert mindössze két olyan, komoly, szakszerű, egyetemi hallgatóknak készített tankönyv⁶ volt forgalomban, amely az 1953-ig többé-kevésbé hatályos főbb polgári perjogi szabályokat ismertette és magyarázta. A hallgatóknak azonban ekkor már elsősorban az új polgári perrendtartást, az 1952. évi III. törvényt magyarázó írott tananyagra volt sürgősen szükségük. Beck Salamon igyekezett ezt az igényt, a lehető leggyorsabban kielégíteni⁷ és az Egyetemre való jövetelét valamint az új Pp. elfogadását követően – különböző szerzőtársaival – szinte azonnal egyetemi jegyzeteket készített, majd később olyan

⁶ Magyary Géza: Magyar polgári perjog. 3. kiadás. Átdolgozta és kiegészítette: Nizsalovszky Endre, Budapest, 1939; Sárfy Andor: Magyar polgári perjog. Budapest, 1946.

⁷ Ennek keretében készültek el ebben az időszakban – többek között – a következő egyetemi jegyzetek, tankönyvek: Beck Salamon–Móra Mihály–Vinkler János: Polgári eljárási jog I. Budapest, 1953 (280 oldal); Beck Salamon–Móra Mihály–Vinkler János: Polgári eljárási jog II. Budapest, 1953 (138 oldal,); Névai László–Beck Salamon–Móra Mihály–Bacsó Ferenc: Magyar polgári eljárásjog. Egységes jegyzet. Budapest, 1954/55 (177 l) ; Bacsó – Beck–Móra–Névai (Szerk.: Beck Salamon – Névai László): Magyar polgári eljárásjog. Budapest, 1962.

tankönyvet írt, illetve szerkesztett, amelyre a polgári eljárásjogi irodalomban még ma is gyakran hivatkoznak.

A hallgatói teljesítmények elismerésére – az osztályzaton túlmenően – meghonosított egy teljesen szokatlan, de a hallgatók megbecsülését jelentő, s azok által nagyra tartott sajátos formát, a „kávémeghívást”. Ez azt jelentette, hogy a tanév végén azok a hallgatók, akik kiváló eredménnyel vizsgáztak polgári eljárásjogból, meghívást kaptak a Torockó utcai lakásukra, tejeskávéra és süteményre. (Sala bácsi ugyanis egyáltalán nem ivott szeszesitalt, ezzel szemben megszállottja volt a szivarnak, amelynek a hamujával mind magát, mind pedig a környezetét szinte mindig sikerült beszórnia.) A kávé és a süteményt a tőle elválaszthatatlan felesége, Magda néni saját kezűleg szervírozta. (Az elválaszthatatlanságot itt csaknem szó szerint kell venni. Jellemző ugyanis az egymáshoz való rendkívül szoros kapcsolódásukra, hogy ha az egyikőjük beteg volt, akkor mindketten befeküdtek a kórházba.)

A meghívott hallgatók azonban nem csak kávé és süteményt kaptak, hanem lehetőséget is arra, hogy Sala bácsival és néhány idősebb meghívott vendéggel, professzorral beszélgethessenek a legkülönbözőbb kérdésekről. Ma már csak az tudja felfogni azt a megtiszteltetést, amelyet egy-egy ilyen meghívás a hallgatóknak jelentett, aki részt vett ott egy kávézáson, ahol őt nemcsak a társai, hanem szeretve tisztelt professzora is egyenrangú beszélgetőpartnerének tartotta.

A hallgatókhoz való viszonyát jól tükrözi különben például az, hogy 1957-ben (72 éves korában) egy oktatók és hallgatók közötti labdarúgó mérkőzésen magától értetődő természetességgel – tudósi és oktatói tekintélyét ettől egyáltalán nem féltve – „teljes szerelésben” lépett pályára. (A mérkőzés lejátszásában – ami különben élete első labdarúgó mérkőzése lett volna, mivel ő a labdajátékok közül a teniszt részesítette előnyben – csupán az a malőr akadályozta, hogy

„bemelegítés” közben egy, a partvonal mellől beívelt és általa észre nem vett labda összetörte a szemüvegét, ami nélkül pedig, mint mondta, „nem megy igazán a játék”.)

Ugyanakkor azonban az is igaz – és ez a tény előttünk, volt tanítványai előtt csak növelte a tekintélyét –, hogy a hallgató-centrikussága nem párosult hivatal-centrikussággal. Gyakran előfordult vele ugyanis, hogy amíg egyik kezével jegyzetet, cikket, szakvéleményt stb. írt, addig a másikkal nagy nyugodtan lökte, mindennemű válasz nélkül, íróasztalának örökké kicsordulással fenyegető fiókjába – maga elé mormolva legfeljebb, hogy „szamárság” – a legszigorúbb hangú rektori vagy dékáni körlevelet, amely az oktatást tekintve valójában bagatell, de az önmagát adminisztráló oktatásügyi (vagy bármilyen ügyi) igazgatás szempontjából rendkívül fontosnak tekintendő ügyben azonnali vagy nagyon rövid határidőn belüli választ kért.

Ehhez a sokszor tudatos magatartásához járult még az a nagyfokú, igazi professzori szórakozottsága is, hogy például mindkét lábára eltérő színű ballábas cipőt húzott, amely őt már fiatalkorában jellemezte. Ezek a tények együttesen eredményezték azt, hogy se szeri, se száma a róla szóló – másnak a több számmal nagyobb kabátja, kalapja elcseréléséről, táska, esernyő elvesztéséről mesélő – megtörtént illetőleg kitalált vagy legalábbis erősen kiszínezett történeteknek, amelyek még ma is élnek, bizonyítva a nagy népszerűséget, amelyet élvezett a hallgatók és a kollégák körében.

A hallgatók tiszteletét és szeretetét mutatta az is, hogy noha mindenki professzor úrnak – egyesek elvtársnak – szólította, egymás között csak Sala bácsiként vagy Salaként emlegette, anélkül, hogy ebben akár csak egy cseppnyi tiszteletlenség is lett volna. Egy, az előzőkben említett „kávémeghíváson” a jelenlévő Nizsalovszky Endre professzor az ott lévő nagyszámú hallgató hangulatát felmérve

mondta – némi beletörődéssel – „tudom, hogy a hallgatóink mindkettőnket tisztelnek, becsülnek, de téged Sala szeretnek is!”

Beck Salamon professzori szórakozottsága különben semmiben nem befolyásolta a róla kialakított szakmai elismerést. Erre jellemző, hogy Eörsi Gyula – aki egyes esetekben a szarkasztikus megjegyzéseiért nem ment a szomszédba – a következőket írta Beck Salamonról, Sala bácsiról: „Szivarhamuval terítette a szobákat, a szivar kilukasztotta a kabátját. Az egyetemen nem buktatott, csak lehordta a nebulót, már amennyire képes volt valakit lehordani. Ilyen bohókás lett volna Sala bácsi? Korántsem. Ez a melegszívű ember a polgári jog és a gazdaság joga területén egyike volt kora legnagyobbjainak... A tudományos vitákban nem ismert kíméletet: a tudományt és a gyakorlatot szolgálta. Váratlan riposztjai mindig ültek, felvillanásai gyakran többet adtak holmi tudós tanulmányoknál.”⁸ Magam is ezt a véleményt tartom igaznak!

A hallgatók iránti szeretetéből, az ő „örökifjú” voltából természetszerűleg adódott, hogy nyugdíjba vonulását követően is rendszeresen bejárt az Egyetemre, a részére fenntartott szoba ajtaja továbbra is nyitva állt a legkülönbözőbb kérdésekkel vagy kérésekkel hozzá forduló kollégák és hallgatók előtt egyaránt. Ebben az időszakban is tartott még rendkívül érdekes speciális kollégiumokat, de gyakran ment be látogatóként is egyes, általa kedvelt fiatal oktatók gyakorlati óráira. A látogatásai során feltett kérdései, majd pedig a különböző megoldási kísérletekhez fűzött szellemes megjegyzései mindig nagy élményt jelentettek a hallgatóknak, akiknek így újabb és újabb évfolyamai ismerhették meg őt.

Beck Salamonnak a jog iránti töretlen és sokirányú érdeklődésére jellemző, hogy a szabadalmi és a védjegy jog témaköréből is több

⁸ Emlékkönyv: A közvetett károk határai. 59. oldal.

nagyra értékelt monográfiája, illetve cikke jelent meg.⁹ Ezen túlmenően nyugdíjasként, 77 éves korában a Magyar Iparjogvédelmi Egyesület 1962-es, hosszú szünet utáni újraindításában elévülhetetlen érdemeket szerzett¹⁰ és amelynek – Csűrös Zoltán műegyetemi tanár, akadémikus elnök mellett – az új ügyvezető elnökévé választották. Az 1970-ben alapított Iparjogvédelmi Emlékérmet 1971-ben, György Ernővel és Nizsalovszky Endrével együtt elsőként kapta meg.

* * *

Beck Salamonnak az 1974. június 7-én bekövetkezett halála attól az ötletekben mindig rendkívül gazdag, szellemes, merészen gondolkodó tudóstól, tanítómestertől és kollégától fosztott meg bennünket, aki a gyakorlati élet problémáit felvető, kételyeket ébresztő módszerével bennünket az egyes kérdések többirányú megközelítésére, a bonyolult helyzetek tisztázására, az elfogadott nézetek és álláspontok kritikai felülvizsgálatára ösztönzött. Sokan, nem alaptalanul, „esetjogásznak” tartották őt, akinek a vizsgált jogeset a civilisztika egész területére használható elvi általánosításhoz szolgált kiindulópontnak. Szladits Károly a Beck Salamon 50 éves születési és 25 éves ügyvédkedési évfordulója alkalmából tartott díszvacsorán mondott ünnepi beszédében ugyanakkor hangsúlyozottan emelte ki, hogy az ünnepelt összetetten többszólamú volta, sokoldalúsága „kialakította magában a civiljogászt, mint új összetételt, a forgalmi élet jogászát, akiben a polgári jog összes ágazatai egységbe olvadnak”.

E megállapítás feltétlenül helytálló voltáról jelen sorok írója – aki szerencséjére Beck Salamon mellett dolgozhatott, éveken keresztül, mint egyedüli segítője a polgári eljárásjog oktatásában – a közös

⁹ Ez irányú tevékenységének értékelésére nézve lásd: Bacher Vilmos: Beck Salamon iparjogvédelmi munkássága című tanulmányát. Emlékkönyv. 31-37. oldal.

¹⁰ Dr. Gödölle István: A Magyar Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Egyesület 100 éve – Történeti és archontológiai vázlat. 30-31. oldal. Iparjogvédelmi és Szerző Jogi Szemle, 2(112) évfolyam 1. különszám, 2007. május.

munka során győződött meg, amikor napról-napra tapasztalhatta mesterének a civiliztika egészére kiterjedő tudását.

Beck Salamon 90. életévében, 1974. június 7-én halt meg Budapesten, a Farkasréti temetőben nyugszik. A sírjánál Világhy Miklós, volt tanszéki professzor-társa, az ELTE korábbi rektora mondott búcsúbeszédet, majd jelentetett meg róla egy meleg hangú, az elhunyt szakmai érdemeit méltató nekrológot, Dr. Beck Salamon (1885 –1974) Az utolsó magyar esetjogász halálára címmel.¹¹

Születésének százharmincadik évfordulóján nagyrabecsúléssel emlékezünk Beck Salamonra, a sokszínű egyéniségre, a magyar civiliztika történetében rangos helyet elfoglaló nagyszerű emberre, aki mindig és mindenütt tanított.

Beck Salamon, Sala bácsi méltán örvendett az ügyvédség, az egyetemi élet, de az egész magyar jogászság körében is tiszteletnek és szeretetnek.

¹¹ Jogtudományi Közlöny, 1974. december, 732-734. oldal.

*Prugberger Tamás**

SALA BÁCSI A TANÁR, A TUDÓS, AZ ESETJOGÁSZ ÉS AZ ÜGYVÉD

I.

Beck Salamon professzort, a népszerű Sala Bácsit Pécssett, Kauser Lipót professzor lakásán ismertem meg. A két jogtudós nagyon jó baráti kapcsolatban volt egymással. Mind a ketten egy korosztályhoz tartoztak. Kauser, a pécsi joghallgatók Lipi Bácsija azonban mintegy fél évtizeddel korosabb volt Sala Bácsinál. Ügyvédi pályafutásukat a XX. század elején, még jóval az Első Világháború kitörése előtt kezdték el. Mind a ketten sikeres budapesti ügyvédek voltak, olyannyira, hogy ügyvédek jártak hozzájuk megtárgyalni velük bonyolultabb ügyeiket. Hozzájuk hasonlóan konzulens ügyvéd volt Zalán Kornél és Túry Sándor Kornél is. Valamennyien tudós ügyvédek voltak, komoly szakirodalmi munkássággal. Műveik forrását többnyire az eljűk került jogesetek képezték, amelyeket a bírói gyakorlat, a tételes jog szabályai, valamint a hazai és a nemzetközi jogirodalom alapján elemeztek, saját álláspontjukat jogfejlesztő jelleggel kritikus módon kifejtve.

Erre a találkozásra Sala Bácsival Pécssett egy olyan alkalommal került sor, amikor Kauser professzor Sala Bácsit meghívta vendégelőadóknak Pécsre, amikor is én mentem ki érte az állomásra és kísértem be a Mór Kollégiumba, ahol Lipi Bácsinak és hajdani színésznő feleségének, Edit néninek egy egyszerű kétszobás szolgálati lakása volt, ami kollégiumi bútorokkal volt berendezve. Én ebben az

* Prof. Dr. Prugberger Tamás D. Sc. Professzor emeritus, ME Agrár- és Munkajogi Tanszék

időszakban Kauser Professzor famulusa voltam, demonstrátor az általa vezetett polgári jogi tanszéken. Ők gyakran hívták meg egymást kölcsönösen vendéglőadásra és amikor bemutatták a másikat az évfolyam hallgatóinak, egymást ugratták. Egy ilyen „duell” volt, amikor Sala Bácsi úgy mutatta be, hogy jeles professzor barátjától „fognak hallani némi couserit”, magyarul csacszkodásokat, Kauser úgy vágott vissza, hogy amit Sala Bácsi Pécsen adott elő, „abban sem volt minden kóser”. Sala Bácsi pécsi előadása, amelyet végig hallgattam, érdekesítő, szívesítő, szellemes és huncutkodó volt.

Közelebbi kapcsolatba Sala Bácsival fiatal ügyvédként, illetőleg jogtanácsosként 1967-ben kerültem, amikor a Jogtudományi Közlöny egyik az évi számában – amelyet egy cikkem megjelenése okán tiszteletpéldánnyként megkaptam –, a borítólapon belső oldalán olvastam egy felhívást, hogy Beck Salamon előfizetőket gyűjt az „Öreg jogász tövistermése” című könyvének magánkiadására. Tudtam, hogy ha sikerül ezt a művet megjelentetni, egy igen sikeres élvezetes, sok humorral, de sok bölcsességgel és jogi ismeretanyaggal rendelkező írás kerül az olvasó kezébe. De ezen kívül is, Sala Bácsi szimpatikus és szeretete méltó egyénisége is arra inspirált, hogy az általam képviselt vállalatnál stencilen megrendelő cédulákat készítsék a nevek és a személyi adatok kipontozásával, amelyeket sokszorosítottam és amerre jártam tárgyalni, vagy ahol kollegákkal találkoztam, nemcsak akkori szombathelyi székhelyemen, hanem Nyugat-Dunántúl több megyéjében is e megrendeléseket kollegákkal kitölttettem és a kitöltött megrendeléseket többnyire postán küldtem Sala Bácsinak. Később, levélben megköszönve a küldeményeket, meg is hívott a Torockó utcai lakására, ahol hosszasan elbeszélgettünk. Ez után, mivel gyakran kellett Budapestre utaznom, az egyetemre vittem be neki az újabb megrendelés-gyűjtésemet. Ha tárgyalni, vagy aspiránsi képzésre mentem Budapestre, vagy a Jogtudományi Intézetbe – ahol a Jogtudományi Közlöny szerkesztősége volt – soha

sem mulasztottam el meglátogatni a jogi karon Sala Bácsit, aki nyugdíjazása után is rendszeresen bejárt, fenntartva saját szobáját – ahol továbbra is speciál kollégiumokat tartott, és továbbra is folytatta szakirodalmi tevékenységét. Ez utóbbit csak akkor hagyta abba, amikor agyvérzés következtében jobb karja megbénult, de még akkor is bejárt az egyetemre és tudomásom szerint még oktatott. Panaszolta, hogy a szakirodalmi munkássággal kénytelen felhagyni kezének lebénulása miatt. Felvettem, hogy diktálással át tudná hidalni e nehézséget. Mondta is, hogy felajánlotta neki ezt volt ügyvédi irodai titkárnője, Lovitsné, René asszony, akit én is igen jól ismertem és aki az Állam-, és Jogtudományi Intézet megalakulása után annak a munkatársa lett és a Jogtudomány Közlönyt gondozta, amely folyóirat főszerkesztője akkor már Pap Tibor pécsi professzor volt. Mind a ketten mindig szeretettel beszéltek Sala Bácsiról, és különösen René asszony mondott el több édes történetet róla, különösen szórakozottságáról.

A Szemere és a Szalay utca sarkán volt akkor is a Magyar Jogászegylet és az Országos-, valamint a Budapesti Ügyvédi Kamara székháza. Ott volt egy társalkodó és egy klubhelység, ahol az ügyvédek rendszeresen sakkoztak vagy kártyáztak vagy pedig társalogtak. Annak idején – mint ahogy ez „Öreg jogász tövistermése” kötetből kitűnik – az ügyvédi kar komoly társasági életet élt Budapesten. A kötetlen társalgásokon, szakmai megbeszéléseken kívül rendszeresen voltak ügyvédi vacsorák nyitó és záró szónoklatokkal összekötve, amelyeket gyakran tartott ügyvéd korában Sala bácsi is. René Asszony nevetve mondta el, hogy neki, mint irodavezetőjének kellett Sala Bácsit mindig rendbe szedni és utána telefonálni a „jogász clubba” hogy menjen át a bíróságra vagy jöjjön vissza az irodába, mert nemsokára kezdődik egy tárgyalás, ahol képviselőt kell ellátnia vagy pedig terminust beszélt meg ügyfelével, aki nemsokára megérkezik. René Asszony vagy talán Pap Tibor

professzor mesélte – kinek szintén tanítványa voltam –, hogy egy alkalommal Sala Bácsi az egyetemre ment be, amikor a jogi kar bejárata előtti árkádos oszlopcsarnoknál meg akarta gyújtani az eső által eloltódott szivarját és mivel fujt a szél, megfordult, hogy háttal legyen a szélnek. Sikerült is újból meggyújtani elaludt szivarját, de a zord időjárás miatt a láng megtartásáért folytatott küzdelemben megfeledezett eredeti tervéről, vagyis arról, hogy az egyetemre menjen be, mivel átfordult, így a lakása irányába hazafelé baktatott és csak a villamosmegállónál jött rá, hogy neki előadást kell tartania. Az előadás így a szokásosnál rövidebb lett, aminek a hallgatók általában örülni szoktak, de nem biztos, hogy így volt jelen esetben is, mivel Sala Bácsi előadásai mindig érdekfeszítőek voltak.

Sala Bácsiról mondták annak idején, hogy a polgári perjogot, ezt a viszonylag száraz tárgyat úgy tudta előadni, hogy lekötötte előadásával a hallgatók figyelmét. Szípkázó humorával és jogeset-elbeszéléseivel színesítette előadásait. Jóval később volt még egy perjog professzor, nekem egyetemi évfolyamtársam, majd kollégám Miskolcon, Gáspárdy László professzor, aki színészi képességeinek a bedobásával is le tudta kötni hallgatói figyelmét. Sala Bácsi a hallgatói érdeklődés-felkeltést a polgári perjog irányába sokkal realiztikusabban valósította meg. Közölte ugyanis, hogy „a polgári eljárásjog nem a tudományok tudománya, de jól lehet keresni vele”. Ez egyértelműen megfogta a hallgatóságot. Gusztáv Radbruch is akként nyilatkozott, hogy a joghallgatók túlnyomó zömének a figyelmét nem kötik le a szép elméletek és jogdogmatikai okfejtések. Az érdekli a legtöbbjüket, hogy mit tudnak a gyakorlatban úgy hasznosítani, hogy abból anyagi előny származzék. Állítólag a tanév elején, amikor oktatásra az ő tárgya, a polgári perjog jött, a bemutatkozáskor úgy jellemezte magát, hogy nem a legszebb, hanem a legeszebb jogászok közé tartozik.

Amikor érte mentem az állomásra, Kauser levélében így jellemezte, hogy fel fogom ismerni alacsony termetéről, Chaplinre jellemző kis bajszárról, egy sokat használt kefe közepén kikopott és kétfelé szétágazó szőrzetéhez hasonló frizurájáról, ami valóban Schopenhaueréhez hasonlított. Középen valóban ritka volt, két oldalon a dús haja pedig szétállt. Schopenhauerhoz hasonlított, de nem csak külsejében, hanem belső tartalmában is. Sala Bácsi külső alakjában Chaplin és Schopenhauer keveréke volt. Ez megmutatkozott szellemiségében is. Művészettel is affinitásban álló filozofikus beállítottságú elméleti és gyakorlati jogász, valamint jogi szakpedagógus volt.

II.

Eme előzmények után megpróbálom jellemezni őt, mint embert, majd mint tanárt és tudóst, végül pedig mint esetjogászt és ügyvédet. Személyének megformálásánál támaszkodom saját benyomásomra, vele fennállt személyes kapcsolatomra, Lovischné, René Asszony elbeszéléseire, aki szinte kezdettől fogva egészen a Második Világháború végét követő professzori kinevezéséig nagyhírű ügyvédi irodájának a vezetője volt, továbbá Pap Tibor elmondásaira, akivel szoros szerzői-szerkesztői viszonyt tartott fenn, valamint Világhy Miklós által Sala Bácsi halálára írt nekrológra. Sokat mesélt nekem Sala Bácsiról egyik volt kedves tanítványa és későbbi gyakornoka, Kotz László is, aki nemrég halt meg 87 éves korában és akivel én szerzőtársként több cikket megírtam a privatizáció és a devizahitel-szerződések fonáságairól, megformázva gondolatait, amelyeket agyvérzése miatt nehezen tudott kifejtetni. Ezen túlmenően felhasználom tanítványai visszaemlékezéseit, amelyeket 70 éves születésnapjára kiadott emlékkönyvben írtak meg róla, valamint az önvallomásnak is értékelhető „Öreg jogász tövistermése”-t, amely hűen tükrözi egyéniségét és amely az utolsó megjelent műve volt.

Emberként Sala Bácsit úgy tudnám az előbb említett könyv, személyes benyomásaim, mások elbeszélései, valamint a művei alapján aposztrofálni, aki egyértelműen szociál-liberális világnézeti talajon áll, a szónak a legnemesebb és legvalóságosabb értelmében. Ha most élne, egyértelműen a keynesi szociális piacgazdaságnak és a jóléti társadalom, a jóléti állam híve lenne, vagyis a Delano Franklin Roosewelt által meghirdetett „new deal” koncepcióját vallaná. Ez kitűnik korai műveiből, amelyek a munkás és a munkavállaló, a magán alkalmazottak és a közalkalmazottak munkaviszonyának egyes neuralgikus kérdéseit tárgyalják. Ágoston Péterrel együtt kívánta a kollektív munkajogot, mindenekelőtt a kollektív szerződést bevinni a Ptk. tervezetébe. Ő is azok közé a haladó, szociáldemokrata érzelmű jogászokhoz, jogi szakírókhoz tartozott, akik főként zsidó származásuk miatt, alapos felkészültségük és elméleti tudásuk ellenére sokáig nem kaptak katedrát, de mint tudós ügyvédek, szakmai közbecsülésnek örvendtek. Ezek a szociális beállítottságú ügyvédek, mint amilyen a német Zinsheimer, Lotmar, Gierke és még sokan mások, Németországból, Ausztriából és Svájcban valamint Olaszországból, megteremtették a munkáltató és a munkavállaló érdekeit összehétközíteni célzó munkajogot, célul tűzve ki a munkaügyi kapcsolatok jogának a kifejlesztését. Ebben bizonyos fokig különbözik a közeli barát és pályatárstól, Kauser Lipóttól, aki inkább a klasszikus konzervatív piacgazdaság és liberalizmus híve volt. Beck Salamon a szó legnemesebb értelmében szociál-liberális világszemléletű volt, aminek egyértelmű tanújelét adta többek között az az eset is, amikor Hébelt Ede, az Eperjesi Evangelista Jogakadémia tanárával szemben az Evangélikus Egyházi Hatóság fegyelmi eljárást indított azért, mert Klebelbergs Kunóval szemben ő nyerte meg a képviselői választást. Ebben az ügyben Sala Bácsi nemcsak hogy ingyen képviselte az akkor már Miskolcra került Hébelt Edét, ki tanári állásának a felfüggesztése miatt szűkös anyagi helyzetbe került,

hanem a Miskolcra történő leutazásának a költségeit is Hébelt akarata ellenére ő maga viselte, sőt ő hívta meg ebédre Hébeltet és feleségét Miskolcon, ahol a fegyelmi tárgyalás folyt.¹

Beck Salamonnak e világszemlélete teljesen különbözött minden vonatkozásban barátja, kollegája és pályasorstársa, Kauser Lipót nézeteitől. Kauser klasszikus polgári liberális felfogású és szabadgondolkodású volt, szemben Beck Salamonnal, aki a hazulról hozott zsidó vallását gyakorolta. Ahogy azonban Kauser – mint szabadkőműves – a nagypolgári szabadgondolkodás egyes elfajzott és kiüresedett elhajlásait keményen bírálta, ugyanúgy kritikailag fogadta el Beck Salamon is Marx tanításait. Meggyőződésem, hogy ha élnének, mind a ketten keményen bírálnák a mai kíméletlen globális neoliberalizmust, ahol nem is a globalizmussal, hanem a könyörtelen mindenén átgazoló abszolút egoizmuson nyugvó neoliberalizmussal van a baj, amely teljesen figyelmen kívül hagyja a kanti „categoricus imperativusból” kiinduló jheringi érdek-koordinációt és érdekösszhangba hozást, mely elvet mind a ketten tudományos munkáikban és ügyvédi gyakorlatukban egyaránt követtek.

III.

Ebből a szempontból foglalkozok Sala Bácsival, mint ügyvéddel. Az „Öreg jogász tövistermése” Harmadik része az „Ügyvédség” címet viseli. A könyvnek eme részében több ügyben történő szerepléséről beszél. Ezekből az tűnik ki, de ő maga is utal rá, hogy ügyvédjelöltként olyan irodát, illetve principálist talált, aki különböző cégeket képviselt. Principálisa, Sala Bácsi precíz munkájával és azzal, hogy mindennek utánanézett, valamint találékonyságával teljesen meg volt elégedve. Amikor a sikeres bírói-ügyvédi vizsga letétele után

¹ Megérdemelné Hébelt, hogy a vele szemben igazságtalanul és antidemokratikus módon eljáró egyházi és a háttérben lévő világi hatóság önkényét utólagosan megkövesse a Miskolci Egyetem Állam-, és Jogtudományi Kara legalább egy szemináriumi helység róla történő elnevezésével.

önálló ügyvéd lett, e tulajdonságának, vagyis precizitásának és a tárgyalásokra történő lelkiismeretes felkészültségének köszönhetően ügyvédi hírneve gyorsan terjedt a jogkereső közönség körében és ügyfélköre gyorsan szélesedett, mindenekelőtt nagyobb fajsúlyú vállalkozók körében, mivel azt lehet mondani, hogy kizárólag magánjogi és kereskedelmi jogi ügyeket vállalt. Ügyvédi tevékenysége, szakszerű perbeszédei és megalapozott jogi érvelései respektust szereztek számára nemcsak az ügyfelek és az ügyvéd kollegái körében, hanem a bírák körében is, ami a járásbíróági szinttől egészen a Kúria szintjéig megnyilvánult. Szakmai tekintélyét megalapozták az öröklésről szóló első, országos pályadíjnyertes könyve, majd a további könyvei. Sorrendben ezek a következők: a Dorogi Ervinnel és György Ernővel közösen írt, és a trianoni békediktátumot követően a Magyar Jogász Egylet által kiadott „A békeszerződés magán-, és közjogi vonatkozásai” c. könyve, a „Szervezetjog és a versenyjog” c. monografikus munkája, az 1934-ben saját kiadásként megjelent védjegyjogi könyve. Külön ki kell emelni Grosschmid „Fejezetek a kötelmi jogunk köréből” c. kétkötetes könyve 1936. évi jubileumi kiadásának a „Glosszákat” tartalmazó harmadik kötetében megjelent tanulmányát, továbbá az 1941-ben szintén saját kiadásként megjelent „Négy értekezés” c. kötetét. Emellett számos nagy horderejű jogerőssé vált elvi élű magán-, és kereskedelmi jogi tárgyú bírósági döntést rendszeresen kritikai élel analizált a „Polgári Jog” c. folyóiratban, „B.S.” megjelöléssel jelezve a cikk végén a szerzőségét.

Nemcsak ügyvédek és bírák, hanem vállalkozók és vezető köztisztviselők is rendszeresen olvasták a „B.S.”-t és mintegy informális jogforrásként hivatkoztak rá. Ez egészen 1939-ig folyamatos volt, egészen addig, amíg az akkori politikai irányvonal jobbra tolódása és bekeményedése miatt betiltásra nem került a „Polgári Jog”. Már fiatalon, a Magyar Jogász Egylet pályadíjnyertes

könyvének a megjelenését követően elérte azt, hogy a PTK. 2-ik tervezetének az Ügyvédi Kamara általi megvitatására a Kamara által létrehozott szakmai bizottságba beválasztották. Egyre többször kérték fel ügyvédek bonyolult perekben szakmai tanácsadásra, sőt olyan cégek vezetői és tulajdonosai is, akik tartós megbízással ügyvédet jogtanácsosként is alkalmaztak. Mindezt azonban nyíltan tette, ragaszkodva ahhoz, hogy a cég jogásza minderről tudomással bírjon. Nagyon sok esetben fordult elő, hogy az ellenfelének úgy tűnt, hogy igaza van, de addig kutatott a döntvénytárakban, valamint a bel-, és külföldi jogirodalomban és kommentárokbán, míg nem talált olyan jogi „kiskaput”, kázust, amivel meg tudta ügyfele javára fordítani a per alakulását. Olyan kényes kérdéseket is meg tudott oldani nagy tekintélyű ügyfelei javára, amelyek következtében nem csorbult társadalmi megbecsülésük. Az „Öreg jogász tövistermése” c. könyvből kiemelek két ilyen esetet. Közülük az egyikben ügyfelétől egy olyan megbízást kapott, hogy folytassa azt a pert, amelyet az ügyfél előző ügyvédje hanyagságból elrontott és jelentse fel az előző perbeli képviselőt az ügyvédi kamaránál. Ezt nem vállalta és lebeszélte ügyfelét is erről. Viszont megtalálta azt a jogi lehetőséget, amivel végül is pernyertes lett és kollegáját is megmentette a nem éppen alaptalan meghurcolásának veszélyétől. Egy másik, házasságfelbontási ügyben egy gazdag kereskedő elvett egy nemcsak nagyhírű, de hírhedt színésznőt, akivel szemben valószínűleg hűtlenség miatt (erre a könyvben csak diszkrét utalás van) indította el a pert. Az alperesi színésznőnek az volt a kérése Sala Bácsihoz, hogy igyekezzon úgy irányítani a pert, hogy a bíróság ne az ő hibájából bontsa fel a házasságot, mivel az előző két házasságát a bíróság az ő hibájából bontotta fel és nem akarja, hogy ez harmadszor is megtörténjék. Minthogy a bíró a felek és a tanúk meghallgatása során a színésznő terhére egy sereg bizonyítékot összegyűjtött, Sala Bácsi azt javasolta, hogy férjét csábítsa el olyan helyzetet teremtve,

amelynek az ellenkezője nehezen állítható és ezt többször, lehetőleg folytonossággal ismételve meg. Az ötlet bevált és a házasságfelbontásra nem a színésznő hibájából került sor. E két ügyön kívül érdemes még egy harmadikat is kivenni a könyvből. Sala Bácsi tartós megbízásként egy szénszállító vállalatot képviselt, amely egy elektromos vállalatnak nem az első osztályú, hanem annál valamivel gyengébb minőségű szenet szállított le. Megegyeztek a felek 10 %-os árcsökkentésben. A kiszámításnál azonban Sala Bácsi felvetette, hogy mivel a fuvar költségekben külön nem állapodtak meg, de az a fuvar tárgyának minőségétől független, így azt a részt a 10 %-os levonásba nem lehet bele számítani. Így ügyfelének még visszahozott pénzt, aki elismeréssel nyilatkozott Sala Bácsi matematikai képességeiről, amit ő azzal hárított el, hogy ő nem matematikus, hanem jogász, akinek ilyent illik felfedezni.

Ügyvédi hírnevéről még csak annyit, hogy Világhy Miklós Beck Salamon halálára a Jogtudományi Közlöny 1974. évi 9. számában közzétett nekrológiájában írja, hogy mielőtt Sala Bácsi professzori kinevezésére sor került, igen gyakran lehetett látni a fővárosi központi kerületi bíróság, valamint a budapesti és a pestmegyei törvényszék, továbbá a Tábla és a Kúria előcsarnokában. Ő az, aki „alacsony ősz hajú ügyvédként” nagy lelkesedéssel és elánnal magyaráz és elemez ki a köréje csoportosuló ügyvéd kollegáknak jogeseteket és azok elméleti, jogdogmatikai problémáit fejt ki, akik őt nagy érdeklődéssel hallgatják. Világhy is írja, ebből is látszott, hogy jogászként nem csak ügyeket képviselni, hanem tanítani is szeretett, Ezt maga Sala Bácsi is megvallotta akkor, de rezignáltnan hozzá tette, hogy sajnos arra hivatalos formában zsidó származása miatt akkor nem kerülhetett sor. Arra, hogy erre egyetemi tanári kinevezéssel sor kerülhessen, meg kellett várni a II. Világháború befejezését.

IV.

Most pedig értelemszerűen Sala Bácsi egyetemi tanári pályafutásának és azzal összefüggő tudományos munkásságának általam tapasztalt bemutatására teszek kísérletet. Sala Bácsi jogász pályafutásának több mint háromnegyede olyan sikeres ügyvédi pályafutás volt, amelynél a tudományos kutatás kiindulópontját a praxisában előforduló jogesetek képezték. Ezekhez gyűjtötte és olvasta hozzá a hasonló jogirodalmi eseteket, bírói és elméleti állásfoglalásokat, kommentári és döntvényi álláspontokat és alakította ki a maga nézeteit, amelyek azonban nemcsak periratokban és perbeszédekben, hanem tudományos munkáiban is napvilágot láttak. Munkásságának a saját vallomásai és a róla szóló irodalom tanulmányozása alapján rekonstruálható, hogy az egyes perbeli jogesetekkel összefüggő írásbeli beadványait elméletileg széleskörűen körbejárva és mélyre ásva fogalmazta meg, melyeket aztán áthangolt és így születtek meg azok az esettanulmányok, amelyek „B.S.” alatt jegyezve jelentek meg a „Polgári jog” című jogi szaklapban. Ezeket a jogeseteket csoportosítás és jogelméleti szintetizálást követően megírta könyvekben vagy nagyobb, monografikus jellegű tanulmányokban. Zenei összehasonlításban ez a munkamódszer szinte összevethető Franz Schubert zeneszerzői munkásságával, akinek számtalan dalaiból és zongoraszonátáiból született meg az a néhány szimfónia szintézisként, ami ma is csodálatos és elragadó. Sala Bácsi tudományos módszerét a művészetben túlmenően összehasonlítva a szakmai pályatársnak, Kauser Lipótnak, a szintén pályafutásának nagyobb részét kitevő tudós ügyvéd tudományos módszerével, pont annak a fordítottja. Míg Beck Salamon az esetiből indult ki és azt szubszumálta az általános alá, addig Kauser Lipót az általánosból, és főleg az elméleti tételekből kiindulva közeledett az egyes jogesetek felé. Sala Bácsinak ezt a Kauserével ellentétes kutatási módszerét jól megvilágítja egy általa az „Öreg jogász tövistermésében” leközölt eset. A történet úgy szól, hogy egy ügyvédi vacsorán hallja, hogy az egyik

ügyvéd feleség megkéri férjét, hogy kísérje Sala Bácsihoz, kitől barátnője válásához kíván felvilágosítást kérni. Közli, hogy fiatal barátnője a férjével szerelmi házasságot kötött, aki azonban a házasság megkötését követően még hosszúságban növekedett és így magasabbá vált férjénél. Emiatt romlott meg a házasságuk. Kérdése az volt Sala Bácsihoz, hogy milyen alapos és komoly okot tudna felhozni a házasság felbontásához. Sala Bácsi elmagyarázta, hogy minden jogesetet egy általános elvi tétel alá szükséges vonni és csak így lehet megnyugtató ítéletet mondani. Ebben a konkrét ügyben pedig szerinte az általános tétel a „méreteltolódás”. A kérdező hölgy erre úgy reagált, „pfuj, Maga disznó”. Sala Bácsi válasza: „szóval megértette”.

Sala Bácsi tudományos módszerének e tréfás szemléltetéséről komolyra váltva, ő szíve mélyén nem iparúzésszerűen foglalkozó megélhetési ügyvéd, hanem lelke mélyén és szíve szerint tudós és tanár volt. Tudományos lelkületét nagyjából ki tudta élni, bár abban is némileg gátolta szocialista pártállása és zsidó származása. Abban azonban, hogy egyetemi magántanári habilitációja ellenére, katedrát kapjon, az előző két körülmény a II. Világháború befejezéséig teljes mértékben gátolta. A tudományos pályafutásában átmeneti gát a „Polgári Jog” c. folyóiratnak szociáldemokrata irányvonala miatti 1939. évi betiltása, az egyre szigorodó zsidótörvények és az 1944. márciusi német megszállás volt. Emiatt kellett több könyvét magánkiadásként kiadnia. Kiemelném azt az 1943-ban a Magyar Jogászegylet által meghirdetett pályázatot, amelyet a „részvénytársasági tartalék” c. téma megírására tűzött ki, és amelyet Sala Bácsi szintén megnyert. Ezt a díjnyertes könyvét a Jogász Egylet szintén kiadni tervezte, amit azonban az 1944. márciusi német megszállás megghiúsított. A „Tövistermések” 11. oldalán írja, hogy a háború befejezését követő kiadás viszont aktuálisságának elvesztése miatt maradt el, mivel az akkori szocialista tervgazdaság joga és az

ezzel összefüggő állami gazdaság-, és jogpolitika a kereskedelmi jog szinte valamennyi szabályát hatályon kívül helyezte. Most viszont a kereskedelmi jog újjáéledésének következtében újból időszerűvé vált. Az előbbi helyen történő rövid szerzői ismertetés is arra utal, hogy indokolt lenne ennek a könyvnek „post mortem” történő kiadása. Érdemes lenne a családdal felvenni a kapcsolatot az igen értékes kézirat felderítése és megmentése, valamint nyilvánosságra hozatala érdekében.

Jóllehet 1945-ig el volt zárva magántanársága ellenére a katedrától, azonban az akkori civiljogász professzorokból, bírákból és neves ügyvédek, valamint vállalkozókból, továbbá más értelmiségiekből álló entelektüel társaságok tagja volt. Komoly bírák, ügyvédek és vállalkozók kérték ki tanácsait, többek között Szladits Károly is, aki meghívta több ízben vendégként más olyan akkori neves jogtudósokkal együtt, mint amilyen a tragikus sorsú Villányi Fürst László volt, vagy Almási Antal, Meszlény Artúr, Kauser Lipót, később pedig Világhy Miklós, valamint Eörsi Gyula volt. A „Szladits Szemináriumba” szívesen járt el. Mint mondta, „jól esett neki a diák levegő”. Ez is utalt arra, hogy lelke mélyén tanár volt, amit megerősített az is, amit Világhy Miklós Sala Bácsi halálára írt nekrológiájában megemlít és amiről fentebb már szóltam, hogy a bíróságon is magyarázta a polgári jog és a kereskedelmi jog neuralgikus elméleti és gyakorlati kérdéseit a saját álláspontjának a kifejtése kíséretében. 1945 után megkapta a várva várt és megérdemelt professzori kinevezést az akkor a Pázmány Péterről Eötvös Lórándra átkeresztelt budapesti Tudományegyetem Állam- és Jogi Karának polgári eljárásjogi tanszékére, amelynek mintegy másfél évtizeden keresztül tanszékvezetője volt. Jóllehet, igazi oktatási és kutatási területe az anyagi magánjog, vagyis a polgári jog volt, de a polgári eljárásjogot is a legmagasabb színvonalon oktatta és nagyon jól tanulható, áttekinthető, valamint magas színvonalú polgári

eljárásjogi tankönyvet írt Móra Mihály professzorral, majd ennek második kiadásához társult a pécsi Winkler akadémikus, majd Winkler helyére Névai professzor és ifj. Bacsó Jenő került, kik közül Névai utóda lett Sala Bácsinak a tanszéken. Hogy az eljárásjog elméletében is mennyire otthon volt Beck Salamon, bizonyítja több tudományos műve. Ezek közé tartozik A jogérvényesítés megsegítésének az elve című tanulmánya, amely 1948-ban a Jogtudományi Közlöny hasábjain jelent meg, valamint 1953-ban megjelent két eljárásjogi tárgyú könyve, melyek egyikét „Az új polgári eljárásjog” címen az Élet Nyomda és Kiadó Vállalat, a másikat pedig „A polgári per alanyai, A magyar polgári perjog főbb kérdései” címmel megjelölve Budapesten a Jogi Kiadó adta ki. 1959-ben Beck és Névai közös szerkesztésében jelent meg az a többszerzős polgári eljárásjogi tankönyv, amely figyelembe vette az akkor már kodifikációs előkészületben volt új, és módosításokkal még ma is hatályos Pp-t. Jól lehet Beck Salamon a polgári eljárásjognak volt a budapesti egyetemen a tanára, viszont nagyon örült, ha helyettesíteni kellett a polgári jog oktatásában. Itt is van egy párhuzam Kauserrel, akit majdnem vele egy időben neveztek ki a Debreceni Egyetem kereskedelmi jogi tanszékére, noha ő is inkább magán-, azaz polgári jogász volt. Két évvel később, amikor a debreceni jogi kar működését az akkori Rákosi éra szünetelőbe helyezte, a Pécsi Tudományegyetem jogi kara magánjogi tanszékére nyert áthelyezést. Sala Bácsival ellentétben Kauser végül is át tudott kerülni a magánjogi tanszékre. Ez azonban nem gátolta Sala Bácsit abban, hogy foglalkozzon polgári joggal és polgári jogi írásokat is publikáljon, valamint tanítványai közül polgári anyagi jogászokat is neveljen ki. Ilyen volt többek között az akkori famulusa, Kotz László, aki Beck Salamonnak a tulajdonközösség megosztott használata tanra építve kidolgozta az üdülősövetkezeti tagok megosztott üdülési használati jogát, amelyből mára a „timesharing” jogintézménye fejlődött ki. Sala

Bácsinak a hallgatókkal való kapcsolata is rendkívül jó volt. Nem véletlen, hogy idős kora ellenére, őt, a rendszeresen teniszezőt választották meg a jogi kar sportköre elnökének, sőt még be is állt a jogi kar futballcsapatába játszani is. Vizsgákon emberséges és segítőkész volt. Nem arra koncentrált, hogy a jelölt mit nem tud és hogy hol lehet a jelöltbe belekötni és érdemjegyét lehúzni, netán megbuktatni, hanem arra volt kíváncsi, hogy a jelölt mit tud, és igyekezett kivenni tőle azt, amit tud. Jól jellemzi egy vallomása, amit szintén leközl nevek nélkül a "tövistermés"-ben. Az egyik hallgató az egyetem büféjében vizsga előtt erős feketét kér cukorral de tej nélkül, mert egy igen szigorú professzornál (valószínűleg Világhynál) vizsgázik. A másik egy közepesen szigorúnál (valószínűleg Eörsinél) vizsgázik, ezért a kávéjába cukor mellé tejet is kér, míg a harmadik csak tejet kér. A másik kettő megkérdezi tőle, hogy kávéért miért nem kér? Felelete az volt, mert nincsen szüksége rá, ugyanis Sala bácsinál vizsgázik. Kotz Lászlótól, volt demonstrátorától tudom, hogy a hallgatók bármilyen jogi, tananyagi vagy másmilyen problémával bátran felkereshették, ha tudott segíteni. A hallgatókhoz közvetlen volt. Sohasem játszotta meg a tekintélytiszteletet elváró klasszikus konzervatív professzort.

Nem lenne teljes Beck Salamon tudományos és szociális érdeklődésének és affinitásának a bemutatása, ha nem szólnék – mint munka-, és szociális jogász – arról, hogy akkor, amikor a XX. század második és harmadik évtizedében a polgári jog kodifikációja napirenden volt, ezzel összefüggésben a magán-, és a közszolgálati jogviszony problémáihoz is hozzászólt. Ebből az időből valók azok az írásai, amelyekben az alkalmazottak, a kereskedősegédek, az ipari és a kereskedelmi tisztviselők jogviszonyairól értekeznek. Az elévülésről írt munkái munkajogi szempontból pedig a munkavállaló jogait érintő elévülési idő kezdete szempontjából fontosak, mivel még ma is problematikus, hogy a munkaviszony fennállása alatti egzisztenciális

függés, a munkáltatói felmondástól való félelem miatt kezdetét veheti-e az elévülési idő vagy csak a német és a francia gyakorlathoz hasonlóan a munkaviszony megszűnésekor veszi kezdetét, ha az összes körülmények alapján tartani lehetett a munkáltatói retorziótól. Beck Salamon műveinek jegyzékéből az is kitűnik, hogy a szociális affinitáson és a jogi dogmatikán túlmenően erős érdeklődést tanúsított a jogfilozófia és a jogszociológia iránt. Erre utal, a „Mikor születik meg a jog” c. a „Polgári Jogban” folytatólagosan 1930-ban közölt tanulmánya, valamint az 1933-ban a Polgári Jogi Könyvtár 17-ik füzetében közölt kismonográfiája, a természetjog problémájához és a jheringi érdekelmélethez történő hozzászólásai, valamint a kettősfedelű jogviszonyról kialakított elmélete, amelyet Sajó András pozitív kicsengéssel elemzett. Minderre figyelemmel megkérdőjelezném Világhy Miklósnak a Nekrológban közölt álláspontját, hogy Beck Salamon csak a jogban és a jogon keresztül nézte a világot.

V.

Zárásképpen, hogy Sala Bácsiról teljes legyen a kép, néhány humoros bölcs mondását és csipkelődését említem meg az „Öreg jogász tövisterméséből”.

Sala Bácsi szerint a legérzékenyebb megbántás, ha férfit nőies hiúságában támadnak meg. A nőknek szánt bók sosem évül el, mivel az elévülés csak akkor jön számításba, ha a kifogást megemlítik. Kérdés, lehet olyan nőt látni, aki a bókot azért kifogásolja, mert elévült? Szabályos a háromszög, ha a nőt körülvevő két férfi közül az egyik a férj. Szabálytalan viszont, ha egyik sem a férj. Sala Bácsi amikor egy szép asszonynak bókolt, válaszul megdicsérte, hogy milyen jól ismeri az asszonyok szája ízét. Sala Bácsi erre rá licitált, hogy az asszony nem vette észre, hogy milyen régen szerette volna megismerni az ő szája ízét.

Ami Sala Bácsi csipkelődéseit illeti, egy irodalomtudósnak mondta, hogy az irodalmárok az író egyéni gondolatát kilúgozzák és a saját hozzáadásuk marad meg eredményként. Egy ügyvéd kollegájának a lakásán vendégségben Sala Bácsi szivarjából a földre esett a hamu, amit vendéglátója nem nézett jó szemmel. Látva ezt, megjegyezte, hogy a legtöbb embernek a léte után nem marad „se híre, se hamva”, viszont az ő lakásból történő távozása után is ott marad a „hamva”.

David Bengurion magyarországi vacsora-fogadásán tervétől eltérően Sala Bácsi azért szólalt fel, mert az egyik kollegája felszólalásában saját magát úgy adta elő, hogy a zsidóság körében ő hasonló szerepet játszik, mint Ravasz László a reformátusok körében. Sala Bácsi felszólalásában érintve előzőleg felszólalt kollegáját, szerepéről finoman, de ironikusan azt nyilvánította ki, hogy „ő mégsem egy zsidó Ravasz, hanem csak egy ravasz zsidó”.

Végezetül ismét Kauserral összefüggésben, amikor őt debreceni professzorrá történt kinevezése alkalmából az ügyvédi karból történő kiválása miatt az ügyvédi vacsorán Sala Bácsi búcsúztatta, arra buzdította, hogy a katedráról is közölje és hirdesse szóban, valamint írásban is a gondolatait, ne legyen féltékeny rájuk és ne rejtse el mások elől, mert „azokat nem veszi el tőle senki, azok annyira az övéi, hogy rajta kívül nem vallja azokat senki”.

VI.

Íme: ez Sala Bácsi, vagyis Beck Salamon, a professzor, a jogi szakíró, a gyakorló ügyvéd, a jogtudós, a csipkelődő kollega és barát, a női nem tisztelője, valamint a mindenkin segíteni szándékozó, szociális érzülettel rendelkező sokoldalú személyiség.

*Menyhárd Attila**

SZERZŐDÉS, KÁRTÉRÍTÉS ÉS JOGALAP NÉLKÜLI GAZDAGODÁS

A jelen tanulmány arra keresi a választ, hogy a jogalap nélküli gazdagodás szabályainak alkalmazása során mennyiben lehet indokolt a szubszidiaritás elvének alkalmazása, és amennyiben indokolt, milyen tartalommal lehet az. A jelenlegi bírói gyakorlat visszafogott és szegényes a jogalap nélküli gazdagodás szabályainak alkalmazása kapcsán. Viszonylag kevés a közzétett döntés, és azok is gyakran a kereset elutasítására vezetnek, többnyire a szubszidiaritás elvének kimondott vagy ki nem mondott alkalmazásával. A visszafogott jogalkalmazás valószínűleg több okra vezethető vissza.

A jogalap nélküli gazdagodás restriktív gyakorlata

Az egyik nyilvánvaló ok az a jogalkotói döntés, amely az 1959-es Ptk. megalkotása óta az érvénytelen szerződés alapján való teljesítés visszakövetelésére speciális szabályokat rendel alkalmazni. Korábban a magyar jogban csakúgy, mint más jogrendszerekben az érvénytelen szerződés alapján való teljesítés visszakövetelésére a jogalap nélküli gazdagodás szabályait alkalmazták. Ez a magánjog belső szerkezetéből és logikai rendszeréből adódó természetes megoldás. Mivel az érvénytelen szerződés alapján kapott teljesítés jogcím nélkül kapott szolgáltatás, *jogcím hiányában* az, aki azt kapta, nem tarthatja meg, és tőle az tulajdoni igényrel vagy jogalap nélküli gazdagodás visszatérítése iránti igényként visszakövetelhető. Az 1959-es Ptk.

* Prof. Dr. Menyhárd Attila, tanszékvezető egyetemi tanár, ELTE Polgári Jogi Tanszék

előkészítése során az a döntés született, hogy az érvénytelen szerződés alapján nyújtott teljesítés visszakövetelése ne a szerződés létezésének tényétől független jogalap nélküli gazdagodás igényével legyen lehetséges, hanem a szerződés létezésére is tekintettel, a szerződés érvénytelenségének a jogkövetkezményei körében, külön szabályok alapján legyenek a felek kötelesek egymással elszámolni. A megoldás mellett az szólt, hogy, különösen kölcsönös teljesítések esetén nagyon bonyolult helyzeteket eredményezett a felek között az egymással szemben álló jogalap nélküli gazdagodási igények elszámolása, és nem is mindig vezetett az elszámolás korrekt eredményre. Ésszerűnek tűnt az elszámolásra speciális szabályokat megfogalmazni.¹ Ezeket a szabályokat adták az 1959-es Ptk. 237.§-ának a rendelkezései. Az eredeti állapot helyreállítására vagy a nyújtott szolgáltatások értékének elszámolására épülő rendelkezések sem tudtak azonban a gyakorlatban következetesen alkalmazhatók maradni. A szerződés érvénytelenségének következményeire vonatkozó szabályok sem zárhatták ki a *tulajdoni igény* érvényesítését, így már korán felmerült az az igény, hogy az érvénytelenség következményeire vonatkozó szabályok alkalmazása ne eredményezhessen olyan helyzetet, amelyben az egyik fél pénz visszafizetésére irányuló, ezért kötelmi igénye elévül, míg a másik fél az elbirtoklás idején belül a dolog visszaszolgáltatása iránti, azaz tulajdoni igényként is megfogalmazható követelése érvényesíthető marad.² További problémát jelentett, hogy abban az esetben, ha az érvénytelen szerződés alapján kölcsönösen nyújtott szolgáltatások között a teljesítéskor fennálló értékegyensúly a szolgáltatás

¹ NIZSALOVSKY Endre: Fogyatékos ügyletek. Magyar Jogászegyleti Értekezések, 1933. 149-179., 176 skk.

² WEISS Emilia: A szerződés érvénytelensége a polgári jogban (Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1969) 207 skk. Ezt a problémát oldja meg a 2013-as Ptk. 6:108.§ (1) bekezdésének második mondatában az „az elévülés és az elbirtoklás határai között” fordulat.

visszaadásának időpontjában már nem állt fenn, például mert a visszatérítési kötelezettség alá eső pénzkövetelés kamatai jóval kisebb értéknövekedést jelentettek, mint a visszaadási kötelezettség alá eső ingatlan értékében bekövetkezett változás, a Ptk. 237.§-a alapján az elszámolás nem tudott megfelelő eredményre vezetni. Ezért a bírói gyakorlatnak korrigálnia kellett a Ptk. 237.§-ában az eredeti állapot helyreállítására előírt szabályokat,³ hasonló eredményre jutva, mintha egymással szemben álló jogalap nélküli gazdagodási igényeket számolna el a felek között.

Részben az a felismerés, hogy a szerződés érvénytelenségének a következményeit rendező szabályok a polgári jog belső logikája folytán nem zárhatják ki a tulajdoni igények érvényesítését, részben pedig az a tapasztalat, hogy a bírói gyakorlat a külön szabályok mellett is kénytelen volt a jogalap nélküli gazdagodás szabályaira visszanyúlni, vezettek arra a következtetésre, hogy ésszerű lehet az érvénytelen szerződés alapján nyújtott teljesítés visszakövetelésére vonatkozó szabályokat - a korábbi magyar magánjoghoz és az európai jogrendszerek megoldásaihoz hasonlóan – erőteljesebben a *jogalap nélküli gazdagodás* szabályaira visszaalapítani.⁴ Kétségtelen ugyanakkor, hogy *a jogalap nélküli gazdagodás szabályainak alkalmazása figyelmen kívül hagyja a felek közötti szerződéses jogviszony létezésének a tényét*. Indokoltnak tűnt tehát továbbra is olyan megoldás alkalmazása, amely tekintettel van arra, hogy a felek egy szerződést kötöttek - még ha az érvénytelen is - és a szerződés alapján nyújtott teljesítés visszakövetelését *a szerződéses jogviszony keretein belül* biztosítják a felek számára. Nem tesznek úgy, mintha a felek között semmi sem történt volna. Ezért a 2013-as Ptk. szabályai az 1959-es Ptk. rendelkezéseit korrigálva és finomítva továbbra is

³ 1/2005. sz. Polgári Jogegységi Határozat

⁴ Vékás Lajos, Parerga – dolgozatok az új Polgári Törvénykönyv tervezetéhez (HVGORAC, Budapest, 2008) 200 skk.

*kötelmi jogi alapon rendezik az érvénytelen szerződés alapján nyújtott teljesítés visszakövetelését.*⁵ A jogalap nélküli gazdagodás szabályainak alkalmazására ebben a körben kiegészítő jelleggel kerülhet sor.⁶

A visszafogott alkalmazásnak egy másik oka az, hogy a bírói gyakorlat a jogalap nélküli gazdagodásra visszavezethető egyes igényeket nem ezen a címen, hanem önállósult, *autonóm igényként* ítéli meg. Ilyen például a *használati díj* megfizetésére való kötelezés abban az esetben, ha valaki erre irányuló jogosultság nélkül más tulajdonában lévő dolgot használ. Ilyen helyzetben a bírói gyakorlat akár a szerződés érvénytelenségének következményei körében való elszámolás keretein belül, akár önálló igényként használati díjat ítél meg, ehhez azonban önálló, a Ptk. rendelkezéseire visszavezethető jogalapot nem rendel. A *használati díj valójában jogalap nélküli gazdagodási igény*, a bírói gyakorlat azonban a használati díj fizetésére a jogalap nélküli gazdagodásra való hivatkozás és a jogalap nélküli gazdagodás szabályainak alkalmazása nélkül marasztal, azt önálló igényként (kötelezettségként) kezelve. Ez a megközelítés egyébként figyelmen kívül is hagyja a jogalap nélküli gazdagodás funkcióját, ezért hordozza a túlkompenzálás és az alulkompenzálás kockázatát is, mert nem vizsgálja sem a sérelmet szenvedett fél hátrányát, sem pedig a sérelmet okozó fél által szerzett hasznot.

A jogalap nélküli gazdagodási igény szubszidiaritása a korábbi magyar magánjogban

A jogalap nélküli gazdagodás szabályainak visszafogott alkalmazása az ún. *szubszidiaritási* elvre is visszavezethető. A szubszidiaritás elve alapján a bíróság csak akkor állapít meg jogalap nélküli gazdagodás

⁵ Ptk. 6:108.-115.§§.

⁶ Ptk. 6:115.§ (1)

címén visszatérítési kötelezettséget, ha azt a jogosult sem szerződéses jogcímen, sem kártérítési igényként nem érvényesítheti. A szubszidiaritás elve nem következik semmilyen tételes jogi rendelkezésből. Úgy tűnik, hogy a szubszidiaritás elvét a bírói gyakorlat a polgári jognak, ezen belül a kötelemfakasztó tények rendszerének belső logikájából levezetett (logikai) szükségszerűségként kezeli.

A jogalap nélküli gazdagodási igények érvényesítése kapcsán a szubszidiaritás elve a II. világháborút megelőző *tradicionális magánjog* bírói gyakorlata és elmélete számára sem volt idegen. A szubszidiaritás elvét azonban *nem kezelték a kereset lehetőségét kizáró oknak*. A szubszidiaritás elve *nem képezte akadályát annak, hogy gazdagodási igényt érvényesítsen az, aki például kártérítést is követelhet*. Abból indultak ki, hogy a fél abban az esetben, ha egyéb eszköz is rendelkezésére áll, így például az igényét kártérítési vagy szerződésen alapuló követelésként is megfogalmazhatja, ezzel a lehetőséggel fog élni, már csak azért is, mert ez az ő számára nagyobb összegű igény érvényesítését jelentheti. A II. világháborút megelőző magyar magánjog bírói gyakorlata a jogalap nélküli gazdagodási igényt előszeretettel *kapcsolta össze más jogalapokkal*, így például kártérítési követeléssel. Úgy tekintették, hogy a *kártérítési követelésben a kevesebbre irányuló gazdagodási jogalap is benne van*, mint esetleges jogcím. A bíróságok az előterjesztett tényállást igyekeztek véglegesen megoldani és elképzelhetőnek tartották, hogy kártérítési vagy dologi keresetnek gazdagodási jogcímen adjanak helyt, ha ennek a ténybeli alapja fennállt. A többre irányuló keresetben tehát benne foglaltnak tekintették a kevesebbre terjedő igényt is. A gazdagodási igény szubszidiárius jellegét inkább *kiegészítő jellegként* kezelték. A gazdagodás követelési jog kiegészítő vagy szubszidiárius jellege mutatkozott meg abban is, amikor különböző jogviszonyokban a jogszabályok erősen felelősséget

mérsékeltek gazdagodásra, továbbá abban is, amikor más jogviszony hiányában a felek helyzetét a gazdagodás visszatérítésével vagy egyenlő megosztásával rendezték. Ilyen volt például a *kezes visszkereseti joga a főadós ellen*, ha köztük más jogviszony nem állt fenn, vagy a fizető egyetemleges adóstárs visszkereseti joga az adóstársai ellen.⁷ A kártérítés és a jogalap nélküli gazdagodás viszonyában *Grosschmid Béni* a jogalap nélküli gazdagodást *kártérítési minimumnak* tekintette. Így a kártérítési igényben „benne rejlőnek” tekintette a jogalap nélküli gazdagodás visszatérítése iránti követelést. Ez egyúttal azt is jelentette, hogy ha a sérelmet szenvedett fél kárát meghaladta a jogalap nélküli gazdagodás iránti követelés, a kárt meghaladó, jogalap nélküli gazdagodás címén igényelt összeg kiadásának nem volt akadálya.⁸ *Grosschmid* szavaival, a kártérítési jogcím mindig magában foglalja a gazdagodás jogcímét is. Így a kár megtérítésére kötelezett tartozik megtéríteni azt a hasznot is, amelyre a „kár-okbeli tény” következtében tett szert. A haszon kiadása *Grosschmid* szerint így „segédeszméje” vagy „oldalága” a kártérítési eszmének. Azt ugyanakkor *Grosschmid* is vallotta, hogy kár és haszon nem összeadva, hanem a kettő közül csak a magasabb összegű térítendő meg.⁹

A szubszidiaritás elve a mai bírói gyakorlatban

A jogalap nélküli gazdagodás önálló kötelemfakasztó tényállás, amelynek alkalmazására akkor kerülhet sor, ha két fél viszonyában a

⁷ SZEMÉLYI Kálmán: *Alaptalan gazdagodás*. In: Szladits Károly (szerk.) A magyar magánjog mai érvényében (Budapest, Grill, 1942.) Kötelmi jog Különös rész . 753. o.

⁸ BECK Salamon: *Kártérítés és gazdagodás*. Polgári Jog 1930/5. szám. 212.-213. o. Ezt a megközelítést kezelte természetesnek, különösen szellemi alkotásokkal kapcsolatos jogok megsértése kapcsán, Meszlény is. MESZLÉNY Artúr: *Gazdagodás megtérítése mint kártérítés*. Polgári Jog, 1932/8. szám. 332. o.

⁹ GROSSCHMID Béni: *Fejezetek kötelmi jogunk köréből* (Budapest, Grill, 1932) Első kötet, 691. o.

jog által *megalapozottnak nem tekintett vagyoneltolódás* következik be. Így természetes, hogy ha a vagyoneltolódásra érvényes szerződésből fakadó kötelezettség teljesítéseként került sor, az jogalap nélküli nem lehet még akkor sem, ha eredménye a jog által nem támogatott (például kellékhiba folytán alacsonyabb értékű dolog szolgáltatása, szerződésszegéssel okozott kár). Ha a vagyoneltolódás valamely szerződésben (de akár jogszabályban) meghatározott kötelezettség teljesítésének az eredménye, alaptalan vagyoneltolódásról akkor sem lehet szó, ha a gazdagodó fél szerződést szegett. A szerződésszegés alapján a jogosultat megillető követelések (a szerződés teljesítésének a követelése, kártérítési igény vagy kellékszavatosságból eredő igény) a szerződés kikényszerítését szolgálják természetben vagy pénzben. Ezért szükségszerű, hogy abban az esetben, ha a félnek a másik féllel szemben szerződésszegésből eredő követelése (jellemzően kártérítési vagy áruszállítási igénye) van, azt jogalap nélküli gazdagodás visszatérítése iránti követelésként nem fogalmazhatja meg és nem érvényesítheti, mint ahogy nem alkalmazható a jogalap nélküli gazdagodás olyan igények, követelések „kiváltására,” amelyek esetében az igényérvényesítés lehetősége már megszűnt.¹⁰

Az azonban, hogy a *szerződéses kapcsolat fennállása önmagában kizárná* a jogalap nélküli gazdagodás szabályai alapján való igényérvényesítést, nem vezethető le sem jogi normából, sem pedig a polgári jog belső logikai rendszeréből. Jogpolitikai érv sem szól ilyen megoldás mellett. A szerződéses kötelezettségen felül nyújtott szolgáltatások vagy a nem szerződéses kötelezettség teljesítése érdekében végzett beruházások¹¹ visszakövetelésére a jogalap nélküli gazdagodás szabályait kell alkalmazni. Ilyen alapon térítendő vissza

¹⁰ EBH 2012/P.11.

¹¹ Ha a szerződéses jogviszony megszűnése után gazdagodást eredményeznek, BH 2001/68.

jogalap nélküli gazdagodásként a túlfizetés (tartozatlan fizetés) vagy a sikerdíjként kifizetett összeg is abban az esetben, ha a sikerdíj utólag alaptalannak bizonyul, mert kiderül például az, hogy az elért eredmény nem a szerződő fél tevékenységének következménye. A jogalap nélküli gazdagodás szabályainak alkalmazhatóságát a felek közötti szerződéses kapcsolat önmagában nem zárja és nem is zárhatja ki. Amennyiben a vagyonejtőlódásra *a szerződéses jogviszony nem adott jogalapot* és az igazolatlanul előállott gazdagodás a szerződésszegés szabályai alapján sem orvosolható, annak visszatérítését a fél a jogalap nélküli gazdagodás szabályai alapján követelheti.¹² A bírói gyakorlatnak az a vonulata, amely erre csak külön megállapodás alapján látott lehetőséget,¹³ vagy amely szerint a szerződéses jogviszony ténye a jogalap nélküli gazdagodás szabályai alapján való igényérvényesítés lehetőségét kizárta,¹⁴ semmiképpen sem lehet megalapozott. Hasonlóképpen *nem lehet megalapozott* az, a bírói gyakorlatban gyakran aláhúzott tétel sem, amely szerint a jogalap nélküli gazdagodásra alapított követelés *csak akkor tekinthető alaposnak, ha a jogosult más jogcímen a kötelezettel szemben igényét nem érvényesítheti*.¹⁵ A bíróság ugyanis csak a perben előterjesztett keresetet tudja elbírálni, de olyan követelés megalapozottságát nem, amelyet a felperes nem vitt perbe. Abban az esetben, ha a felperes a követelését jogalap nélküli gazdagodás megtérítésére alapítva terjeszti elő, és a perben nincsen kereseti kérelem kártérítési, szerződésszegési, vagy egyéb, más kötelemfakasztó tény alapján járó igény elbírálására, a bíróság nincs

¹² BH 1978/338, BH 2010/333

¹³ BH 2000/70. Ilyen megoldás egyébként már önmagában is ellentmondást hordoz: ha a felek megállapodása alapján jár a gazdagodás visszatérítése, akkor az a felek közötti szerződés teljesítésének a követelésére irányuló igény lehet, de nem jogalap nélküli gazdagodás.

¹⁴ BH 1996/93

¹⁵ BH 1985/230, BH 1990/308, BH 1997/483, BH 2010/39

abban a helyzetben, hogy megállapítsa, a felperes követelése kártérítési vagy más, szerződéses jogcím, esetleg egyéb kötelem alapján megalapozott lehet-e vagy sem. A bíróság vizsgálhatja, hogy az alperesnek van-e jogalapja a vagyoni előny megszerzésére (a szerződés alapján nyújtott szolgáltatás esetén abban az esetben, ha a szerződés fennáll, ez lesz a helyzet), de azt nem, hogy a felperes által perbe nem vitt jog (pl. kártérítési követelés vagy szerződésszegésre alapított igény) a felperest megilletethi-e vagy sem.

Különösen érzékeny ebből a szempontból a *jogalap nélküli gazdagodás és a kártérítés viszonya*. Úgy tűnik, hogy a bírói gyakorlat ebben az összefüggésben is abból indul ki, hogy kártérítési jogalap megállapítása esetén a jogalap nélküli gazdagodás szabályainak egyidejű alkalmazása kizárt,¹⁶ ez a tétel azonban *jogi normából nem vezethető le, és nincs ok arra, hogy a bíróság a felperest elzárja akár a választás lehetőségétől abban a kérdésben, hogy követelését felelősségi vagy gazdagodási alapon, akár vagylagosan érvényesítse*. A két igénynek ugyanis más a feltételrendszere, már csak azért is, mert a felelősség jogellenes és ki nem mentett magatartást feltételez, a jogalap nélküli gazdagodás visszatérítésének kötelezettsége viszont nem függ jogellenességtől és felróhatóságtól, mások a vizsgálandó körülmények és eltérően alakul az alperes fizetési kötelezettsége is. A jogalap nélküli gazdagodás ugyanis a gazdagodó által elért vagyoni előnyt, a kártérítési felelősség viszont az elszenvedett vagyoni veszteséget méri. A jogalap nélküli gazdagodást ilyen szempontból helyesebb lenne, a hagyományos magánjogi megközelítéshez hasonlóan a *mai gyakorlatban is kártérítési minimumnak tekinteni*. Önmagában az a tény, hogy a felperest a követelés jogalap nélküli gazdagodás és kártérítés címén is megilletné, nem ok arra, hogy az igényei érvényesíthetőségét a jog az egyik lehetőségre korlátozza.

¹⁶ BH 2009/296

Hasonlóképpen kell, hogy megillessen a sérelmet szenvedett felet a *párhuzamos igényérvényesítés lehetősége* abban az esetben, ha érvényes jogcím hiányában továbbra is az ő tulajdonát képező dolog követel természetben kiadni az alperestől. Ebben az esetben a felperes tulajdonos, így *tulajdoni igényt* érvényesíthet, ugyanakkor az is igaz, hogy az alperes gazdagodó már a birtoklás tényével is jogalap gazdagodhat, ugyanakkor jogalap nélküli birtokos is. Igazából a felperesen múlik, hogy melyik alapon kéri a dolog kiadását, mert követelése mind a három jogalapon megalapozott lehet.

Hasonló a helyzet a *tulajdoni igény és a jogalap nélküli gazdagodási igény* egymáshoz való viszonya kapcsán is. Aligha vitatható, hogy ha valaki a más tulajdonában lévő dologt birtokolja, már a dolog birtoklásával gazdagodik. Így a vele szemben a dolog kiadása iránt érvényesített tulajdoni vagy jogalap nélküli birtoklási igényt felváltó igénye a jogalap nélküli gazdagodás visszatérítésére irányuló követelés. Ugyanez fordítva is igaz: ha a jogalap nélküli gazdagodás kiadása iránti követelés természetbeni teljesítését rendeli el a bíróság, az tartalmilag aligha lehet más, mint tulajdoni vagy jogalap nélküli birtoklásra alapított kiadási igénynek az érvényesítése. A különböző jogcímekre alapított követelések *átfedése* a polgári jog *természetes jelensége*. Abból indulunk ki például, hogy a három alapvető kötelemfakasztó tény a szerződés a kártérítés és a jogalap nélküli gazdagodás. Ha ezeket a helyzeteket összevetjük, így különösen a szerződésszegésen alapuló és a szerződésen kívüli kártérítést egyfelől, valamint a kártérítést és a jogalap nélküli gazdagodást másfelől, bizonyos tekintetben világosan elhatárolhatóak lesznek a követelések egymástól. Az átfedés azonban elkerülhetetlen. Aligha zárhatjuk ki például, hogy a szerződésszegéssel okozott kártérítési követelés tényállása szerződésen kívüli kártérítési igényt megalapozó tényállást is megvalósítson. A 2013-as Ptk.-t megelőző jogirodalom az 1959-es Ptk.

alkalmazásában *lehetségesnek tartotta ezeket egymást felváltó igényként kezelni*, és nem volt kizárható például az, hogy ha valaki szerződésszegéssel kárt okoz, de a jogosult a követelését szerződésen kívüli kártérítési igényre is alapíthatja (például a szerződés teljesítésével a személyében vagy a vagyonában közvetlenül okozott kár esetén), akkor választhasson, hogy az igényét szerződésszegésre vagy szerződésen kívül okozott kár megtérítésére alapítottnan terjeszti elő.¹⁷

Kártérítés és jogalap nélküli gazdagodás

Kártérítés és jogalap nélküli gazdagodás funkciójának, valamint az e követeléseket megalapozó jogpolitikai indokok közös eleme az, hogy mind a kettő a jog által alá nem támasztott vagyoni változás korrekciójáról szól. Különbséget jelent azonban a kettő között, hogy míg a kártérítési követelés veszteség alapú, a jogalap nélküli gazdagodás megtérítése iránti követelés gazdálkodási alapú. A kártérítési igény fókuszában így a sérelmet szenvedett fél (a károsult) által elszenvedett veszteség (kár) áll, a jogalap nélküli gazdagodási igény középpontjában a sérelmet okozó fél által szerzett előny van. A releváns jogpolitikai indokok körében közös, hogy, legalábbis kellően absztrakt szinten, mind a kettő vagyoni veszteségek korrekciójáról szól, a kártérítési felelősség funkciója elsősorban a veszteségek kompenzálása és a károkozó magatartás optimális megelőzése, míg a jogalap nélküli gazdagodás alapvető funkciója az eredeti állapot helyreállítása és a jog által alá nem támasztott előnyök szerzésének a megakadályozása. További különbséget jelent közöttük, hogy míg a kártérítési felelősség elsősorban a felróhatósági alapú, a jogalap nélküli gazdagodás objektív. A kártérítési igény az elmaradt hasznot

¹⁷ EÖRSI Gyula, Elhatárolási problémák az anyagi felelősség körében (Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1962) 33 skk.

is magában foglalja, a jogalap nélküli gazdagodás megtérítése iránti igény keretében elmaradt haszon nem ítéltető meg.

Vannak olyan helyzetek, amelyekben a sérelmet szenvedett fél követelése kártérítési igényként és jogalap nélküli gazdagodás megtérítése iránti igényként *egyaránt leírható*. Tipikusan ilyen helyzet áll elő például akkor, ha valaki a *más dolgának a használatával* jut vagyoni előnyhöz. Ilyen helyzetben különbözhet egymástól a jogosulatlan használat folytán megszerzett jövedelem és a használat kiesése miatt a tulajdonos által elszenvedett hátrány. Többek között ezért is jelent problémát az, ha a gyakorlat csak a *használati díj* megítélésében gondolkodik, és nem a jogalap nélküli gazdagodási helyzet egészét vizsgálja. Ha ugyanis a dolgot jogosulatlanul használó fél által a használatból szerzett előny meghaladja a fizetendő használati díj (*quasi bérleti díj*) mértékét, a *jogosulatlan használatból szerzett hasznót a jog legitimálja*. Ugyanez a helyzet akkor is, ha a dolgot *jogosulatlanul használó fél által szerzett haszon meghaladja a sérelmet szenvedett fél által elszenvedett hátrányt*. Ha ilyenkor a bíróság nem a magasabb (adott esetben jogalap nélküli gazdagodási) követelést ítéli meg, *érdeklétté teszi* a jogalanyokat abban, hogy más dolgot akár jogosulatlanul is a *maguk hasznára* vegyék igénybe abban az esetben, ha az ezzel járó előny meghaladja a sérelmet szenvedett fél által elért hátrányt. Bár a társadalmi szintű haszonmaximalizálás alátámaszthat ilyen megoldást, hiszen a helyzet *Pareto-hatékony*,¹⁸ ilyen joggyakorlat aligha szolgál morálisan alátámasztott célokat. Ugyanezen okból, a jog preventív hatásának biztosítása érdekében teszi lehetővé a Ptk. a személyiségi jogvédelem körében a sérelemdíj

¹⁸ A sérelmet szenvedett fél kárának a megtérítésével olyan helyzet áll elő, amelyben az egyik szereplőnek, a dolgot jogosulatlanul használó félnek a helyzete javul, miközben másoké nem lesz rosszabb.

megítélésétől függetlenül a jogsértéssel elért vagyon előny elvonását a jogalap nélküli gazdagodás szabályai szerint.¹⁹

Különösen igaz ez olyan helyzetben, amelyben a kártérítési igény érvényesítésének a lehetősége ugyan fennáll, az azonban a sérelmet szenvedett fél számára reális jogorvoslatot nem tud nyújtani. Vannak olyan helyzetek, amelyekben a kártérítési igény elvileg nyitva áll a sérelmet szenvedett fél számára, annak bizonyítása (különösen a kár mértéke, továbbá a kár és a sérelmet okozó fél magatartása közötti okozati összefüggés bizonyítása) azonban olyan nehézségekbe ütközik, amely a sérelmet okozó fél magatartásának felróhatósága esetén – morális értelemben – cinikus választ eredményez. Így például a Ptk. tiltja, hogy a gazdasági társaság vagy a szövetkezet vezető tisztségviselője, illetőleg ezek hozzátartozója az összeférhetetlenségi szabályok megsértésével saját nevében vagy saját javára a gazdasági társaság (szövetkezet) főtevékenysége körébe tartozó szerződést kössön.²⁰ A vezető tisztségviselőt terhelő érdekkövetési (lojalitási) kötelezettséggel²¹ összeegyeztethetetlen az is, hogy a saját javára olyan üzleti lehetőséget aknázzon ki, amely a társaságot illeti. Ez a kötelezettsége attól függetlenül kell, hogy fennálljon, hogy egyébként maga a társaság (szövetkezet) az adott üzleti lehetőséget ki tudja-e használni, azaz ez a kötelezettség akkor is terheli a vezető tisztségviselőt, ha a társaság (szövetkezet) a megfelelő források hiányában vagy más okból nem tudta volna megszerezni, illetőleg a szerződést nem tudta volna megkötni. A vezető tisztségviselő magatartása az érdekkövetési kötelezettség és az összeférhetetlenségi szabályok megsértése esetén aligha vitathatóan jogellenes. A Ptk. azonban nem rendel külön szankciót ezeknek a

¹⁹ Ptk. 2:51.§ (1) e) pontja,

²⁰ Ptk. 3:115.§ (2) bekezdés, 3:346.§ (5) bekezdés

²¹ A vezető tisztségviselő a társaság ügyvezetését a gazdasági társaság érdekeinek elsődlegessége alapján látja el. Ptk. 3:112.§ (2) bekezdés.

szabályoknak a megsértéséhez. Ebből az következik, hogy a lojalitási kötelezettség és az összeférhetetlenségi szabályok megsértése esetén a vezető tisztségviselővel szemben a jogellenes magatartás általános polgári jogi jogkövetkezményei alkalmazandók.

A vezető tisztségviselő jogellenes magatartásával okozati összefüggésben álló, elszenvedett kárt azonban az esetek többségében, jellemzően a gazdasági társaság, illetőleg szövetkezet nem tudja bizonyítani. Ha a társaság (szövetkezet) például a rendelkezésére álló erőforrások hiányában nem volt abban a helyzetben, hogy a vezető tisztségviselő által kiaknázott üzleti lehetőséget kihasználja, az általa elszenvedett hátrány nem lesz okozati összefüggésben a vezető tisztségviselő magatartásával. Az *okozati összefüggés bizonytalansága* folytán ugyanilyen reménytelen bizonyítania azt is, hogy mekkora vagyoni előnyre tett volna szert abban az esetben, ha a szerződést maga köti meg. A gazdasági társaság (szövetkezet) részéről a kártérítési igény érvényesítése annak ellenére nem lesz sikeres, hogy annak feltételei a jog szerint fennállnak. Ha a jog ragaszkodik ahhoz, hogy a kártérítési igény érvényesítésének a *lehetősége* kizárja a jogalap nélküli gazdagodás szabályai alapján való igényérvényesítést, a vezető tisztségviselő jogellenes magatartása valójában *szankció nélkül* fog maradni, így nem tud a jog preventív hatást gyakorolni. A jogellenes magatartás szankció nélkül maradása nem lehet elfogadható válasz. A *jogalap nélküli gazdagodás előny-elvonási alapú* szabályai ugyanakkor alkalmasak arra, hogy a vezető tisztségviselő által a lojalitási kötelezettsége, illetőleg az összeférhetetlenségi szabályok megszegése által szerzett vagyoni előnyt a társaság (szövetkezet) javára elvonják. Ilyen döntés már megfelelő *preventív hatást* tud kifejezni. Helyes jogértelmezés így csak az lehet, hogy ha a gazdasági társaság vagy a szövetkezet vezető tisztségviselője, illetőleg ezek hozzátartozója az összeférhetetlenségi szabályok megsértésével saját

nevében vagy saját javára a gazdasági társaság (szövetkezet) főtevékenysége körébe tartozó szerződést köt, vagy a saját javára olyan üzleti lehetőséget aknáz ki, amely a társaságot illeti, az ebből eredő haszon kiadására a jogalap nélküli gazdagodás szabályai szerint legyen köteles, feltéve, hogy ezt meghaladó mértékű kártérítési igényt a társaság (szövetkezet) nem tud kimutatni. A vezető tisztségviselőnek a hasznok kiadására irányuló kötelezettsége fennáll akkor is, ha egyébként maga a társaság (szövetkezet) az adott üzletet megfelelő források hiányában vagy más okból nem tudta volna megszerezni, illetőleg a szerződést nem tudta volna megkötni. Ettől eltérő következtetés arra az eredményre vezet, hogy a jog lemond a preventív hatást gyakorló szankció alkalmazásáról és valós jogorvoslat biztosításáról, ösztönözve ezzel az érdekkövetési kötelezettség megsértését eredményező jogellenes magatartásokat. Voltaképpen hasonló a helyzet akkor is, ha a szerződéses jogviszony és jogalap nélküli gazdagodás viszonyát vizsgáljuk abban az esetben, ha a megbízott az őt terhelő érdeklődési kötelezettség megsértésével jut a megbízó rovására vagyoni előnyhöz. A szerződéses jogviszony és a jogalap nélküli gazdagodásra alapított igény merev szétválasztását tételező szubszidiaritási elv ilyen esetekben kizárja a valós jogorvoslatot és a szerződés betartására ösztönző preventív hatást akkor, ha a megbízó nem tud a megbízott szerződésszegésével okozati összefüggésben álló kárt bizonyítani. Ilyen következtetésre csak a szubszidiaritás elvének olyan értelmezése és alkalmazása vezethet, amely a szubszidiaritást önmagában vett, l'art pour l'art értéknek tekinti és nincs tekintettel a jog funkciójára, ösztönző hatásaira és jogpolitikai célokra.

A szubszidiaritás elvének helyes értelmezése

A szubszidiaritás elve nem vezethető le jogi normából, nem következik a magánjog rendszeréből, nem tartozik a (magán)jog belső logikai szükségszerűségéhez, nem követ jogpolitikai célokat és ilyen érvekkel nem is támasztható alá. Nem értelmezhető továbbá az adott perben keresettel nem érvényesített, hipotetikus jogok (szerződésszegés, kártérítés) alternatív követeléseként sem. A szubszidiaritás helyes értelmezése tehát nem mehet messzebb annál, mint ami egyébként természetes módon következik a *jog belső logikájából*. Azaz, a jogalap nélküli gazdagodás szabályai alapján akkor lehet a felek közötti vagyonmozgást restituálni, *ha nincs olyan külön jogi norma, amely a visszatérítési kötelezettséget szabályozza*. Ilyen, a visszatérítési kötelezettséget szabályozó jogi norma például az a szabálycsoport, amely az érvénytelen szerződés alapján nyújtott szolgáltatás visszatérítési kötelezettségét rendezi,²² amely a szerződés megszűnésének a következményeit szabályozza,²³ vagy például a lehetetlenülés következményeit rendező szabályok,²⁴ ideértve a foglaló visszaadásának a kötelezettségét is.²⁵ Éppígy, a jogcím nélküli használat következtében járó használati díj fizetésére abban az esetben, ha a lakások és helyiségek bérletére, valamint az elidegenítésükre vonatkozó egyes szabályokról szóló 1993. évi LXXVIII. tv. tárgyi hatálya alá tartozó ingatlan használatáról van szó, e törvény speciális szabályai²⁶ irányadók, ellenben, a jogalap nélküli gazdagodás szabályai alapján kell a használót használati díj fizetésére kötelezni, ha külön jogi norma nem rendel ilyen következményt, és

²² Ptk. 6:112.§ - 113.§

²³ Ptk. 6:212.§ (3)

²⁴ Ptk. 6:180.§ (1)

²⁵ Ptk. 6:185.§ (2)

²⁶ Ltv. 20.§

ha egyébként a gazdagodás az adott tényállás mellett használati díj fizetésében mérendő, illetőleg ezzel kompenzálható.

Következtetések

A magyar polgári jogban nincs olyan jogi norma, amelyből levezethető lenne az a tétel, hogy a jogalap nélküli gazdagodás szabályai alapján csak akkor ítéltető meg visszatérítési követelés, ha a sérelmet szenvedett fél egyéb igényként (különösen szerződéses vagy szerződésen kívüli kártérítési felelősségi jogalapon) nem érvényesíthet a sérelmet okozó féllel szemben követelést. Ilyen következtetésre a polgári jog belső logikai rendszere alapján sem juthatunk. A jogalap nélküli gazdagodás szabályai a kártérítési felelősség vonatkozásában a kártérítési igény alternatívájaként is alkalmazhatók. A jogalap nélküli gazdagodás kártérítési minimumként is kezelhető, és a felperes hátrányt szenvedett felet megilleti a választás lehetősége, hogy kártérítési vagy gazdagodási igényt érvényesít az alperessel szemben, ha egyébként mindkét igény érvényesítésének a feltételei fennállnak. Szubszidiaritási elv csak annyiban következhet a polgári jog szabályaiból és dogmatikai rendszeréből, amennyiben a vagyoneltolódás (gazdagodás) *visszatérítése iránti kötelezettséget* külön jogi norma rendezi. Ilyen esetben a felperest e norma, mint a jogalap nélküli gazdagodáshoz képest *lex specialis* rendelkezés alapján illeti meg a visszakövetelés joga (ilyen például az érvénytelen vagy a megszűnt szerződés alapján nyújtott szolgáltatások visszakövetelése). A szubszidiaritás elvének az ezen túlmenő értelmezése a jog szankciórendszerének a hatékonyságát és preventív hatását jogpolitikai megalapozottság nélkül, elfogadhatatlanul lerontja, mert a sérelmet szenvedett felet reális jogorvoslat nélkül hagyja (például vezető tisztségviselő vagy a megbízott haszonkiadási kötelezettsége a jogalap nélküli gazdagodás

szabályai alapján az összeférhetlenségi szabályok vagy az érdekkövetési kötelezettség megsértése esetén).

Veress Emőd*

A BIANKÓ SAJÁT VÁLTÓ – EGY JOGESET ANATÓMIÁJA

Beck Salamon emlékére

I. Bevezető gondolatok

Magyarországon a váltójog joganyagát jelenleg a váltójogi szabályok szövegének közzétételéről szóló 1/1965. (I. 24.) IM rendelet (a továbbiakban Vr.) tartalmazza. A váltójog alapját a Genfben 1930. június 7-én megkötött váltójogi egyezmények képezik.¹

A második világháború előtti időszakban a váltók használata mindennapos volt, a gazdasági életben kiemelkedő szerepet töltöttek be, a váltókat a jogtudósok a legnagyobb komolysággal és részletességgel elemezték,² illetve a váltójogi joggyakorlat mennyiségileg és minőségileg is meghatározó jelentőségű volt. Egy, a XIX. században publikált váltójogi műben mottóként idézték azt a Zala megyei követjelentést, amely szerint *“a hitelnek és kereskedésnek, melyek nélkül korunkban nemzet virágzó nem lehet, leghatalmasb*

* Dr. Veress Emőd, tanszékvezető egyetemi docens, Sapientia EMTE, Kolozsvár
Bolyai ösztöndíjas kutató, MTA TK Jogtudományi Intézet, Budapest

¹ Magyarország (akkor a Magyar Népköztársaság) megerősítő okiratainak letétele az Egyesült Nemzetek főtítkáránál 1964. évi október hó 28. napján történt meg.

² Beck Salamon például kiemelkedő tudományos igényességgel kritizálja a(z) akkor még a magyar igazságszolgáltatás rendjébe tagolódó) nagyváradi és kolozsvári törvényszékek renitens határozatait, amikor e törvényszékek változtattak a korábbi joggyakorlaton, és a közkereseti társaság váltókötelezettségeiért nem ismerték el a (társaság tartozásaiért egyébként korlátlan módon felelős) tagok felelősségét. Lásd BECK Salamon: *A tagok felelőssége a közkereseti társaság váltókötelezettségeiért*, Jogtudományi Közlöny, 1908. (43.évf.) 29. szám - 254-255. o.

*eszközei a váltók, és legerősebb támaszai a váltótörvények.*³Ezzel a megállapítással szemben a váltók gazdasági súlya az államszocialista diktatúra alatt megszűnésig visszaszorult (az állami vállalatok közötti gazdasági viszonyok nem igényelték a váltók széleskörű használatát), és a rendszerváltás után nem sikerült a váltókat újra a gazdasági gyakorlat szerves részévé tenni, annak ellenére — ez meggyőződésem — hogy a váltóknak, jelenleg elsősorban a saját váltónak igenis lehetnek nagyon fontos funkciói a XXI. századi gazdaságok számára is. Ennek okát a váltókultúra lecsökkenésében, a gyakorló jogászok körében a váltójogi ismereteknek viszonylagos hiányában azonosíthatjuk: *“amit nem ismerünk, attól ódzkodunk...”*⁴

A váltóknak a gazdasági életben és a váltójognak a jogi tudományosságban való szerepének feltámasztásáért sokat tehetne a genfi egyezményen alapuló, de modern váltójogi törvény kidolgozása és elfogadása. Bízom benne, hogy ennek a váltótörvénynek a kidolgozása a következő években meg fog történni.⁵

II. A váltó fogalma

E tanulmánynak nem célja a váltó fogalmát kimerítően elemezni, de egy rövid, vázlatos meghatározás mindenképpen szükséges. A Vt. a váltó két típusát szabályozza. Az első az idegen váltó, a második a saját váltó.

Az *idegen váltó* kiállítója arra szólít fel egy név szerint megjelölt személyt, a címzettet, hogy meghatározott pénzüsszeget fizessen egy

³ CSÁSZÁR Ferencz: *A magyar váltójog*, Pest, 1843, 2. o.

⁴ Lásd BÍRÓ Györgynek a LESZKOVEN László: *A váltó, mint kötelelem*, Novotni Kiadó, Miskolc, 1999 kötetéhez írt előszavát.

⁵ Összehasonlításképpen Romániában a genfi egyezmény alapján az idegen és a saját váltóról szóló 1934. évi 58. törvényt fogadták el (Legea nr. 58/1934 asupra cambiei și a biletilui la ordin), a joganyag modernizálását a rendszerváltás után gyakorlatilag a törvény szövegének érintetlenül hagyásával, a váltók banki forgalmának részletes szabályozásán keresztül, a Román Nemzeti Bank végezte el.

harmadik személynek, a kedvezményezettnek, határidőre vagy annak rendeletére. Az idegen váltó minimálisan három személy részvételét feltételezi, és két jogviszonytípust. Az első az eredeti jogviszonyok képezik, amelynek alapján kiállították az idegen váltót (például: A tartozik B-nek, C tartozik A-nak; A idegen váltót fog kibocsátani, annak érdekében, hogy C fizessen B-nek). A második típust a váltójogviszonyok alkotják, amelyek függetlenek az eredeti jogviszonyoktól, csak az értékpapírba foglalt jogra vonatkoznak; az idegen váltó ezért absztrakt értékpapír. Amint látszik, az idegen váltó jogi mechanizmusra a követelés engedményezésére⁶ hasonlít, egyfajta egyszerűsített, a köztörvényinél jóval szigorúbb feltételek között történő engedményezés.

A saját váltó olyan értékpapír, amelyben a kiállítója vállalja, hogy lejáratkor meghatározott összeget fizet a kedvezményezettnek. A saját váltó közvetlen fizetési ígéretet tartalmaz, és két személy közötti viszonyt feltételez.

A váltó mindkét típusa *formális* (kellékeit a törvény meghatározza), *teljes* (önálló, önmagában elégséges a benne foglalt jog gyakorlásához)⁷, forgatmány útján *átruházható*, *absztrakt* és mint ilyen, *ellenszolgáltatáshoz nem kötött*, *pénzfizetésre kötelező* értékpapír.

⁶ A Ptk. 6:193. § szerint a jogosult a kötelezettel szembeni követelését másra ruházhatja át. Az engedményezéssel az engedményesre szállnak át a követelést biztosító zálogjogból és kezességből eredő jogok, valamint a kamatkövetelés is. Az engedményezés az engedményező és az engedményes szerződése, amellyel az engedményes az engedményező helyébe lép.

⁷ A váltó megtestesíti, inkorporálja a jogot: „*az elvileg csak a papírban..., a papír által létezik*”. Lásd NAGY Ferencz: *A magyar váltójog kézikönyve, különös tekintettel a bírói gyakorlatra és külföldi törvényhozásokra*, 5. javított és bővített kiadás, Atheneum, Budapest, 1906, 2. o.

III. Váltókellékek - a váltó érvényességének feltételei

A váltókellékeket a Vt. határozza meg. Így az idegen váltónak tartalmaznia kell:

- “1. a váltó elnevezést az okirat szövegében, és pedig az okirat kiállításának nyelvén;*
- 2. a határozott pénzösszeg fizetésére szóló feltétlen meghagyást;*
- 3. a fizetésre kötelezett nevét (címezett);*
- 4. az esedékesség megjelölését;*
- 5. a fizetési hely megjelölését;*
- 6. annak a nevét, akinek részére vagy rendelkezésére kell a fizetést teljesíteni;*
- 7. a váltó kiállítási napjának és helyének megjelölését;*
- 8. a kibocsátó aláírását.”⁸*

Az az okirat, amelyből az előbb megjelölt kellékek valamelyike hiányzik, nem váltó, kivéve a következő pontokban foglalt eseteket: a) az olyan váltót, amelyen az esedékesség nincs megjelölve, megtekintésre szóló váltónak kell tekinteni; b) külön megjelölés hiányában a címezett neve mellett feltüntetett helyet fizetési helynek és egyúttal a címezett lakóhelyének kell tekinteni; c) ha a váltón a kiállításnak helye nincs megjelölve, a váltót úgy kell tekinteni, mintha a kibocsátó neve mellett megjelölt helyen állították volna ki.

A saját váltó a következő kellékeket kell tartalmazza:

- “1. a váltó elnevezést az okirat szövegében, és pedig az okirat kiállításának nyelvén;*
- 2. a határozott pénzösszeg fizetésére szóló feltétlen kötelezettségvállalást;*

⁸ Vt. 1 §.

3. az esedékesség megjelölését;
4. a fizetési hely megjelölését;
5. annak a nevét, akinek részére vagy rendelkezésére kell a fizetést teljesíteni;
6. a váltó kiállítási napjának és helyének megjelölését;
7. a kiállító aláírását.”⁹

Az az okirat, amelyből az előbb megjelölt kellékek valamelyike hiányzik, nem saját váltó, kivéve a következő pontokban foglalt eseteket: a) az olyan saját váltót, amelyen az esedékesség nincsen megjelölve, megtekintésre szóló váltónak kell tekinteni; b) külön megjelölés hiányában az okirat kiállításának helyét fizetési helynek és egyúttal a kiállító lakóhelyének kell tekinteni; c) ha a saját váltón a kiállítás helye nincs megjelölve, a saját váltót úgy kell tekinteni, mintha a kiállító neve mellett megjelölt helyen állították volna ki.

Mindkét váltótípus esetében megállapíthatjuk, hogy a Vr. szerint kellékhányos váltóokirat szankciója az, hogy az adott okirat “nem váltó”, illetve “nem saját váltó”. A kellékhány a váltón kívüli bizonyítás által nem pótolható.¹⁰ Összefoglalva helyesen állapították meg a szakirodalomban, hogy “az olyan okirattól, amelyen a váltó lényeges alkotórészeinek valamelyike hiányzik, váltójogi kötelezettség nem származik. Az ilyen okirat tehát nem váltó. A kellékhány nem csak az alapváltót teszi érvénytelenné, hanem minden, az okiratra később rávezetett váltónyilatkozatot is (elfogadást, forgatást, kezességet stb.).”¹¹

A fenti rövid áttekintésből is látszik, hogy a váltóba foglalt jog és a váltópapír között szerves egység áll fenn, a követelés a papírral össze

⁹ Vr. 75 §.

¹⁰ NAGY Ferencz: i. m., 177. o.

¹¹ KUNCZ Ödön: *A magyar kereskedelmi- és váltójog tankönyve*, Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest, 1938, 339. o.

van forrva.¹² *“A papír nem csupán arra való, hogy a benne kifejezett váltókövetelésről bizonyítékot szolgáltatson, hanem hatályosságának lényeges feltétele, s nem is csupán a váltókövetelés keletkezéséhez, hanem annak további fennmaradásához és érvényességéhez is szükséges”.*¹³

IV. A biankó váltó fogalma és a kellékhányos váltótól történő elhatárolása

A “bianco” fehér, illetve üres jelentésű olasz szó. Azt a helyzetet jelzi, amelyben a váltó részben vagy egészben nem kerül kitöltésre. A Vr. 10. §-a szerint *“ha a váltó a kibocsátáskor hiányos volt és a pótlás a létrejött megállapodástól eltér, a váltóbirtokossal szemben a megállapodás megszegésére csak abban az esetben lehet hivatkozni, ha a váltót a váltóbirtokos rosszhiszeműen szerezte, vagy ha a megszerzéssel kapcsolatban súlyos gondatlanságot követett el.”*

A kellékhányos váltó és a biankó váltó fogalma egymásnak látszólag ellentmond, e két fogalom között valós feszültség áll fenn. Hogyan lehet a kellékhányos váltót a biankó váltótól elkülöníteni? Azon álláspont, amely szerint a váltónak az igényérvényesítés pillanatában kell hiánytalanoknak lennie, túl leegyszerűsítő, mert nem ad magyarázatot a kellékhányos váltó és a biankó váltó közötti eltérésre. Ha ezt a megközelítést követjük, akkor a kellékhányos váltó és a biankó váltó azonos realitást fednek, azaz bármely kellékhányos, azaz nemlétező váltó az igényérvényesítés pillanatáig kitölthető és érvényes váltóvá alakítható.

Véleményem szerint a kellékhányos váltó és a biankó váltó között alapvető eltérések állnak fenn, amelyek a Vr. 10. §-ból levezethetőek. Biankó váltó esetében:

¹² NAGY Ferencz: i. m., 2. o.

¹³ Ibidem.

- a kibocsátás pillanatában a váltó egyes kellékeit szándékosan nem tüntetik fel, szemben a kellékhányos váltóval;
- a fel nem tüntetett kellékek vonatkozásában a kibocsátó és a címzett között a kitöltésre vonatkozóan a biankó váltó esetében megállapodásnak kell fennállnia, szemben a kellékhányos váltóval, melynek esetében ez a megállapodás hiányzik.

Biankó váltó esetében a kedvezményezett önálló és visszavonhatatlan jogot szerez a váltóúrlap kitöltésére,¹⁴ viszont csakis a megállapodás keretei között: a megállapodás köti a kedvezményezettet.

Következésképpen a kellékhányos váltó kibocsátásának pillanatától nem létezik¹⁵, szemben a biankó váltóval, melynek esetében a kellékhányok utólagosan, a megállapodás szerint pótolhatóak, a váltó eredetileg hiányzó kellékei fokozatosan, a kiállítást követő egy vagy több időpontban, viszont a megállapodás

¹⁴ KUNCZ Ödön: i. m., 340. o.

¹⁵ Például a váltón ha az a kitétel foglaltatik, hogy “5000 szóval ötezer, ezen a váltón a fizetendő pénzösszeg nincs értelmesen megjelölve, tehát az ilyen váltóból a lényeges kellék (a pénznem) hiánya miatt váltókötelezettség nem származhatik (Curia: 535/1915); a váltó lényeges kellékei közé tartozik a fizetendő pénzösszeg kitétele, emellett a pénznek is a váltón kell foglaltatnia, mert a pénz meghatározása nélkül egyszerűen csak az összeg kitételéből nem állapítható meg még általánosságban sem az, hogy a váltóadás pénzösszeg fizetésére van kötelezve, ezért az ilyen váltó kellékhányos (Curia: 1264/1918); a váltó szövegén keresztül írott név kibocsátói aláírásnak nem tekinthető (Curia: 800/1902); a cégmegnevezést feltüntető pusztá bélyegzőlenyomat cég aláírásnak nem tekinthető (Curia: 1281/1903); a kifejezetten “tanúi” minőségben eszközölt aláírás kibocsátói aláírásnak nem tekinthető (Curia: 1007/1901); ha a váltón a kelet egy nem létező napra van kiállítva, a váltó kellékhányos (Curia: 576/1896) stb.

Nem tartom helyesnek azon álláspontot, amely szerint a kellékhány utólag orvosolható, a biankó váltó kitöltésére vonatkozó feltételek fennállásának hiányában, így nem állja meg a helyét a Legfelsőbb Bíróság döntése, amelyben általánosan megállapította, hogy a váltóra a jogszabályban előírt kellékeknek a bemutatáskor és nem a kiállításkor kell fennállniuk (BH 1994/384). Ezen értelmezés szerint a kellékhányos váltó és a biankó váltó közötti elkülönítés értelmét vesztené. Nem szabad elfeledni, hogy a Vr. 10. §-a is a hiányzó kellék megállapodás (!) szerinti pótlásáról szól. Tehát abban az esetben, ha a kellékhány nem szándékos, nem áll fenn megállapodás a hiány pótlására, akkor a váltó hiányzó elemét utólag pótolni nem jogszerű.

szerint kerülhetnek a váltóokiratra felvezetésre. Vagyis a biankó váltó összes érvényességi kellékét nem a kibocsátás pillanatában, hanem a felek megállapodása szerint meghatározott különböző időpontokban kapja meg.

V. A biankó váltó gyakorlatában felmerülő gyakorlati problémák: egy jogeset anatómiája¹⁶

Beck Salamont ha *“az utolsó magyar esetjogásznak”* tekintjük,¹⁷ akkor mindenképpen jogesettel is szükségesnek tartom emléke előtt tisztelni. (Amúgy nem tartom helyesnek az *“esetjogász”* és elméleti jogász fogalmának esetleges szembeállítását. A konkrét esetek alapján történő absztrakció, a joggyakorlat tudományos hasznosítása, a jogeset központú megközelítés, a törvénykezés hozzájárulása az életközeli jogtudomány fejlődéséhez megkérdőjelezhetetlen.)

5.1. Az alaphelyzet

A saját váltó gazdasági felhasználásának egyik sajátos területe, ugyanakkor a gazdasági gyakorlatban kialakított alapvető funkciója, amikor a váltót biztosítéki céllal bocsátják ki.

Y részvénytársaság megnyert egy építési közbeszerzést, X részvénytársaság az alvállalkozója. X az általa alvállalkozóként elvégzendő munkák vonatkozásában előlegre jogosult. Az előleg visszafizetésének biztosítékeként, 2011. július 4-én biankó saját váltót bocsát ki, amelynek kedvezményezettje az Y részvénytársaság. X részvénytársaság igazgatója váltókezesként is aláírta a biankó váltót.

¹⁶ Az itt elemzett jogeset valódi tényállást és határozatokat dolgoz fel – egyszerűsített formában.

¹⁷ Vö. VILÁGHY Miklós: *Dr. Beck Salamon (1885-1974). Az utolsó magyar esetjogász halálára.* Jogtudományi Közlöny, 1974/12, 732-734. o.

(A Vr. 30. §-a szerint a váltó összegének kifizetését – egészben vagy részben – váltókezességgel lehet biztosítani. Ahogy megállapították, *“kezesség váltói kötelezettségért éppúgy vállalható, mint köztörvényi kötelezettségért.”*¹⁸Ezt a biztosítékot harmadik személy vagy a váltó egyik aláírója is nyújthatja. A váltókezességet a váltóra vagy a toldatra kell írni. A váltókezes kötelezettségvállalása akkor is érvényes, ha a kötelezettség, amelyért kezességet vállalt, semmis, kivéve, ha ez a semmisség alaki hibából ered¹⁹).

Mindenekelőtt felmerül a kérdés, mi lehet a gazdasági és jogi racionalitása egy ilyen biankó váltó kibocsátásának. A magyarázat teljesen logikus: Y részvénytársaság átutal egy jelentős összeget előleg jogcímen az X részvénytársaságnak. X részvénytársaság alvállalkozó: a közbeszerzés keretében igen fontos munkálatokat kell elvégezzen. A váltó ebben az esetben nem fizetési eszközként szolgál, hanem más rendeltetése van: fedezeti (biztosítéki) váltó. A fedezeti váltó *“lényege, hogy minden esetben valamely, a felek közötti kötelmi jogviszonyból fakadó kötelezettség teljesítésének biztosítékaként kerül kiállításra.”*²⁰A biztosítani kívánt kockázat itt az, hogy X részvénytársaság nem teljesíti az alvállalkozói szerződésben meghatározott feladatait, nem végzi el vagy nem megfelelően végzi el (minőség, időkeretek) a vállalt munkálatokat. Ezért Y részvénytársaság e váltó segítségével indirekt módon kontrollálja az előleg sorsát: amennyiben X részvénytársaság nem teljesít, az előleget teljesen vagy részben a váltó segítségével visszavonhatja.

Azért van szükség biankó, azaz kitöltetlen váltóra, mert a fedezeti váltó kibocsátásának pillanatában nem meghatározható az az összeg, amely a váltóban megjelenhet:

¹⁸NAGY Ferencz: i. m., 283. o.

¹⁹Részletekért lásd: Vr. 30-32§.

²⁰LESZKOVEN László: i. m., 166. o.

- amennyiben *X* részvénytársaság semmilyen munkát nem végez el, akkor a váltót az előleg teljes összegére ki lehet tölteni;
- amennyiben *X* részvénytársaság a vállalt munkálatoknak csak egy részét végzi el, a váltó segítségével *Y* részvénytársaság az el nem végzett/el nem fogadott munkálatok értékét, vagyis a kifizetett előleg egy részét vonja vissza a váltó segítségével;
- amennyiben a munkálatokat nem megfelelő minőségben végzi el az *X* részvénytársaság, és nem teljesíti a szerződés szerinti garanciális kötelezettségeit, akkor a váltót arra az összegre tölti ki *Y* részvénytársaság, amely a szükséges javítások ellenértéke és amelyet ő maga vagy más alvállalkozó fog ténylegesen elvégezni;
- amennyiben a munkálatokat késve végzi el az *X* részvénytársaság, akkor a váltót a késedelmi kötbérnek megfelelő összeggel tölti ki az *Y*. részvénytársaság.

A váltó használatával így kiváltható az *X* részvénytársasággal szemben vezetett – költséges, időigényes, műszaki szakértői véleményeket feltételező – felelősségi per.

Feltételezzük, hogy *X* részvénytársaság 70%-ban végzi el azokat a munkálatokat, amelyekre az előleg vonatkozott: ilyen esetben *Y* részvénytársaság az el nem végzett munkálatok ellenértékére töltheti ki a váltót. Vagy a munkálatok átvétele során jegyzőkönyvbe kerül, hogy *X* részvénytársaságnak 1.300.000 forint értékben kell javításokat elvégezzen. Ebben az esetben, ha *X* részvénytársaság nem végzi el a javításokat, a váltót 1.300.000 forint összegre töltik ki. A biankó váltó használatát tulajdonképpen az indokolja, hogy nem lehet előre, a váltó kiállításának pillanatában meghatározni, hogy az előleg teljes összege vagy mekkora része kerülhet a váltó útján visszafizetésre.

Korábban a kellékhányos és így “nemlétező” váltót az érvényes biankó váltótól, a Vr. 10.§ alapján úgy különítettük el, hogy a biankó váltó esetében a hiányosság szándékos és a hiányzó váltókellékek

pótlására a felek között megállapodás áll fenn, így ez a váltó biankó váltóként igenis érvényes.

Abban az esetben, ha a váltó bizonyos elemei hiányoznak, gyakorlatilag a kibocsátó mint megbízó és a kedvezményezett mint megbízott között megállapodás jön létre a váltó kitöltésének módját illetően. A Ptk. 6:273. § (1) szerint *“a megbízott köteles a megbízó utasításait követni.”* E megállapodást nyilván érdemes külön okiratba foglalni a bizonyíthatóság végett, de egyébként e megbízás lehet szóbeli vagy akár hallgatólagos jellegű is.²¹ Másképpen: *“a megállapodásnak nem kell kifejezettnek lennie, az a körülményekből is kimutatható.”*²² A megállapodás tartalma kulcsfontosságú, ugyanis ez alapján lehet eldönteni, hogy a biankó váltó a megbízásnak megfelelő módon, a meghatalmazás korlátainak tiszteletben tartásával került-e kitöltésre.

A vizsgált esetben nem készült külön írott megállapodás a váltó kitöltésére vonatkozóan, viszont a megállapodás tartalma okirati bizonyítás révén meghatározható:

- a váltón feltüntetésre került az *“előleg visszafizetése”* kifejezés használatával az alapjogviszonyra történő utalás: vagyis a váltó kitöltésére akkor kerülhet sor, amennyiben az előleg visszafizetéséhez ez szükséges;
- a váltóval gyakorlatilag jövőbeli és feltételes kötelmet garantáltak: az előleg esetleges, teljes vagy részleges visszafizetése a nemteljesítés vagy a nem megfelelő teljesítés bizonytalan jövőbeni eseményétől függ;

²¹ D. GĂLEȚESCU-PYK: *Cambia și biletul la ordin*, vol. I, Editura Tiparul Universitar, Bukarest, 1939, 483-484. o. A hivatkozott román szakirodalom kapcsán szeretném megjegyezni, hogy magyar jogi környezetben is teljesen alkalmazhatóak az e művekben kifejtett szakmai álláspontok, tekintettel arra, hogy a genfi egyezményeken alapuló szabályozás normatív tartalma a két államban gyakorlatilag azonos.

²² NAGY Ferencz: i. m., 485. o.

- a konkrét ügyben megállapítható, hogy *X* részvénytársaság egyetlen előleg számlát állított ki *Y* részvénytársaság felé és ennek ellenértékét *Y* részvénytársaság ki is fizette;
- az “előleg visszafizetése” kifejezést a kedvezményezett *Y* részvénytársaság is elfogadta, ugyanis a váltó átadásáról jegyzőkönyv készült, amelynek részét képezte az így előre kitöltött váltó fénymásolata.

A vállalt munkálatokat *X* részvénytársaság teljesítette, a kiíró hatóság a munkálatokat át is vette, ezért 2011. december 21-én az előlegszámlát stornírozták, a stornó számlát pedig *Y* részvénytársaság megfelelően rögzítette a könyveiben. A fedezeti váltóval biztosított kockázatok (nemteljesítés, nem megfelelő teljesítés) egyike sem következett be, amelyek indokolhatták volna a váltó kitöltését és felhasználását.

Következésképpen 2011. december 21-én *megszűnt a kedvezményezett joga* a biankó váltó kitöltésére. Ezt követően azonban *X részvénytársaság* — e munkálatoktól független okokból — *fizetéseképtelenségi eljárás, felszámolás alá került.*

5.2. A problémák forrása

A két társaság és a két társaság vezetése közötti viszonyok megromlottak. Ilyen körülmények között *Y* részvénytársaság igazgatója kitöltötte a saját váltót arra az összegre, amelyekkel álláspontja szerint *X* részvénytársaság tartozott *Y* részvénytársaságnak és kezdeményezte a váltó végrehajtását a *X* részvénytársaság korábbi igazgatója ellen, aki a biankó váltót váltókezesként írta alá. A felszámolás alatt levő *X* részvénytársaság vonatkozásában *Y* részvénytársaság nem jelentkezett mint hitelező, sőt, a jogvita során igazságügyi könyvszakértő megállapította, hogy a

könyvek alapján Y részvénytársaságnak nincs követelése X részvénytársasággal szemben.

Az összeg, amelyre a váltót kitöltötték, az előleg összegénél jelentősen nagyobb.

5.3. A jogvita

A kedvezményezett Y részvénytársaság kitöltötte a váltót, olyan körülmények között, hogy nem állt fenn tartozás és ezzel gyakorlatilag megszegte a váltó kitöltésére kapott megbízást: a biztosított jövőbeni és feltételes kötelelem, vagyis az előlegnek nemteljesítés miatti teljes vagy részleges visszafizetése nem jött létre. Egyértelmű, hogy ilyen körülmények között az Y részvénytársaság visszaélést követett el.

A váltó végrehajtása ellen indított pert X részvénytársaság volt igazgatója mégis elvesztette. Ebben a perben a váltó semmisségének megállapítását kérte, tekintettel a visszaélésszerű kitöltésre.

A bírói érvelés azonban a váltó absztrakt jellegére volt alapítva: az értékpapírba foglalt fizetési kötelezettség elválik az alapjogviszonytól, a váltó önmagában kötelez.²³ *„A váltókötelelem kikényszeríthetősége elsősorban nem azon alapszik, hogy a váltó érvényes magánjogi alapokon nyugszik, hanem azon, hogy az elvont ígéretet váltóba foglalták.”*²⁴

Megállapították, hogy a felhozott váltókifogás, vagyis a váltó visszaélésszerű kitöltése az alapjogviszony körébe tartozik, ugyanis az alapjogviszony keretében került meghatározásra a váltó kitöltésének módja. Az érvelés szerint az alapjogviszonyból fakadó kifogásokkal viszont csak X részvénytársaság élhetett volna, és a kifogásra a váltókezes nem hivatkozhat. A váltókezes autonóm

²³ LESZKOVEN László: i. m., 167-168. o.

²⁴ Idem, 168. o.

váltókötelezettséget vállalt, vagyis a váltókezes szempontjából a váltó érvényesnek tekintendő, és a váltókezes nem hivatkozhat *X* részvénytársaság személyes jellegű kifogásaira. A Vr. 32 § (2) szerint a váltókezes *“kötelezettségvállalása akkor is érvényes, ha a kötelezettség, amelyért kezességet vállalt, semmis, kivéve, ha ez a semmisség alaki hibából ered.”*

5.4. A bírósági határozatok kritikája

A tényhelyzet jogi megítélése komplex megközelítést igényel. Egyfelől vizsgálni kell a váltó minősített célját (fedezeti váltó), kibocsátása pillanatában a *biankó* (kitöltetlen) jellegét, a kitöltésre vonatkozó megállapodás létét, tartalmát és megszegését.

A fentiekből kiderül, hogy a váltó *biankó* váltóként érvényes, és a kitöltési megállapodás tartalma szintén levezethető az alapjogviszony elemzésével.

Tagadhatatlan, hogy a váltókezes valóban autonóm jellegű kötelezettséget vállalt. Váltókezesség révén a váltó kifizetését és nem az alapjogviszonyból fakadó követelés teljesítését vállalják. A genfi egyezmények alapján a Vr. azért rendelkezik úgy, hogy a váltókezes kötelezettségvállalása akkor is érvényes, ha a kötelezettség, amelyért kezességet vállalt (így az absztrakt váltójogviszonytól elkülönült alapjogviszony) semmis. Ez képezi a bírói érvelés alapját.

A bírói érvelés azonban megkérdőjelezhető. A konkrét ügyben a visszaélésszerű kitöltés²⁵ kifogásával a váltókezes legalább két okból élhetett volna.

Az *első érv* nagyon fontos. A *biankó* váltó, *kitöltetlen* formájában a következő elemeket tartalmazta: a kibocsátó *X* részvénytársaság aláírását, azonosította a kedvezményezettet (*Y* részvénytársaság),

²⁵ Ptk. 1:5. § (1) bekezdés: *“A törvény tiltja a joggal való visszaélést.”*

amely alá is írta a váltó átvételéről szóló jegyzőkönyvet, valamint a váltókezes aláírását. Következésképpen a váltó kitöltésére vonatkozó megállapodás háromoldalú! E megállapodásban a biankó váltót aláíró váltókezes saját maga vesz részt, eltérően a nem biankó jellegű váltó kifizetéséért vállalt váltókezességtől. Így ha a biankó váltót a kitöltési megállapodástól eltérő módon töltik ki, akkor a váltókezes, amikor a váltó semmisségére hivatkozik a visszaélésszerű kitöltés végett, akkor nem a váltó kibocsátójának az alapjogviszonyból fakadó kifogását próbálja érvényesíteni, hanem *saját személyes kifogással él*, mint részes fél a kitöltési megállapodásban. (Ellenben, ha a váltókezes a kibocsátó megtévesztés okozta akarathibájára hivatkozna,²⁶ akkor az egész itt elemzett és kritizált bírói érvelés helyes lenne, mert ilyen kifogással a váltókezes nem élhet, tekintettel a váltókezességi jogviszony autonóm jellegére).

Így a váltókezes a konkrét esetben a biankó váltó aláírója, a kitöltési megállapodás résztvevője és a visszaélésszerű kitöltésből eredő kifogás alanya.

A *második érv* sem elhanyagolandó. A váltókifogások rendszerének részletes elemzése is bírói tévedésre mutat rá. Gyakorlatilag négy típusú váltókifogás létezik:²⁷

— *objektív és abszolút kifogások*, amelyet bármely váltóhitelező ellen bármely váltóadás érvényesíthet, például az eredeti váltó birtoklásának hiánya, a váltókellékek hiánya, a váltó korábban megtörtént kifizetése stb.;

— *objektív és relatív kifogások*, amelyeket bármely váltóhitelező ellen lehet érvényesíteni, azonban csak bizonyos váltóadások által, így például azon váltóadás által, amelynek váltó keretében történt

²⁶ Ptk. 6:91. §: „Akit a másik fél szándékos magatartásával tévedésbe ejt vagy tévedésben tart, a megtévesztés hatására tett szerződési jognyilatkozatát megtámadhatja.”

²⁷ Stanciu D. CĂRPENARU: *Tratat de drept comercial român*, Editura Universul Juridic, Bukarest, 2012, 647-648. o.

kötelezettségvállalása nem lenne érvényes (cselekvőképtelenség, hamis aláírás);

— *szubjektív és abszolút kifogások*, amelyeket bármely váltóadás érvényesíthet meghatározott váltóhitelezővel szemben;

— *szubjektív és relatív kifogások*, amelyeket csak meghatározott váltóadás érvényesíthet meghatározott váltóhitelezővel szemben (akarathibák, alapjogviszonyból eredő kifogások).

Alapvető kérdés, hogy melyik kategóriába tartozik a váltó visszaélésszerű kitöltésére vonatkozó kifogás? Álláspontom szerint a harmadik csoportba, a szubjektív és abszolút kifogások közé, mert egyfelől csak a váltó kedvezményezettje ellen lehet vele élni, illetve a későbbi váltóbirtokosokkal szemben csak akkor érvényesíthető a Vt. 10. §-a alapján, amennyiben *“a váltót a váltóbirtokos rosszhiszeműen szerezte, vagy ha a megszerzéssel kapcsolatban súlyos gondatlanságot követett el.”* Kuncz Ödön szerint *“3-ik jóhiszemű váltóbirtokossal szemben egyáltalán nem hivatkozhatnak arra, hogy az utólagos kitöltés megállapodás-ellenes, sem pedig arra, hogy a kitöltő az ő meghatalmazásuk ésszerű határait túllépte. Jóhiszemű 3-ik személlyel szemben u.i. a váltókötelezett tisztán saját veszélyére és felelősségére teszi azt, hogy olyant bízott meg az utólagos kitöltéssel, aki erre a bizalomra nem bizonyult méltónak.”*²⁸Következésképpen harmadik jóhiszemű váltóbirtokossal szemben ez a kifogás nem érvényesíthető. Másfelől viszont a váltó kitöltésére vonatkozó megállapodás vagyis megbízás megszegése áll fenn, amely a váltó érvényes létrejöttét befolyásolja, bármely váltóadás hivatkozhat erre a kifogásra. Így a visszaélésszerű kitöltése a váltónak olyan jellegű kifogás, amelyre bármely váltókötelezett hivatkozhat a váltót kitöltő első kedvezményezettrel szemben, illetve későbbi váltóbirtokosokkal szemben abban az esetben, ha a váltót az rosszhiszeműen szerezte,

²⁸ KUNCZ Ödön: i. m., 340. o.

illetve a megszerzésével kapcsolatban súlyos gondatlanságot követett el. Viszont nem lehet e kifogással élni a jóhiszemű váltóbirtokossal szemben.²⁹

E két érv alapján egyértelmű, hogy a hivatkozott határozatok nem alkalmazták helyesen a váltójogot.

VI. Következtetések

A röviden elemzett jogeset is jelzi a váltókban rejlő rendkívüli lehetőségeket, amelyeket a gazdasági élet számára nem kihasználni sajnálatos lenne, ezért a váltójog “feltámadásáért” a magánjogászoknak sokat kell tennie. Ugyanakkor az is egyértelmű, hogy megfelelő tudományos és oktatási munka szükséges annak érdekében, hogy a rendkívül érdekes, de tagadhatatlanul nehéz váltójogot pontosan, helyesen alkalmazza a gyakorlat. Álláspontom szerint a váltójog feltámasztásának kulcsa nem is a jogászképzésben rejlik: inkább a közgazdászképzésben kellene legalább egy előadás keretében elmagyarázni a váltó használatában rejlő — nagyszámú és megkérdőjelezhetetlen — előnyöket. Ha a váltó gazdasági előnyeit a közgazdászok megismerik, akkor fog a váltó használata újra elterjedni, és ennek következményeként fog a váltójog “feltámadni”.

De az a tény, hogy a rendszerváltás előtti évtizedekben az állami vállalatok közötti üzleti forgalomban nem volt igény a váltókra és ennek következtében a váltójog feledésbe merült, messzemenően nem jelenti azt, hogy a váltó elavult jogintézmény lenne.

²⁹ Radu ECONOMU: *Manual practic de drept cambial*, Editura Lumina Lex, Bukarest, 1996, 162 o.; Ion DOGARU, Lucian SĂULEANU: *Teoria generală a obligațiilor comerciale*, Editura Didactică și Pedagogică, Bukarest, 2006, 362. o.; D. GĂLESCU-PYK: *Cambia și biletul la ordin*, vol. II, Editura Tiparul Românesc, Bukarest, 1947, 773-774. o. stb.

Leszkoven László*

A „KETTŐSFEDELŰ” IGÉNYEK MAI MEGKÖZELÍTÉSÉN

I. Bevezető gondolatok

A tanulmány címében említett – Beck Salamontól származó – elnevezés mai jogi irodalmunkban kevésbé használatos. A névadó jogtudós szerint a kettősfedelű igények sajátos kétlakiséga abban áll, hogy *más arcot mutat a követelés akkor, ha arra nézünk, hogy a felperes milyen alapon jogosult követelést támasztani és másképpen mutatkozik meg akkor, ha azt vizsgáljuk, hogy a követelést milyen tartalommal töltjük meg.* Kettősfedelű igényrel állunk szemben tehát akkor, ha az érvényesített követelés két, egymásra épülő jogcímen alapszik, az érvényesített igény jogalapjában és összepszerűségében két (esetleg több) egymásra támaszkodó igényt tételez fel. Úgy is fogalmazhatunk, hogy ilyenkor több jogcím van sajátosan összesodorva. Ilyenkor az adóssá terhelő teljesítési kötelezettség megítélése során két (esetleg több) jogcím szinte egyenrangú jogi okként formál jogot arra, hogy causaként tekintsünk rájuk. Ennek oka és magyarázata is van, melyet e kötetnek létrejöttének, e kötetmi helyzetek előállításának sajátosságában találunk meg. Beck is hangsúlyozta, hogy az általa jogi műszónak szánt kifejezés azokra az esetekre vonatkozik, amikor a vizsgált igény gyökere kétfelé ágazik, de nem alkalmazandó azokra az esetekre, amikor a követelés – elvileg legalábbis – kettős (vagy többes) jogalapra támaszkodik, pl.

* Dr. Leszkoven László, egyetemi docens, ME Polgári Jogi Tanszék

szerződéses és szerződésen kívüli (többnyire kártérítési vagy gazdagodási) jogcímre. Ez a jogalaptöbbesség szintén nagyon érdekes kérdés, de a kettősfedelű igényektől meg kell különböztetnünk őket: míg ugyanis a jogalaptöbbesség esetében ténylegesen fennáll a szóba jöhető jogi alapok közötti választás lehetősége és leggyakrabban egymással versengő igények összemérése szükséges a válogatás érdekében, addig a kettősfedelűség lényege a jogcímek egymás mellett való alkalmazása. Az elsőnél (jogalap többesség) a *válogatás*, a másodiknál (kettősfedelűség) a *felfedés* a kulcsszó.

A kettősfedelűség problémájának vizsgálata azért is fontos, mert sokszor a kötelmi jog olyan rétegeibe vezeti a figyelmet, amelyet – csak az egyik vagy csak a másik „fedél” – hangsúlyozásával egyébként nem vennénk szemügyre. A kettősfedelűség nem egyszerű „jogcímzettőség”, sokkal inkább együtteség, jogi alapok egyidejű és egymásra támaszkodó jelenléte. Más kérdés, hogy ezt az együttlétet maga a jogviszony kinyilvánítja-e (mint pl. a nevében is kettősfedelű *tartást* pótló *kártérítés*) vagy a szereplők elfedik a jogalapok többességét (mint pl. a továbbfolyó bér esetében látni fogjuk). A kettősfedelű jogviszonyok esetében a valódi – esetleg a név szerintitől eltérő, azzal esetleg bizonyos vonásokat tekintve ellenkező – tartalom feltárása nagy segítséget nyújthat az érintett jogviszony helyes értékeléséhez.

II. A kettősfedelű igény iskolapéldája: a tartást pótló kártérítés

Hatályos jogunkban példaként állhat erre a különleges jogi helyzetre a Ptk. 6:529.§ (korábbi Ptk. 358.§) rendelkezése, mely a tartást pótló járadék különleges szabályait tárgyalja. Tartást pótló járadék iránti kártérítési igény érvényesítésének van helye a károkozás folytán

meghalt személlyel szemben tartásra jogosult részéről. E pénzkövetelés *kettősfedelű*: az egyik fedél a tartás iránti igény, a másik a kártérítési követelés, hiszen a károkozótól a jogosult kártérítést követel. Összefoglalva: kártérítés *jogcímén* támasztható tartási *tartalmú* követelés áll előttünk. A károkozó felelősségének formája kártérítési, a vele szembeni igény azonban jogalapját tekintve a korábban fennálló tartási kötelezettségbe ereszti gyökerét, összecszerűségében pedig a tartási követelés hajtása. Helyesen mondta erre Beck Salamon: maga a kettősfedelűség arra akar utalni, hogy úgy a kötelezettségi alap (amit a károkozó megfizetni tartozik), mint a jogosultsági alap (amit a tartásra jogosultak követelhetnek) a maguk külön szabályvilága szerint alkalmazandók: *mindkét fedelet fel kell tehát nyitni ahhoz, hogy magát az igényt láthassuk.*¹

A kérdésnek – elméleti érdekességén túl – gyakorlati jelentősége is lehet olyan esetben, amikor a két igény (a két jogcím) jogi minősítése elválik egymástól. A tartást pótló kártérítés esetében pl. végrehajtási szempontból nem mindegy, hogy a jogosultat megillető – a károkozó által fizetendő – pénzösszeget a tartásdíjhoz, vagy a kártérítéshez igazítjuk. Ha pl. a végrehajtás során befolyt összeg nem fedezi valamennyi kielégítésre váró követelést, a sorrend a jogcímenek múlik: a Vht. 165.§ a) és b) pontjai alapján a gyermektartásdíj és az egyéb tartásdíj privilégiumot élvez más követelésekkel szemben, az egyéb követelések ugyanis – pl. egyszerű kártérítés – csak f) pont alatt kerülnek sorozásra. A Vht. 167.§ értelmében pedig a sorrendben előrébb álló követelés teljes kielégítése után lehet a sorban hátrébb álló követelést törleszteni.

¹ BECK Salamon: *Kettősfedelű igény* Jogtudományi Közlöny 1949. szeptember 391-392.o., *Kettős fedelű igény a bírói gyakorlatban*. Jogtudományi Közlöny 1953. december 539-540.o.

III. Szerződésszegéssel okozott kár átalányozása

Egy másik példa a kettősfedelű igényre. A konkrét ügyben az egyik fél építkezéssel okozott károk megtérítésére vállalt szerződésben kötelezettséget. A peres felek megállapodása úgy szült, hogy az alperes vállalkozó az általa kivitelezett mélygarázs építési munkálatai befejezéséig havonta meghatározott összeget fizet a felpereseknek kártérítési átalányként. Az ügyben jogerős ítéletet hozó Fővárosi Ítéltábla – ebben a vonatkozásban helyesen – kimondta: nincs elvi akadálya annak, hogy az a személy, akinek magatartása károkozással fenyeget, szerződésben vállalja kártérítés megfizetését, az építkezés tényleges időtartamához mérten, havonta fizető átalányösszegben.² Bár az ítélet nem hivatkozik rá, nyilvánvalóan a „kettősfedelűség” egy megjelenési formájával találkozunk. A felperes által érvényesített igény ugyanis a keresetösszegi jog szempontjából formailag szerződéses igény, melyben a követelés tartalmát kártérítési igény képezi. Ilyen helyzetben általában mindkét jogcímre figyelemmel kell lennünk, mindkét „fedelelet fel kell nyitnunk.” E helyzet mégis annyiban különleges, hogy első látásra e jogviszonyban a kártérítési cím szinte eltűnik. A megállapodás ugyanis egyrészt szerződéses alapon vélelmet állít fel arra nézve, hogy a felpereseket kár éri, másrészt a fizetési kötelezettség átalányra szól, ennek következtében nincs szükség az összegszerűség vizsgálatára, végül – harmadsorban – a megállapodás tartalma szerint a felek eltekintettek a károkozás felróhatóságának vizsgálatától.³

Az ítéltáblai határozat úgy foglal állást, hogy ilyen esetben „a kereset teljesíthetőségének lehetőségeit a szerződés tartalma és a szerződésre vonatkozó szabályok, nem pedig a kártérítés szabályai

² BDT 2012/7-8/139.

³ Az új Polgári Törvénykönyv hatálybalépése után nem a felróhatóságról, hanem a 6:142.§ rendelkezése által körülhatárolt összetett szempontrendszer lesz illetve lehet irányadó.

alapján kellett vizsgálni.” Bár a konkrét ügyben hozott határozatot a végeredményét tekintve az ismertetett tényállás alapján helytállónak érezzük, az idézett indokolás elvi tételként való kimondása nem állja meg a helyét: éppen a „kettősfedelű igények” alapgondolata miatt. Ha ugyanis az alperesek kártérítés fizetését vállalják szerződésben rögzített feltételekkel és módon – olyan helyzetben, amikor e szerződés nélkül is számolni lehet kárkötelmi helyzet előállásával – akkor példának okáért e szerződést annak fényében kell megítélni, hogy a kárfelelősségi szabályok „félretétele” vagy felváltása jogszerűen történt-e vagy sem. Másképpen fogalmazva: a konszenzus ránézésre és dominánsan valóban szerződési, mélyebb rétegeiben azonban figyelmen kívül nem hagyhatóan kárkötelmi tartalommal bír. Az első – szerződésiként előttünk álló – fedél a felperesi igényhez való *közvetlen hozzáférést* szolgálja, a második (kártérítési) fedél felnyitása ellenben ahhoz szükséges, hogy *a szerződéses kötelezettségvállalás tartalmát megítélhessük*. Különösen fontos lehet ennek a jogviszony-sajátosságnak a tisztázása pl. a kötbérjellegű objektív kárártalányok mérsékelhetőségének, a mérséklés szempontrendszerének megítélésekor.

IV. A kettősfedelű igény egy különleges példája: a „továbbfolyó bér”

4.1. A továbbfolyó berről vagy bérpótló kártérítésről általában

Alkalmanként a kettősfedelűség olyan formában áll elő, hogy a fedelek sorrendjét – vagyis, hogy melyik az első, melyik a belső – nem is olyan egyszerű eldönteni. Ennek pedig, mint láthattuk, az előálló

követelés jogi természetének megértése szempontjából jelentősége lehet.

A Ptk. 6:341. § (3) bekezdése értelmében ha a bérlő a korábban bérelt dolgot – annak ellenére, hogy visszaadási kötelezettség terheli – jogosulatlanul tartja vissza, a visszatartás idejére *a szerződés alapján kikötött díjat köteles megfizetni*, ezt meghaladóan pedig felel minden olyan kárért, mely a jogosulatlan visszatartás nélkül nem következett volna be. A jogszabályhely – a 6:341. § (2) bekezdésével együtt értelmezve – arról az esetről szól, amikor a bérleti jogviszony megszűnik, a bérlő a dolgot köteles a bérbeadó birtokába visszabocsátani, ez azonban nem történik meg, a dolog visszatartása pedig jogosulatlannak minősül (a bérlő nem tud a bérbeadóval szemben a bérleti jogviszonyból eredő ellenkövetelésre hivatkozni).

A Ptk. előtti bírói gyakorlat a bérlemény visszabocsátásának elmulasztása esetén elismerte a bérbeadó kártérítési követelését, méghozzá – mint Ujlaki írta – „természetesen rendszerint a bérbeadás esetén elérhető bérrel lesz egyenlő.”⁴ Így rendelkezett a hatályba nem lépett Mtj. 1519. §-a is. Az 1959. évi IV. törvény (a régi Ptk.) azonban ehhez hasonló szabályt nem tartalmazott, ennek okán a bérpótló kártérítés megítélése az elmélet és a gyakorlat közös feladata maradt.

Hatályos jogunkban a *Ptk. 6:341. § (3) bekezdése alapján a szerződés alapján kikötött díj fizetésére irányuló követelés* – a bérlő oldaláról nézve fizetési kötelezettség – *jogszabályon alapuló kötelelem*. A 6:2. § (3) bekezdése lehetővé teszi, hogy jogszabály hozzon létre kötelmet, ha maga a jogszabály így rendelkezik, a jogosultat és a kötelezettet, valamint a szolgáltatást meghatározza. A 6:341. § (3) bekezdésének jogszabályi megfogalmazása elégséges a kötelmi

⁴ UJLAKI Miklós: Bérlet és haszonbérlet in. Magyar Magánjog (szerk. Szladits Károly) Grill Kiadó Budapest, 1941.495.o. A továbbhasználat esetén fizetendő díjat nem tekinti kártérítésnek, hanem „törvényes elsőbbségű bérnek” mondja C.4657/1934.sz. határozata. A helyes megközelítéshez lásd még HALOM István: A bérpótló kártérítés, mint kettős fedelű igény című tanulmányát. Polgári Jog 1934. 93.o.

kötelezettség létesítéséhez, a tartalom pontosabb meghatározása, felfedése érdekében azonban mélyebb vizsgálódás látszik szükségesnek.

A Ptk. 6:341. § (3) bekezdése alapján keletkező fizetési kötelezettség a már megszűnt szerződésre, annak tartalmába visszanyúló, mintegy a szerződésre támaszkodó kárkötelmi helyzetet takar. *A szerződéses kapcsolat, mint kiindulási alap* magától értetődik: a szerződéses, jogszerű használat idejére kötött bér a használat ellenértéke, a bérlő – volt bérlő – pedig tovább használja a dolgot. Ezért bizonyos szemszögből tekintve maga a bérleti jogviszony is továbbfolyónak látszik. A jogszabályhely azonban egyértelműen a megszűnt bérleti szerződés esetére tartalmaz rendelkezést (a címe is ez: a felek jogai és kötelezettségei a bérlet megszűnésénél), ez pedig azt jelenti, hogy a 6:341. § (3) bekezdésében megfogalmazott kötelem nem azonosítható a bérleti díjjal. Ebben a vonatkozásban pontos a jogszabály, hiszen a szerződés alapján kikötött díj (nem pedig bérleti díj) fizetéséről rendelkezik. A helyzet ugyanis az, hogy *a jogosulatlan visszatartás következtében a bérbeadó elesik illetve eleshet a dolog használatának lehetőségétől, ez pedig vagyoni érdekséreelmet eredményez (eredményezhet)*. A jogi helyzet hasonló ahhoz, amit a késedelmi kamat jogintézménye esetében tapasztalunk: a tőke meg nem fizetése, vissza nem fizetése vélelmezetten kárt okoz a hitelezőnek (pénzjogosultnak), mely kár a jogszabály által nevesített késedelmi kamat alakjában kompenzálendő. A bérleti szerződés esetében is hasonló helyzet áll elő, itt a fizetendő „kártérítés” mértékét a jogszabály a korábban kikötött bérleti díjban állapítja meg (megjegyezzük: diszpozitív szabályként). A 6:341. § (3) bekezdésének megoldása egyébként sok más vonása mellett az átalányozás miatt is nagyban hasonlít a késedelmi kamat (mint „késedelmi kártérítés”) intézményéhez: a bért pótló kártérítés esetében sem szükséges kár kimutatása, nincs lehetőség annak bizonyítására sem, hogy a

bérbeadó a dolgot nem is használta volna, az esetleges használattal kevesebb bérhez jutott volna (ennél fogva kevesebb a kár) stb. A továbbfolyó bér mértékét *meghaladó kárigény* azonban érvényesíthető (azzal a különlegességgel, hogy emelt szintű felelősségről van szó). Annak a jogviszony természete szempontjából nincs jelentősége, hogy a továbbhasználat (vissza nem adás) miatt a bérlőt érő károk mértékét a szerződés szerinti díjban állapítja meg a jogszabály (ettől még nem lesz szerződéses kötelelem).

4.2. Az érdekelnyelés

A jogi helyzet egyértelműen a *kettősfedelőség* fogalmi körébe esik: a jogszabályi kötelelem *szerződésből átforduló, annak tartalmából merítő* különleges – átalányformában jelentkező – *kárkötelelem*.⁵ Olyan kárkötelelem azonban, mely beleolvad, belesimul az őt befoglaló önálló intézménybe és akárcsak a késedelmi kamat: a törvényen alapuló fizetési kötelezettség elnyerése elfedi a kártérítési funkciót. A 6:341.§ (3) bekezdés jogi megoldása azonban – hogy egy másik jogi műszó mögé is betekintsünk – egyértelmű példája a Grosschmid és Beck Salamon által tárgyalt *érdekelnyelésnek* is.

*„Ha valamely érdek tekintetében jogi rendelkezés lát napvilágot, amely az érdeket jogi oltalomhoz juttatja és ezáltal alanyi jogosultságot teremt meg, a kiképzett alanyi jog az érdeket elnyeli annyira, hogy további figyelmünket a jog mögött húzódó érdekről el is tereli és gondolkodásunk már csak a kiképzett joggal törődik.”*⁶ A bérleti szerződés megszűnésével bérleti díj további fizetésére a bérlő

⁵ Ha a szerződéses elemre koncentrálnunk – mint teszi azt érzékelhetően a 6:341.§ (3) bekezdésének szövege is a bérleti szerződésre utaláskor – akkor a „továbbfolyó bér”, ha a kár megtérítését célzó kötelemben gondolkodunk inkább, akkor a bérpótló kártérítés kifejezés tűnik szemléletesebbnek.

⁶ BECK Salamon: *Érdekeszme töredékek* In: Glossza Grosschmid Béni Fejezetek kötetmi jogunk köréből című művéhez. Grill Károly könyvkiadó vállalata Budapest, 1933. 3.o.

már nem köteles, a jogosulatlan visszatartás idejére a bérbeadói követelésnek jogcímet kell váltania. Annak viszont nincs akadálya, hogy a bérbeadó elismert – támogatásra érdemes – igényét a jogszabály a szerződési tartalomra utalva határozza meg. Az érdekelnyelés ezzel elő is áll: figyelmünket ettől kezdve szinte kizárólag a szerződésben kikötött bérleti díj köti le. Ez még önmagában nem okoz problémát, ha az érdekelnyelés – mely gyakran szinte természetes jelenséggént áll elő – nem veszélyezteti a helyes értékelést. Grosschmid Béni a Fejezetekben azt írta, hogy „A jog, a törvény azáltal, hogy megalkotódik, többé kevésbé megtoldja, leköti az őtet magát sugalló szempontokat.” Kérdéses, hogy mennyiben fogja az elmélet és a gyakorlat a 6:341. § (3) bekezdése alapján járó összeget kárkötelemként, mennyiben szerződésen alapuló különleges kötelezettségként értékelni. Másképpen fogalmazva: a bérleti díjnak a visszatartás idejére való „továbbfizetésének” előírása alakít-e ki olyan képet, hogy kvázi bérleti díjról van szó, ennek folytán pedig a fizetési kötelezettség inkább áll a szerződéses kötelek talaján, mint a kárkötelemként? Ebben a kérdésben nem lehet még állást foglalni.

4.3. Hangsúlyeltolódások a fedelek között

A 6:341. § (3) bekezdésének jogszabályon alapuló kötelmi helyzetében (ha úgy tetszik további) két fedél van jelen, a szerződéses és a kárkötelmi. A fentiekben arról szoltunk, hogy mindkettőt fel kell nyitni ahhoz, hogy a kötelmi viszony teljessége előttünk álljon. Előfordulhat azonban, hogy a két, egymással összefonódó jogcím közül egyszer egyik, másszor másik mutat dominanciát, értve ez alatt, hogy hol a külső, hol a belső fedélnek kell irányító szerepet tulajdonítanunk annak érdekében, hogy a jogalkotó által támogatott kötelek megvalósuljon. Erre két, egyszerű példával igyekszünk

rámutatni. Az egyik talán kisebb gyakoriságú, a másik életérzékenyebb tényállás lehet.

Mivel a bérelt dolog jogosulatlan visszatartása a gyakorlati tapasztalatok szerint legtöbbször a felek közötti feloldatlan konfliktus következménye, nem ritka, hogy *a volt bérlőt a bérbeadóval szemben károkozás szándéka is vezeti* a dolog visszatartásakor, különösen, ha tudott, hogy a bérbeadónak nyomós érdeke fűződik a mielőbbi birtokba vételhez. A Ptk. 6:341.§ (3) bekezdése alapján fizetendő összeg ilyenkor kártérítésként jelenik meg (minimum kárátalány természetére utal a (3) bekezdés utolsó fordulata is). A bérbeadó javára keletkező pénzköveteléssel szemben a bérlő beszámítási jogot gyakorolhat, ha ennek feltételei fennállnak (6:49.§ és következő szakaszok). Ilyenkor lehet fontos a bérbeadó számára, hogy *a továbbfolyó bért, vagy bérpótló kártérítést mentesítse a jogellenesen eljáró bérlő beszámítási jogától*, erre pedig a Ptk. 6:51. § (1) bekezdésének b) pontja alkalmazásával nyílik lehetősége. Az új Polgári Törvénykönyv is fenntartotta a korábbi Ptk. 297.§ (1) bekezdésének rendelkezését, mely kimondta, hogy *nincs helye beszámításnak a szándékosan okozott kár megtérítésére irányuló követeléssel szemben*. Ilyenkor tehát a bérpótló kártérítést, vagy továbbfolyó bért a volt bérlőnek mindenképpen meg kell fizetnie, saját jogszerű (esedékes és lejárt) ellenkövetelését nem használhatja fel tartozásának csökkentése vagy kioltása érdekében. E jogszabályhely (6:51. § (1) bek. b) pont) alkalmazásához viszont a 6:341.§ (3) rendelkezésére egyértelműen *kártérítésként kell tekintenünk*, tehát a mélyebb tartalom, a második (alsó) fedél dominál.

A másik példa a korábban fennállt *szerződéses jogviszony továbbhatására* hívja fel a figyelmet. A Ptk. 6:337. § (1) bekezdése szerint az ingatlan bérbeadóját zálogjog illeti a bérleti díj és a költségek erejéig a bérlőnek a bérlemény területén lévő

vagyontárgyain. A Polgári Törvénykönyv e szakasza a törvényes zálogjogot (vö. 5:92. § is) *a bérleti díj és költségek fedezetére* biztosítja – a 6:341. § (3) bekezdése alapján keletkező fizetési kötelezettség azonban szigorú értelemben nem tartozik ebbe a körbe. A bérleti szerződés megszűnése után ugyanis a bérbeadónak bérleti díj követelése nem keletkezhet. Ami keletkezik, az a bérleti összegével egyező mértékű kártérítési kötelezettség. Jogfejlesztő értelmezéssel, analógia iuris alkalmazásával el lehet jutni arra a következtetésre, hogy a törvényes zálogjog e törvényi fizetési kötelezettséget is biztosítja. Ennek nincs akadálya. Ugyanerre a következtetésre kell azonban jutnunk akkor is, ha *ebben az esetben a kettősfedelű igény első (felső) fedelére helyezzük a hangsúlyt* és a 6:341. § (3) bekezdése alapján keletkező pénzfizetési kötelezettséget a bérleti jogviszonyból kinövő, a bérletet terhelő főkötelezettséggel hozzuk közeli kapcsolatba.⁷

Hogy mikor melyik megoldás mutatkozik helyesnek, az az adott jogviszony érdekérzékenységén múlik, másrészt – ahogyan Grosschmid fogalmazott olyan sok esetben – tényálláson fordul és érzék dolga. Mindenesetre (grosschmidi hasonlatoknál maradva) ahogyan az árnyékot vető fény jöhet egyaránt a Naptól és gyertyától, úgy hajolhat az érdekmérlegelés egyik esetben az egyik fedél, másszor a másik felé. Bizonyos, hogy ez (csak, bár nem csekély) jogalkalmazási nehézség: a megoldás egyelőre feltáratlanul minden jogviszonyban eleve benne rejlik.⁸

⁷ A kettősfedelűség kérdéskörének a vegyes szerződésekkel való kapcsolódási pontjairól tett említést BECK Salamon Autógarázsdíj és törvényes zálogjog című írásában (Polgári Jog 1934. 350-353.o.).

⁸ Más példával élve: a szerződéses alapba gyökerezés irányadó lehet akkor, ha a bérleti szerződés időszakonkénti automatikus díjemelkedést irányzott elő, ez alkalmazandónak tűnik a 6:341. § (3) bekezdése esetében is. Ezzel szemben a díjcsökkentésre főszabályként alapot teremtő azon helyzet, hogy a bérlet a dolgot nem használhatta fogalmilag kívül esik e § alkalmazási körén, mert ilyenkor egyértelműen a kártérítési jelleg dominál.

V. Záró gondolatok

A Beck Salamon által használt *kettősfedelű igény kifejezés* – sem magát a szókapcsolatot, sem annak tartalmát tekintve – természetesen nincs szabadalommal védve (még annyira sem, mint Babits – Karinthy által említett – kettősfedelű mondatszerkezetei). A jogalapok kettősségére, összetettségére, többarcúságára utaló e kifejezés ezért – ha nem is túl gyakran – de előfordul a magyar jogi irodalomban. Ezek között előfordul olyan, mely a Beck Salamon által adott értelmezéshez egészen közel áll, vagyis ugyanarra a tartalmi – belső sajátosságra hívja fel a figyelmet, mint Beck a jelen tanulmányban is első helyen említett tartást pótló járadék kapcsán. Lényegében a kettősfedelűség eredeti értelméhez nyúlt vissza *Novotni Zoltán* is, amikor társaság által megszerzett saját üzletrész vagy saját részvény konstrukciójáról ejtett szót.⁹ Ezzel szemben nézetünk szerint nem a Beck Salamon által kifejtett értelemben alkalmazza az új Polgári Törvénykönyv irodalma a kettősfedelűség kifejezést a Ptk. 6:145. §-ban megfogalmazott, ún. non-cumul szabály tartalmára utalás esetében. Ez a norma ugyanis két, egyaránt szóba jöhető igényre esetében az egyik útját elzárja, mert a másikat preferálja.

A Beck szerinti *kettősfedelűség* azonban *nem egyszerű szójáték*, hanem valódi jogviszony-sajátosság, mely olykor a jogintézmény külszíne mögé látást igényel a jogalkalmazótól, azért, mert két vagy több, egyidejűleg fennálló jogi alap egyidejű, egymásra épülő alkalmazását jelenti.

⁹ NOVOTNI Zoltán: Polgári jog A gazdasági társaságok és a gazdaság egyéb jogalanyainak joga (Miskolci Egyetemi Kiadó 1992.) 39.o.

Vida Sándor*

BECK SALAMON ÉS A VÉDJEGYJOG

Beck Salamon 1974-ben hunyt el, de Magyar Védjegy jog c. monográfiája¹ szinte élete végéig (az 1969. évi védjegy törvény hatálybalépéséig) a szakma bibliájának számított.

A második világháborút követően Beck Salamon felhagyott ügyvédi praxisával, amikor is az Eötvös Lóránd Tudományegyetemen a polgári eljárás jogi tanszék vezetőjévé nevezték ki. Ugyanakkor nem csupán mint jogtudós él az emlékezetben, hanem mint a védjegy jog propagátora is: a több mint fél évszázaddal ezelőtt ujjá alakult Magyar Ipar jog védelmi Egyesületnek haláláig nemcsak elnöke, de motorja is volt². Ennek az egyesületnek alapszabály szerinti célkitűzése a szabadalmi és védjegy jog művelése volt, függetlenül attól, hogy az akkor terv gazdaságon alapuló szocialista viszonyok között mind a szabadalmi, mind a védjegy jog jelentősége a maihoz viszonyítva roppant szerény volt³.

Sajnos egyre kevesebben élnek azok közül, akik személyesen ismerhették, még kevesebben, akiknek az a megtisztelő lehetősége volt, hogy együtt dolgozhattak vele, ennek ellenére a Magyar Ipar jog védelmi Egyesületben néha még ma is elhangzik a neve.

* Dr. Vida Sándor, MTA doktora

¹ Budapest 1934.

² A korábbi (a két világháború közötti) egyesületnek is egyik legaktívabb tagja volt. Vö. BACHER Vilmos: *40 éves a Magyar Ipar jog védelmi Egyesület*, Ipar jog védelmi és Szerzői Jogi Szemle 2002/2. szám 56. o.

³ VIDA Sándor: *Védjegyek és védjegyügyek 1945–1969 között*. Ipar jog védelmi és Szerzői Jogi Szemle 2011/5. szám 75. o.

E laudációnak is szánt néhány mondat után nézzük meg, hogy ma közel 80 esztendővel Beck Salamon védjegyjogi monográfiájának megjelenését követően napjaink jogászának mond-e még valamit ez a maga idejében kitűnő írás?

Közhely, hogy az elmúlt 80 esztendőben hat rendszerváltásra került sor⁴. Ez többek között a gazdaságirányítás radikális változásával, majd e változás „visszaállításával” járt. Ez persze mind a védjegyekre, mind a védjegyjogra is kihatott. S akkor még nem is említettem az ország politikai környezetének változását: a trianoni elszigeteltséget, majd a nem éppen dicsőséges kapcsolatokat előbb a nemzeti szocialista Német Birodalommal, majd a Szovjetunióval, végül a konszolidációt jelentő tagságot az Európai Unióval. Az utóbbinak a magyar védjegyjogra is termékenyítő hatása volt és van.

Miben áll ez a hatás? Kevés olyan szelvénye van a magyar jognak (a „szelvényjog”, „szelvényjogász” kifejezéseket Beck Salamon a beszélgetések alkalmával nem egyszer használta) mint a védjegyjog, amely az Európai Unióhoz történt csatlakozás következtében ilyen mértékben kényszerpályára került. Igaz, véleményem szerint ez a kényszerpálya használt a magyar védjegyjognak. Tény, hogy a jogharmonizáció következtében az anyagi védjegyjog minden lényeges rendelkezése egységesítve van: a magyar védjegyjog ma megegyezik a franciával vagy a szlovákkal.

De harmonizált a joggyakorlat is: mind a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala, mind a magyar bíróságok védjegyügyekben hozott határozataiknál kötve vannak az EU Bíróságának előzetes döntéseihez, ill. az azokban kifejezésre jutó jogértelmezéshez. Ha pedig jogértelmezési kétségeik volnának, akkor kötelesek az EU Bíróságtól jogértelmezést kérni. Persze ez nem gyakori, hiszen a

⁴ 1944, 1945, 1947, 1956, 1957, 1990 vö. MIKLÓSSY Endre: *Évezredek között*. Budapest 2013. 172. o.

német, brit stb. bíróságok jogértelmezési kérdéseire az EU Bírósága már sok száz ítéletben válaszolt, ezek pedig rendelkezésre állnak, sőt követendők.

Az itt ismertetett körülményekre tekintettel megismétlem a kérdést, lehet-e valamit is felhasználni Beck Salamon védjegyjogi írásaiból, amelyek a két világháború közötti, többszörösen megváltozott politikai-gazdasági viszonyok között keletkeztek?

Válaszom igenlő. Úgy érzem ez a válasz nem csupán érzelmi alapon nyugszik, de objektíve is helytáll. A következőkben elmondandók alapján az olvasó eldöntheti, egyetért-e velem vagy sem.

A koncepció: védjegyjog és versenyjog viszonya

A könyv előszavának első mondata úgy hangzik, hogy „a könyv úgy fogja fel a védjegyjogot, hogy az része a versenyjognak”.

E mondat elvi jelentőségét és időszerűségét szemlélteti, hogy a múlt évben megjelent védjegykommentár előszavában a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatalának elnöke, *Dr. Bendzsel Miklós* is éppen ezt a mondatot idézi⁵.

Amikor Beck Salamon ezt a gondolatot leírta, akkor a helyzet korántsem volt egyértelmű: a tisztességtelen versenyről szóló 1923 évi törvénynek még csak „bejáratása” folyt, a védjegyeket ugyanakkor már 1858 óta törvényes védelem illette meg.

Persze Beck Salamon nem marad meg e programatikusnak is ható kijelentés mellett, hanem azt mintegy aprópénzre is váltja: a védjegylajstromozás kapcsán beszél a lajstromozatlan védjegyről (mai terminológiával árujelzőről), amely versenyjogi védelmet élvez (75, 158. o.). E vonatkozásban ma is ez a helyzet.

⁵ A védjegy törvény magyarázata (Szerk.: FALUDI Gábor – LUKÁCSI Péter) Budapest 2014. 27. o.

A védjegybitorlás kapcsán is felmerül nála a versenyjog alkalmazása: a gondatlanságból elkövetett védjegybitorlás esetén versenyjogi alapon igényelhető a kártérítés (211. o.) mondja. Bár hatályos jogunk szerint ilyen esetben a kártérítés védjegyjogi alapon is igényelhető, nézetem szerint a versenyjogi szempontok napjainkban a kártérítés mértékének megállapítása alkalmával hasonlóképpen szerephez juthatnak, amint azt Beck Salamon ajánlja.

Mai viszonyaink között ilyen esetben a védjegyjog és a versenyjog kumulált alkalmazásához persze a peres felek közötti versenyhelyzet fennállása is szükséges, ez azonban az esetek jelentős részében megvan.

Véleményem szerint ennek a koncepciónak a jelentősége leginkább a per előkészítésének szakaszában jelentkezik: amikor az ügyvéd, a jogtanácsos azt vizsgálja, hogy mi készthette, mi motiválhatta ez ellenérdekű felet egy hasonló, a korábbi védjeggyel összetéveszthető védjegy piaci bevezetésére.

A védjegyjog és a versenyjog viszonyáról kialakított nézet nem első alkalommal jelenik meg a monográfiában, ezt a felfogást Beck Salamon már korábban szóban és írásban is képviselte. Idézek az Iparjogi Szemléből:

„Természetes, hogy a különböző jogágak tételei egymás mellett kiegészítve vagy egymással összeegyeztetve kerüljenek alkalmazásra, így van ez a versenyjog és a védjegyjog viszonyában is. A versenyjog és a védjegyjog két szomszédos terület, de mint az a szomszédoknál szokásos a rivalizálás itt is elkerülhetetlen. Kétségtelen, hogy a védjegyjog egzakt formához kötött tételei más szemléletet lehelnek mint a versenyjog elvilegesen szövegezett, a formalitásokon túlemelkedő és a materiális jog sémái után induló tételei. Nem feladatunk ehelyütt, hogy e két jogág ezen alapvetően eltérő jogi természete között az együttes alkalmazás számára szolgáló egységet teoretikusan megalapozzuk. Célunk csak az, hogy konkrét szükség

kapcsán rámutassunk a két jogág együttes alkalmazásának megtermékenyítő erejére.”⁶

A két jogágnak egymást kölcsönösen megtermékenyítő hatásáról szóló profetikus sorok napjaink tételes jogában bizonyítást nyertek: a lajstromozatlan védjegynek azaz az árujelzőnek a versenytörvényben történő nevesített oltalmával, valamint a jóhírű védjegy tisztességtelen kihasználásának szankcionálásával a védjegy törvényben.

Licenciaszerződés

Amint említettem az Európai Unióban az anyagi védjegyjog minden lényeges rendelkezése egységesítve van. Nem tartozik azonban ide a licenciaszerződés, amely kötelmi jogi és nem quasi dologi jogi természetű, másrészt annak a határokon átnyúló áruforgalomban nincs is magához a védjegyhez hasonlítható szerepe.

A licenciaszerződés vagy védjegyhasználati szerződés tekintetében tehát a tagállamok önállóan alkothatnak szabályokat, s így járt el a magyar jogszabályalkotó is.

Erre a jogi háttérre tekintettel érdemes beleolvasni Beck Salamon monográfiájába (125–128. o.).

A licencia tartalmát vizsgálva – a bérleti, valamint a haszonbérleti szerződéssel való összehasonlítás eredményeként – néhány korabeli külföldi szerzővel vitatkozva arra (a helyes – V. S.) következtetésre jut, hogy a „licencia lényege az engedélyt nyerő félnek a védjegy használatára való feljogosítása”.

„A licencia terjedelme nem elvi kérdés – mondja –, hanem szerződéses megállapodás tárgya. A szerződés szabja meg, hogy mire

⁶ BECK Salamon: Versenyjogi és védjegyjogi határkérdések. Iparjogi Szemle 1932/4. szám 1. o.

kap felhatalmazást” (az engedélyes). Ez világos, gyakorlatias fogalmazás. Ma sem lehet mást mondani.

A továbbiakban:

„Harmadikkal szemben a licenciát nyerő fél eljárni nem jogosult, a védjegytulajdonossal kötött megállapodástól függ, hogy az tartozik-e a licenciát nyerő fél érdekében vagy annak felhívására a védjegy jogosulatlan használója ellen akár büntető akár polgári úton eljárni.”

Ez ugyancsak világos beszéd. A licenciaszerződés kötelmi jellege elvitathatatlan.

Érdekes ebben a vonatkozásban még egy – a versenyjogra visszakanyarodó – gondolat:

„Ha a licenciát nyerő fél a védjegyet vállalata ismertetőjelévé tudta tenni, úgy ez alapon a versenytörvény amúgy is megadja neki nemcsak a büntetőjogi oltalmat, de a kártérítési igényt is, úgy hogy gyakorlatilag jelentőség nélkülivé válik, hogy védjegyjogi címen nincs kártérítési igénye.”

Ez az érdekes gondolat, akár mai viszonyaink között is realizálható volna. Igaz a gyakorlatban alig tudom elképzelni, hogy a védjegytulajdonos a jogérvényesítésben magára hagyja az engedélyest. De az élet annyira színes, hogy semmi sincs kizárva.

Defenzív-, valamint tartalék védjegy

A defenzív-, valamint tartalék védjegyről sem az uniós védjegyjog, sem a hazai védjegyjog nem rendelkezik. Pedig mindkettő megvolt már száz esztendővel ezelőtt is, a gyakorlatban létezik ma is.

Ezért e vonatkozásban is érdemes elolvasni mit mondott annakidején Beck Salamon.

„A defenzív védjegy utáni törekvés gazdasági alapja: a védjegy fokozott védelmének biztosítása, lélektani gyökere pedig a hatóságokkal szembeni bizalmatlanság” (174. o.).

Úgy tűnik, e vonatkozásban az elmúlt száz esztendőben alig változott valami.

Sőt, amint azt az EU Bíróságának a védjegycsaládokkal kapcsolatos ítéleteiből látjuk⁷, a defenzív védjegyek oltalma Luxembourgban sem ment zökkenők nélkül.

Az akkoriban még ritkaságszámba menő tartalékvédjegyekre pedig Beck Salamon a „heverő védjegy” kifejezést találta ki, és azt mondta, hogy ezek „lajstromozása azzal a szándékkal történik, hogy egy új árucikk forgalomba hozása esetén egy lajstromozott védjegy már előre rendelkezésre álljon. Ezt a védjegyet tehát annak tulajdonosa raktáron tartja, heverteti a tényleges felhasználásig.”

Ez ma is így van, gondoljunk csak a gyógyszergyárak tartalékvédjegyeire, amelyeket a forgalomba hozatali engedély kérelmezése alkalmával neveznek meg.

Ez utóbbi vonatkozásban a „heverő védjegy” kifejezés a feltűnő, ezt a szót Beck Salamon találta ki a Vorratsmarke értelemszerű fordításával. A jogi szaknyelvben mégsem ez a kifejezés, hanem a német, francia (Vorratsmarke, marque de reserve) kifejezés betűszerinti fordítása honosodott meg, hasonlóképpen a németül is furcsán hangzó Vorabentscheidung magyar „előzetes döntés” fordításhoz, amivel annak idején magam is csak nehezen barátkoztam meg. Beck Salamon olyan időben művelte a védjegyjogot, amikor még az ilyen alapvető intézményeknek sem volt magyar nevük. Úgy tűnik, hogy ha nem is ilyen erőteljesen, de a technikai fejlődés vagy a jogharmonizáció következtében még ma is

⁷ SÜLE Ákos: A védjegycsalád mint relatív kizáró ok. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle 2009/2. szám 54. o.

szükséges néha új jogi szavak alkotása, sőt van amikor erre nem is igazán kerül sor mint a doménnév, vagy a regisztrátor esetén.

Szabadalom nevének védjeggyé alakulása

Beck Salamon mint afféle jogi polihisztor a védjegyjog és a versenyjog mellett a szabadalmi joggal is behatóan foglalkozott, és ún. "nagy Szladits"⁸-ban ő írta a „Szabadalmi jog” fejezetet⁹, ami kétségtelen szakmai megbecsülés jele volt akkoriban az első zsidótörvény kihirdetésének évében.

Ezért nem is meglepő, hogy kitér a szabadalmi és a védjegyjog egy nem ritka találkozási pontjára, nevezetesen arra az esetre, amikor a szabadalmazott találmány alapján gyártott terméknek sajátos nevet adnak, s ez a név a piacon mint a termék neve válik ismertté. Ilyen tényállás mellett a védjegyoltalom az ismertté válás különböző fázisaiban válhat problematikussá.

Az első fázis alatt azt értem, amikor a szabadalom alapján előállított termék a piacon megjelenik, s annak nevét a szabadalom tulajdonosa késlekedés nélkül védjegyként is bejelenti. Ebben az esetben ha a védjegy bejegyzésének nincs törvényes (azaz védjegyjogi) akadálya, úgy azt lajstromozzák.

Problémát jelenthet a második fázis, amikor is a védjegy bejelentésére csak akkor kerül sor, amikor a szabadalom alapján gyártott termék neve már ismertté vált, azaz árunévnek tekintendő. Erre Beck Salamon azt mondja, hogy a szabadalom oltalmi ideje alatt a monopolhelyzet amúgy is fennáll, s a termelőnek nem kell megbirkóznia a szabad versennyel. Ugyanekkor elválik egymástól a

⁸ A hat kötetből álló „nagy Szladits” – szemben az egyetemi tankönyvként használt kétkötetes „kis Szladits”-csal (Szladits Károly: A magyar magánjog vázlata. 4. kiadás, Budapest 1933)

⁹ A magyar magánjog (Főszerk.: Dr. Szladits Károly) Általános rész. Budapest 1938. 695–754. o.

szabadalomjogi oltalom és a védjegyoltalom, mert ha az árunévvé alakulás már megtörtént, akkor a védjegyoltalom megtagadható – mondja. Ezzel a következtetéssel mai ismereteink alapján ugyancsak egyet lehet érteni.

Elképzelhető azonban egy további fázis, azaz tényállás is, nevezetesen, ha a szabadalom alapján gyártott termék nevét védjegyként idejekorán bejegyezték, s az időközben ismertté vált, azaz árunévvé alakult. Kérdés, hogy ez utóbbi a körülményre tekintettel lehet-e a védjegyet törölni, hiszen időközben a szabadalom is megszűnt, s a műszaki megoldás is közkinccsé vált. Beck Salamon írásából kiolvasható, hogy ez a kérdés annakidején erősen vitatott volt. Gazdasági megfontolások alapján Beck Salamon azt mondja, hogy az árunévvé alakulást követően a jogszerű lajstromozás se maradhasson fenn. Akik arra a tételre esküsznek – mondja – hogy a lajstromozás tartama alatt szabad jelzéssé (mai terminológiával: leíró megjelöléssé) alakulásról beszélni nem lehet, azok dogmatikus önelégültséggel a problémát elintézettnak tekintik. Holott factumokat a jogrend sem teremthet; ez hatalmában sem áll, de a factumokat letagadni a rosszhiszemű pereskedők fegyvere (26. o.).

A korabeli vitát az idő – legalábbis Európában – eldöntötte: az uniós jogharmonizációnak köszönhetően 1997 óta hatályos védjegy törvényük is lehetővé teszi a védjegy oltalmának megszüntetését, ha az elvesztette megkülönböztető képességét (így például, ha az az adott áru vonatkozásában leíróvá vált). A korabeli következtetés ezért ma is megállja helyét.

De lépünk tovább. E törvényi szabályozásra tekintettel ezért napjainkban az ügyvédtől, a jogtanácsostól inkább azt várják el, hogy arra nézve adjon tanácsot, hogy mit lehet, vagy célszerű tenni a megkülönböztető képesség elvesztése ellen, a szakmában használt

kifejezéssel a védjegy degenerálódása¹⁰ ellen. Ez különösen az értékes védjegyeket fenyegeti, amelyek ill. amelyek variációi a versenytársakat utánnzásra csábíthatják.

Az ajánlott eljárás ilyen esetekben az utánzókkal, a bitorlókcal szembeni következetes fellépés. Ha ugyanis a védjegy tulajdonos ezeket a nem olcsó és nem mindig egyszerű intézkedéseket elmulasztja, akkor védjegye degenerálódhat, elvesztheti megkülönböztető képességét, azt az alapvető funkcióját, amely meghatározott előállítóra vagy forgalomba hozóra utal.

Beck Salamon gondolataira építve tehát azt a következtetést kell levonnunk, hogy nem elég a védjegyet bejelenteni, hanem a piacot, valamint a védjegylajstromot figyelni is kell, annak érdekében, hogy harmadik személyek megszerzését, jogsértését kellő időben meg lehessen akadályozni.

Ez pedig – ha uniós vagy nemzetközi védjegyről van szó – akkor a releváns uniós vagy külföldi piacot, valamint az uniós vagy külföldi védjegylajstromokat is jelenti. Napjainkban, amikor egyrészt az uniós vámmentes piac a brit szigetekről a Fekete tengerig és Máltától a Lappföldre terjed, másrészt a külföldi védjegyek elárasztották Magyarországot Beck Salamon nézeteit is célszerű nem a Hegyeshalom–Nagylak közötti térségre korlátozottan figyelembe venni.

A törvény értelmezése

Beck Salamon monográfiájának alapját az 1890. évi védjegy törvény képezte. Ez tükörfordítása volt az 1890. évi osztrák védjegy törvénynek. Ez utóbbi pedig a maga korához képest is elmaradott volt. Csak egyetlen anyagi jogi példa: a szavak

¹⁰ VIDA Sándor: *Védjegyek degenerálódása*. In: Boytha Emlékkönyv. Budapest 2004. 359. o.

védjegykénti oltalmát nem tette lehetővé, erre csak a későbbi törvénymódosítás adott lehetőséget. Hasonlóképpen elmaradott volt a törvény jogérvényesítési koncepciója a védjegybitorlás szankcionálására csak büntetőjogi rendelkezéseket tartalmazhatott.

A haladó gondolkodású jogászok azonban mind Ausztriában mind Magyarországon a jogérvényesítés polgári jogi eszközeinek elismerése érdekében szálltak síkra. Ezek közé tartozott persze Beck Salamon is. Ebben a vitában – azzal az érveléssel szemben, hogy a polgári jogi eszközök kizárása volt a törvényhozó akarata, úgy érvelt, hogy a törvény akaratát nem lehet mindig a törvényhozó, a kodifikátor akaratával egyenlősíteni. A törvény a törvényhozó akaratától független életet él – életet, ami változást jelent és ez a változás vonatkozhat a törvénynek betudott értelemre, a törvény tartalmára is. A törvényhozó akaratára való hivatkozás nem döntheti el a törvény tartalma körüli vitákat – ennyiben még korrekturára szorul az a jogról vallott tétel is, hogy a múlt kormányozza a jelent. Az osztrák Adler álláspontja helyes, nem mert a törvényhozó akaratával nem kerül szembe, hanem annak dacára, hogy a törvényhozó másra gondolhatott, mást akarhatott. Kötelező értelmezési elvként a törvényhozó akarata csak cum grano salis (= csak nagy óvatossággal) fogadható el. A jogintézmények és funkcióik változása a törvényhozó akaratának értelmezési egyeduralmát már régen megdöntötte (180. o.).

Ezt a harcos kiállást magam úgy fogom fel, mint a jogérvényesítés, a jogbiztonság érdekében történő állásfoglalást. Úgy is lehet ezt értékelni, mint olyan állásfoglalást, amely a törvény alapvető célját kutatja, még akkor is, ha az eljárási jogban a teleologikus jogértelmezés szokatlan.

Tény, hogy az idő ebben is Beck Salamont és harcostársait igazolta, hiszen napjaink tipikus jogérvényesítési eszköze a polgári per, sőt még annál is több, az azt megelőző ideiglenes intézkedés,

amely védjegyügyekben különösen gyakori. A globalizáció következtében, a nemzetközi védjegykalózkodásra tekintettel persze ma is szükség van a bitorlókkal szemben bevethető büntetőjogi eszközökre, de a napi gyakorlatot tekintve ezek igénybevétele viszonylag ritka.

Jogösszehasonlítás

A jogösszehasonlítás a XX. században kapott tudományos rangot, bár annak előtte is létezett. Hiszen azok a magyar diákok, akik Bécsben, Heidelbergben, Párizsban tanultak, az itt szerzett ismereteket céltudatosan vagy akaratlanul igyekeztek magyar viszonyokra alkalmazni, meghonosítani.

A módszeres jogösszehasonlításnak három fő területe van:

- törvények és egyéb jogszabályok,
- bírósági gyakorlat,
- jogirodalom összehasonlítása.

Szakmai elismerést, tudomány „minősítést” az összehasonlító jog mint említettem csak a múlt században kapott.

Beck Salamon monográfiájának Függelékében (p. LIX) megemlíti azokat a külföldi (osztrák és német) szerzőket, akiknek munkáiból sűrűbben idéz, s egy helyütt az osztrák jogról, mint hozzánk közel állóról (13. o.) emlékezik meg. Ezenfelül hivatkozik francia, lengyel és egyéb külföldi (a kontinentális jogból vett) példákra, nézetekre s helyenként vitatkozik is azokkal.

A műben egyébként sűrűn előfordulnak német nyelvű idézetek (magyar fordítás nélkül) ami jelzi, hogy az Osztrák–Magyar Monarchia megszűnését követő időszakban hazánkban az uralkodó idegen nyelv a német volt. (Gyerekkoromban a budapesti Üllői úton, amely ma is főút, még működött olyan dohánybolt, ahol németül beszéltek, s a magyart csak törve).

Mindezt azért említem, mert e körülmények kapcsán a monográfia által követett jogösszehasonlító módszer hasznára kívánok rámutatni.

Napjainkban, amikor abban a kényelmes helyzetben vagyunk, hogy az Európai Unió bíróságainak ítéletei, sőt a főtanácsosi perösszefoglalók is magyar nyelven olvashatóak, továbbra is komoly helyzeti előnyben van az a szerző vagy gyakorló jogász, aki képes az idegen nyelvű kommentárokat, jogirodalmi megnyilvánulásokat elolvasni, amelyek az által vizsgált kérdés vagy képviselt ügy vonatkozásában relevanciával bírhatnak.

Ne vegyék szerénytelenségnek, ha megemlítem, hogy néhány esetben nekem már sikerült német bíróságok (elsősorban a Legfelsőbb Bíróság, a Bundesgerichtshof) ítéleteire hivatkozással, a hazai bíróságoknál kedvező eredményt elérni. Ehhez persze analóg tényállás is szükséges, ami védjegyügyekben nem ritkaság.

Bizonyára Beck Salamon, mint ügyvéd is sikereket ért el, amikor meggyőző külföldi jogi állásfoglalásokat hozott fel az általa képviselt ügyfelek érdekében.

Az általa kifejtett, az előzőekben idézett gondolatokon felül ezért talán ez is az egyik fontos útravaló mind a jogtudomány, mind a gyakorlat részére: a jogösszehasonlító módszer. Úgy gondolom, hogy ennek nem kell a védjegyjogra korlátozódnia, az az alkotmányjogtól a családjogig a jog minden ágában haszonnal alkalmazható.

Juhász Ágnes*

A JOGÁSZ LEGYEN MŰKEDVELŐ NYELVÉSZ!

Az ember életében fontos szerepet töltenek be a hagyományok, fontosak a gyökereink, fontos az, hogy elődeinket és életművüket tiszteljük. Igaz ez nemcsak a mindennapokban, a magánéletben, hanem a szakmai életben is. Őse márpedig minden embernek szükségszerűen van, még a tudósnak is.¹ Egy magánjogász számára az elődök tisztelete kiváltképp fontos: a mai magyar magánjogtudomány a „régikönyvek” nélkül nem tartana ott, ahol ma van. Napjainkban a magánjogot tudományos igényekkel művelők számára alapvető és elengedhetetlen *Grosschmid* vagy *Szladits* ismerete, és nem kevésbé hasznos az sem, ha a jogtudós más szerzők, így például *Beck Salamon* munkáit is olvassa.

A 20. század elején élt és alkotó magyar magánjogászoktól sok mindent tanulhatunk: a magánjog szeretetét, a jogász szakma iránti alázatot és elkötelezettséget, és arra is megtanítanak bennünket, hogy a jogtudomány nemcsak önmagában létezik, hanem szoros kapcsolatban áll más tudományokkal is. Az egy-egy tudományterület határain átívelő, úgynevezett interdiszciplináris kutatások ma nagy népszerűségnek örvendenek, sőt, bizonyos fokig elvárásként is megfogalmazódik napjaink (jog)tudósaival szemben, hogy megszerzett tudásukat, ismereteiket a szűkebb szakterületük határain túllépve bővítsék, legyenek nyitottak a más szakterületekről érkező információk befogadására és hasznosítására is. Az említett – meglehetősen komoly – elvárások ellenére a mai magyar

* Dr. Juhász Ágnes, egyetemi adjunktus, ME Polgári Jogi Tanszék

¹ BECK Salamon: *Öreg jogász tövistermése*, Budapest, 1969, 36. o.

jogásztársadalom sajnálatos jellemzője az, amit leginkább a szakbarbárság szóval írhatunk körül. A ma gyakorló jogásza megelégszik azzal, ha egy adott jogterület kiváló ismerője, anélkül azonban, hogy más jogterületeknek, esetleg más tudományterületeknek is figyelmet szentelne. Régi magánjogászaink ezzel szemben kifejezetten érdemnek tekintették, ha valaki más tudományterületen vagy az élet egy egészen más területén (pl. sport, irodalom, művészet) jeleskedett. Ezek az emberek ha nem is voltak feltétlenül polihisztorok, akartak és mertek a jogtudomány horizontján túlra tekinteni és megkeresni azokat a láthatatlan szálakat, amelyek a jogot összekötik más tudományokkal.

A jelen tanulmány címében szereplő „műkedvelő nyelvész” kifejezés *Világhy Miklóstól* ered², de származhatna akár a tanulmány ihletőjétől Beck Salamontól is. Beck *Szászy-Schwarz Gusztáv* tanítványa volt, és mestere nyomdokaiba lépve utóbb a magyar magánjog kiváló művelőjévé, kiemelkedő alakjává vált. Kevesebb szó esik azonban arról, hogy Beck figyelme nemcsak a (magán)jogtudomány egyes kérdéseire irányult, hanem – Szászy-Schwarzhoz hasonlóan – komoly figyelmet szentelt a jog és a nyelv közötti összefüggéseknek.³ Az 1950-es évektől kezdve több olyan tanulmánya is megjelent, amely a jogi nyelvművelés szükségességére

² VILÁGHY Miklós: *A hallgatók kulturális fejlődésének leglényegesebb elemeiről: a nyelvi kultúráról, a történeti kultúráról és a marxista-leninista kultúráról*, In: Felsőoktatási Szemle, 1954/10. sz., 460. o. (VILÁGHY [1954]), Idézi: MÓRA Mihály: *A jogi nyelvművelés feladatairól*, In: Magyar Nyelvőr, 1960/3. sz., 269-286. o., 273. o.

³ Szladits nyomán tudjuk, hogy *Szarvas Gábor* (1832-1895) a 19. század egyik legismertebb magyar nyelvésze, „a magyar nyelvművelés megteremtője” Szászy-Schwarz Gusztáv egyik tanára volt, akinek előadásai különösen nagy hatással voltak Szászy-Schwarzra, aki ennek köszönhetően különösen fogékonnyá vált a jogi szaknyelv nyelvi finomságaira. (L. SZLADITS Károly: *Szászy-Schwarz Gusztáv emlékezete*, In: Magyar Jogászegyleti Értekezések és Egyéb Tanulmányok, 1934/6. sz., 155. o.)

hívta fel a figyelmet és egyúttal megfogalmazta annak feladatait is a törvényalkotás és a jogásképzés területén egyaránt.⁴

A jelen tanulmány szerzője maga is műkedvelő nyelvész, aki Beck Salamonhoz hasonlóan – aki a magyar nyelv szeretetében szívesen vallotta magát *Frank Ignác* rokonának⁵ – jogásként is szívesen foglalkozik a magyar nyelvvel és hívja fel a figyelmet a magyar jogi szaknyelv, kiváltképp a magyar jogalkotás nyelvi fonásaira.

I. Jog és nyelv kapcsolata

„A jogászok a szavakból élnek.” – mondja *Szabó Miklós*, ezzel utalva a jog és nyelv közötti szükségképpen kapcsolatra, és erre tekintettel a kettő közötti összefüggések vizsgálatának szükségességére.⁶ Az említett összefüggésre irányuló kutatások létjogosultsága napjainkban már nem vitatott, a jog és nyelv kapcsolatának vizsgálata mára már önálló tudományterületté nőtte ki magát.⁷ Az efféle vizsgálódások szükségessége ugyanakkor nem volt mindig ilyen egyértelmű. Bár a jog fogalmait már *Wesley Newcomb Hohfeld* is elemzésnek vetette alá⁸, azonban azokat még pusztán a jogi nyelvhasználatban való megjelenésük szempontjából vizsgálta, szemantikai (jelentéstani) megközelítésben nem. A jog és nyelv viszonyával foglalkozó tudományos vizsgálódások a wittgensteini

⁴ BECK Salamon: *Füstén, talptörvény, kerülő*, In: Magyar Nyelvőr, 1952/5. sz. 389-390. o., BECK Salamon: *Jogi műszavak Frank Ignác szókincséből*, In: Magyar Nyelvőr, 1957/1. sz. 8-12. o., BECK Salamon: *A lesz egyik jelentése*, In: Magyar Nyelv, 1958/3-4. sz. 555-556. o., BECK Salamon: *Aki – elvont dologra*, In: Magyar Nyelvőr, 1962/1. sz. 119. o.

⁵ V.ö.: BECK Salamon: *Jogi műszavak Frank Ignác szókincséből*, i.m.

⁶ SZABÓ Miklós: *Szó szerint... A jog és a nyelv interferenciájáról*. In: SZABÓ Miklós – VARGA Csaba (szerk.): *Jog és nyelv*, Budapest, 2000, 1-55. o., 1. o.

⁷ VINNAI Edina: *A jogi nyelv nyelvészeti megközelítése*, In: Publicationes Universitatis Miskolcensis. Sectio Juridica et Politica, Tomus XXVIII/1. (2010), 145-171. o., 145. o.

⁸ HOHFELD, Wesley Newcomb: *Fundamental Legal Conceptions as Applied in Judicial Reasoning and Other Legal Essays*, Yale University Press, 1920

nyelvfilozófiai fordulatot⁹ követően vettek új irányt és lendületet, majd az 1970-es évektől kezdve már önálló kutatási területként jelentek meg elsődlegesen az angolszász, majd később, lépésről-lépésre a kontinentális, így lassanként a hazai szakirodalomban is.

Magyarországon a jog és nyelv kapcsolatának és kifejezetten a jogi nyelvműveléssel kapcsolatos problémakör vizsgálatának szükségessége ugyan már a 20. század elején is felmerült¹⁰, nagyobb hangsúlyt azonban csak az 1950-es évektől kezdődően, többek között *Beck Salamon* és leginkább *Móra Mihály* aktív közreműködésének köszönhetően kapott. Beck és Móra jogászprofesszor létére egyaránt különleges figyelmet szentelt a jogi nyelvművelésnek, s ennek jelentőségére Móra a különböző szakmai fórumokon számos alkalommal fel is hívta a jogásztársadalom figyelmét. A korabeli jogtudomány képviselői közül Világhy Miklós és *Tompa József* szintén a jogi nyelvművelés szükségességét hangsúlyozta.¹¹

Napjainkban a jog- és a nyelvtudomány kapcsolódási pontjainak vizsgálata önálló kutatási területté nőtte ki magát, ahol jogászok és a nyelvészek – a jog és a nyelv cél-eszköz viszonyán túltekintve – egymással karöltve próbálnak behatolni a két terület kapcsolatának mélyebb rétegeibe, s kutatásaik számos – dokumentált – eredménnyel is szolgálnak.¹²

⁹ V.ö.: WITTGENSTEIN, Ludwig: *Filozófiai vizsgálódások*, Atlantisz, Budapest, 1998

¹⁰ L. BAKOS Gábor: *A magyar jogi műnyelv alapelvei és törvényei. Elméleti és gyakorlati útmutató jogi műnyelvünk tisztítására és javítására*, Rudnyánszky, Budapest, 1883; DIAMANT József: *A jogi nyelv problémája*, In: Jogtudományi Közlöny, 1915/34. sz. 373-375. o.; DÉNES Szilárd: *A hivatalos nyelv magyarsága*, In: Magyar Nyelvőr, 1920/1-3. sz., 10-16. o.

¹¹ V.ö.: VILÁGHY [1954] i.m., valamint VILÁGHY Miklós: *Állami-jogi nyelvhasználatunk néhány elvi kérdéséről*, In: Jogi Tájékoztató. A TIT Jogi Szakosztályok Országos Választmányának Elnökségének kiadványa, 1960/3-4. sz., 11-31. o., valamint TOMPA József: *Jogszabályaink anyanyelvi gondozása*, In: Magyar Nyelvőr, 1965/4. sz., 430-438. o.

¹² Ld. erről bővebben: SZABÓ Miklós (szerk.): *Nyelvében a jog. Nyelvhasználat a jogi eljárásban*, Bíbor Kiadó, Miskolc, 2010; VINNAI Edina: *Nyelvhasználat a jogi eljárásban* (doktori értekezés), Miskolc, 2011; SZABÓ Miklós (szerk.): *A jog nyelvi dimenziója*. [Prudentia Iuris 31.] Bíbor Kiadó, Miskolc, 2015

II. A jogi szaknyelv és annak alakító tényezői

A magyar nyelven belül egy-egy tudományághoz, tudományterülethez kapcsolódóan sajátos „nyelvi eszközkészlet” jön létre, amely szaknyelvként részét képezi ugyan a magyar nyelvnek, azonban – szakmai jellegéből kifolyólag – sajátos jellemvonásokkal is bír. Egy-egy szaknyelv kialakulása hosszú folyamat, amelyben számos tényező közrehat.¹³ A magyar jogi szaknyelv kialakulását befolyásoló faktorokat Móra Mihály a következő négy – egymással folyamatos interakcióban álló – csoportra osztotta:

- (a) jogszabály-szerkesztés,
- (b) bírósági és hatósági gyakorlat,
- (c) jogirodalom,
- (d) jogi oktatás.

Ez utóbbi szerepét különösen fontosnak tartotta, minthogy a jogi oktatás neveli ki a jövő jogszabály-szerkesztőit, jogalkalmazóit és jogtudósait¹⁴, vagyis komoly hatással van az előbbi három nyelvalakító tényezőre. Másrészt, a jogi oktatásra a jogszabály-szerkesztés (jogalkotás) és a jogalkalmazás is visszahat, hiszen ezek hibáit felismerve a jogi oktatásban résztvevő jogtudósok képesek azokra reflektálni és egyúttal elültetni a nyelvi igényesség csíráját a jövő jogásznemzedékben, ezzel közvetve részt vállalva a jogi szaknyelv alakításában.

Révai Miklós¹⁵ már a 18. században javaslatot tett arra nézve, hogy a joghallgatók a jogi stúdiumok mellett előadásokat hallgassanak a magyar nyelv és a magyar irodalom és stílus témakörében is. Révai

¹³ A magyar jogi szaknyelv kialakulásáról lásd bővebben: SZÉP Beáta: *Adalékok a magyar jogi szaknyelv kialakulásának történetéhez*, In: Magyar nyelvőr, 2009/3. sz., 310-322. o.

¹⁴ MÓRA i.m. 275. o.

¹⁵ Révai Miklós (1750-1807) nyelvész, egyetemi tanár, a magyar történeti nyelvészet megalapítója.

kezdeményezését ugyanakkor még nem feltétlenül a helyes nyelvhasználatra nevelés motiválta, hanem az ekkortájt még kizárólag latin nyelven zajló jogi oktatás.¹⁶

Az 1792. évi VII. törvénycikk¹⁷ ugyan már rögzítette, hogy „lassankint közhivatalt az ország határain belül csak olyanok nyerjenek, a kik egyéb, rendesen elvégzett tanulmányaik mellett a hazai nyelv ismeretét is a tanárok bizonyítványával igazolni tudják”, azonban ez csupán még egy bátortalan lépés volt a magyar nyelv jogi oktatásban, illetőleg a bírósági és hivatali eljárások során való hivatalos használata irányába. A törvényhatóságok számára az 1805. évi IV. törvénycikk¹⁸ 4. §-a már kifejezetten előírta a magyar nyelv használatát, akkor ez azonban még nem vonatkozott a Kúriára fellebbezett perekre. (A Kúriai döntések magyar nyelven történő megfogalmazása csak az 1830. évi VIII. törvénycikk¹⁹ elfogadását követően vált kötelezővé.)

Noha az 1700-as évek végétől, különösen az 1800-as évek elejétől fogva a hivatali és bírósági eljárások nyelvében egyre inkább a magyar nyelv vált általánossá, a jogi oktatás még továbbra is latin nyelven folyt. A jogi tantárgyak magyar nyelven történő oktatásának igénye ténylegesen a reformkorban merült fel, s e kezdeményezés mellé állt a kor nagy magánjogásza, Frank Ignác is, aki a jogtudomány iránti elhivatottsága mellett szenvedélyes nyelvművelő is volt. Ebben az időszakban került sor például *Werbőczy Tripartitum*ának újabb fordítására is, amelynek „nyelvi lektorálását” maga *Vörösmarty Mihály* végezte el.²⁰

¹⁶ BECK Salamon: *Jogi műnyelvünk fejlődéséhez*, In: Magyar Nyelvőr, 1952/3. sz. 205-208. o.

¹⁷ 1792. évi VII. törvénycikk a magyar nyelv tanításáról és használatáról

¹⁸ 1805. évi IV. törvénycikk a magyar nyelv használatáról

¹⁹ 1830. évi VIII. törvénycikk a nemzeti nyelv használatáról

²⁰ A *Tripartitum* magyar nyelven először 1565-ben jelent meg Debrecenben. A *Weres Balázs* által készített kiadás abból a szempontból bírt jelentőséggel, hogy számos jogi műszót tartalmazott, amely megteremtette az alapját a későbbi magyar jogi szaknyelvnek.

A szépirodalom, illetőleg a nyelv művelőinek a törvényalkotási folyamatba történő bevonására azonban nem Vörösmarty az egyetlen példa. A korszak nagy nyelvművelője, *Szarvas Gábor* például egy 1884-es cikkében²¹ kifejezetten elégedetlenségének adott hangot az akkor készülő ipartörvény kapcsán, amelyet a magyar nyelv jogászainak mostoha gyermekeként aposztrofált, ezzel is utalva arra, hogy a korabeli jogalkotási produktumok nem felelnek meg annak a nyelvi színvonalnak, amely velük szemben elvárható lenne. Részben talán *Szarvas* megrovásának is köszönhető, hogy a jogalkotó utóbb, a *Grosschmid Béni* nevével fémjelzett, a házassági jogról szóló 1894. évi XXXI. törvénycikk (Ht.) tervezetének megszövegezésekor már több figyelmet szentelt a nyelvhelyességi szempontoknak és *Simonyi Zsigmond*²² személyében őrt is állított, hogy a magyar nyelv és stílus szabályai ne sérüljenek.

III. A törvények nyelvéről általában, avagy a nyelv szerepe a jogszabályok előkészítésében

A nyelvhelyességi szempontok jogalkotásban való érvényesítésének igénye a nemzeti nyelv kultuszának megerősödésével, a reformkorban fogalmazódott meg. Amíg azonban a 19. századi magyar jogalkotás a jogszabályok megszövegezése a magyar nyelv szabályainak lehető legteljesebb érvényre juttatására törekedett, addig napjaink jogalkotásáról ugyanez nem mondható el. Bár a 20.

Ld. ehhez: RÁCZ Lajos: *Werbőczy István Tripartitumának első fordításai*. In: MEZEY Barna – RÉVÉSZ T. Mihály (szerk.): *Ünnepi tanulmányok Máthé Gábor tiszteletére*, Gondolat Kiadó, Budapest, 2006, 456-459. o.

²¹ SZARVAS Gábor: *A törvény nyelve*, In: Magyar Nyelvőr, 1884/3. sz., 140-144. o.

²² *Simonyi Zsigmond* (1853-1919) nyelvtudós, egyetemi tanár, a Magyar Tudományos Akadémia tagja, aki többször is foglalkozott a hivatali és a jogásznyelvvél. V.ö.: SIMONYI Zsigmond: *A jogásznyelvről*, In: Magyar Nyelvőr, 1896/2. sz., 49-54. o.; SIMONYI Zsigmond: *A hivatalos stílusról*, In: Jogtudományi Közlöny, 1906/15. sz., 121-125. o.

század első felében a jogalkotási folyamat résztvevői még fontosnak tartották a nyelvi szempontok figyelembe vételét²³, manapság azonban a magyar jogalkotót ez egyre kevésbé jellemzi, s arra is volt már példa, hogy az Országgyűlés nem fogadta el az MTA korrektorai által elkészített – a törvények nyelvezetéről készített – szakvéleményét és leszavazta azt.

A ma tapasztalható „jogalkotási dömping”, a jogszabályok előkészítésének, kidolgozásának, megszövegezésének kifejezetten gyors üteme nem minden esetben ad lehetőséget a minőségi és valóban kiforrott jogszabály-szövegezésre, így a hatályos jogszabályszövegekben gyakran találkozunk értelmetlen, sőt, akár nyelvtani szempontból teljes mértékben hibás megfogalmazásokkal is.

Az elmúlt néhány évben több új, egy-egy jogterületet átfogóan módosító, esetleg azt teljes egészében újraszabályozó jogszabály is született. Itt említhető például az 1949. évi Alkotmányt felváltó Alaptörvény, illetőleg az új Btk.²⁴, az új Mt.²⁵ és az új Ptk.²⁶.

A jogszabály jó megszövegezése a jogszabályszerkesztés különösen fontos részét képezi, amely nemcsak egy bonyolult nyelvi-jogi művelet, hanem már-már művészi feladat is.²⁷ Erre tekintettel a törvényalkotási folyamatban közreműködőktől elvárt (lenne) a magyar nyelv (ideértve a magyar jogi szaknyelvet is) jó ismerete és a nyelvtani szabályok helyes alkalmazása.²⁸ Korábbi jogalkotási törvényünk, az 1987. évi XI. törvény 18. §-ának (2) bekezdése még követelményként rögzítette, hogy a jogszabályokat a magyar nyelv

²³ V.ö.: MÁRTONFFY Károly: *A szabatos törvény. A jogszabályok szerkesztése és közzététele*, Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, 1932

²⁴ 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről

²⁵ 2012. évi I. törvény a munka törvénykönyvéről

²⁶ 2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről

²⁷ MÓRA i.m. 276. o.

²⁸ VIDA István: *A jogszabályok szövegezése*, In: SZÉP György (szerk.): *A jogszabályok előkészítése*, Kódexpress Kiadó, Budapest, 1998, 119. o.

szabályainak megfelelő módon, világosan és közérthetően kell megszövegezni. (Megjegyezzük, a világosságot és az érthetőséget a fentebb már hivatkozott nagy nyelvűvelőnk, Szarvas Gábor is a törvények szükséges kellékeként említette azok rövidsége²⁹ mellett.³⁰)

Szemben elődjével, az új Jat.³¹ már nem tartalmazza a jogszabály magyar nyelv szabályainak való megfelelése követelményét, csupán annyit rögzít, hogy „a jogszabálynak a címzettek számára egyértelműen értelmezhető szabályozási tartalommal kell rendelkeznie”.³² Annak ellenére azonban, hogy a Jat. a jogalkotó számára nem mondja ki közvetlen kötelezettséggént a jogszabályok szövegének a magyar nyelv szabályainak való megfeleltetését, alárendelését, a jogszabály közérthetőségének követelménye szoros kapcsolatban áll a jogszabály nyelvével, nyelvi helyességével³³, a közérthetőség pedig ily’ módon egyenesen elvezet bennünket a jogbiztonság követelményéhez.

Ehelyütt érdemes megemlíteni az Alkotmánybíróság tevékenységét is, hiszen miközben a testület őrt áll az alkotmányos elvek érvényesülése felett és kiszűri az alkotmányba (ma már alaptörvénybe) ütköző jogszabályokat, több olyan határozata is ismert, amellyel az adott jogszabály alkotmányellenességét kifejezetten a jogbiztonság követelményének megsértésére hivatkozással állapította meg.

A 11/1992. (III. 5.) AB határozat rendelkező része szerint az Alkotmánybíróság által vizsgált törvény „szövegezésének

²⁹ V.ö.: *Legem brevem esse oportet.* (SENECA, Lucius Annaeus: *Ad Lucilium epistolae morales*, 94.) Magyarul lásd: SENECA, Lucius Annaeus: *Erkölcsei levelek*, Európa Könyvkiadó, Budapest, 1975

³⁰ SZARVAS i.m. 140. o.

³¹ 2010. évi CXXX. törvény a jogalkotásról

³² Jat. 2. § (1) bekezdés

³³ BACSÓ Jenő: *A jogszabályok közérthetősége*, In: Jogtudományi Közlöny, 1968. szept., 457-466. o., 463. o.

határozatlansága és bizonytalansága sérti a jogbiztonság követelményét”. A 26/1992. (IV. 30.) AB határozat már túlmegy a jogbiztonság követelménye megsértésének pusztá kimondásán és elvi élel rögzíti, hogy a világos, érthető és megfelelően értelmezhető normatartalom a normaszöveggel szemben alkotmányos követelményként jelentkezik; s a jogbiztonság azt is megköveteli, hogy a jogszabály szövege értelmes és világos, a jogalkalmazás során felismerhető normatartalmat hordozzon. A 61/1994. (XII. 24.) AB határozatban az Alkotmánybíróság az általa vizsgált önkormányzati rendelet kapcsán kifejtette, hogy a rendelet olyan mértékű jogbizonytalanságot idézett elő, amely nem csupán a jogalkotási törvény rendelkezésével, hanem az alkotmányban deklarált jogállamiság szerves részét alkotó jogbiztonság követelményével is ellentétes.

Az utóbbi néhány évben megjelent AB határozatok közül kiemelést érdemel például a 31/2007. (V. 30.) AB határozat, amely a bírósági végrehajtásról szóló 1994. évi LIII. törvényt módosító jogszabály alkotmányellenességét arra tekintettel állapította meg, hogy annak rendelkezései nem feleltek meg a normavilágosság és a kiszámíthatóság követelményeinek. Érdekes adalékkal szolgál továbbá számunkra az Alkotmánybíróság 43/2012. (XII. 20.) AB határozata is, amellyel a testület a családok védelméről szóló 2011. évi CCXI. törvény 7. és 8. §-át azért nyilvánította alkotmányellenesnek, mivel a vizsgált rendelkezések ellentmondásai olyan súlyúak, amelyek jogalkalmazói jogértelmezéssel már nem oldhatók fel, s így módon azok nem felelnek meg a jogállamiság követelményeinek.

Amint az jól látható, a törvények szövegének kidolgozása különleges, és nagy körültekintést igénylő, komoly feladat. A törvényalkotáshoz azonban a kiváló szakmai tudás, felkészültség önmagában nem elegendő. Móra szerint „(...) a jó kodifikátornak az átfogó jogi tudás mellett rendelkeznie kell a nyelvi alakító készség

*erejével, a nyelvi kifejezés művészetével*³⁴ is, vagyis a nyelvileg helyes törvény megalkotásához a magyar nyelv és nemkülönben a magyar jogi szaknyelv jó ismerete is szükségeltetik. Ezt erősíti meg *Világhy Miklós* is, aki úgy véli, hogy „(...) a jogásznak, ha jogász akar lenni, egyúttal legalábbis műkedvelő nyelvésznek és műkedvelő irodalmárnak kell lennie.”³⁵

IV. Az új magyar polgári törvénykönyv a „műkedvelő nyelvész” szemével

Szarvas Gábornak fentebb már több alkalommal is hivatkozott munkájában a jogszabályok megszövegezésének több problémáját is kiemeli. Ugyan az említett tanulmány a 19. század végén, 1884-ben íródott, az abban körvonalazott nyelvi hibák (pl. idegen nyelvből átvett szóhasználat [„német szabású használatok”], „szórendi vétségek”) egy része azonban napjaink jogalkotására is jellemző, Szarvas ott megfogalmazott megállapításai részben ma is helytállónak bizonyulnak. Amíg ugyanis a korabeli magyar jogalkotásban a német nyelv erőteljes hatása érződött és eredményezett a magyar fül számára idegenül csengő nyelvi megoldásokat, addig napjainkban a legtöbb jogterületen az uniós nyelv gyakorol – nem feltétlenül pozitív – hatást a különböző jogalkotási produktumokra. Az idegen nyelvű szövegek és jogi szakkifejezések tükörfordításának, magyarításának eredményeként megszülető kifejezések beleívódnak a magyar jogi szaknyelvbe, miközben számos hagyományos – és nem melleleg szemléletes – kifejezés vesz ki a köztudatból.

Tény, hogy jogszabályainkat alapvetően tartalmuk és nem megszövegezésük alapján ítéljük meg, mégsem lehet teljesen

³⁴ MÓRA i.m. 276. o.

³⁵ VILÁGHY [1954] i.m. 460. o. Idézi: MÓRA i.m. 273. o.

mellékes azok nyelvi megfelelése, szépsége sem. Móra az 1959. évi IV. törvényt, a régi Ptk.-t anyanyelvi szempontból kiváló alkotásnak tekintette, amely „(...) világos, szép magyar nyelven készült (...)” és „(...) amelynek nem utolsó erénye a szabatosság és a következetes szóhasználat.”³⁶ Kérdés, hogy vajon elmondható-e ugyanez a 2013. évi V. törvényről, az új polgári jogi kódexről (a továbbiakban Ptk.) is. A Ptk. szövegének nyelvi szempontú teljes áttanulmányozása meglehetősen komoly feladat, amelyre sem az idő, sem a jelen tanulmány terjedelmi keretei nem adnak lehetőséget, így a továbbiakban mindössze „szemezgetünk” a Ptk.-ban használt, nyelvi szempontból érdekesebb, illetőleg problematikusabb megoldások közül.

4.1. Az idegen nyelv hatása – Hogyan is mondjuk magyarul?

Ahogy arra korábban már utaltunk, a kortárs magyar jogalkotás több szempontból is komoly idegen nyelvi hatás alatt áll.

1. Hazánk mint uniós tagállam az uniós jogszabályok egy részét (irányelvek) kifejezetten köteles a magyar joganyagba átültetni (implementálni), míg más uniós jogszabályok (rendeletek) a magyar jogban közvetlenül hatályosulnak. Bármelyikét is nézzük azonban az említett uniós aktusoknak, az azok nyomán azonosítható probléma nyelvi szempontból azonos: az idegen nyelven megalkotott szabályokat le kell fordítani magyar nyelvre.³⁷ (Érdemes megjegyezni,

³⁶ MÓRA i.m. 277. o.

³⁷ Az uniós jogi szövegek fordításával kapcsolatos problémák feldolgozását lásd: KLAUDY Kinga: *Mit tehet a fordítástudomány a magyar nyelv korszerűsítéséért?*, In: Magyar Nyelvőr, 2001/2. szám, 145–152. o.; SOMMSICH Réka: *A jogfogalmi megfeleltetés problémái a közösségi jogban az irányelvek átültetésének szintjén – a jogi „fordítás” sajátos formája*, In: Magyar Jog, 2003/12. szám, 746–753. o.; SOMSSICH Réka: *Az európai közösségi jog fogalmainak nyelvi megjelenítése, különös tekintettel az európai*

hogy az idegen nyelvű jogszabályok magyar nyelvre fordításának eredményeként jelentkező problémák nemcsak uniós tagságunknak tudhatók be, hanem azzal a hazai jogalkotás és jogalkalmazás képviselői már korábban, a különböző nemzetközi egyezmények esetén is szembesültek. A Bécsi Vételi Egyezmény (a továbbiakban Egyezmény) magyar nyelvű szövege például számos fordítási hibát, pontatlanságot tartalmaz, amelyek az Egyezmény gyakorlati alkalmazásakor problémákat okoznak, és amelyek Vékás Lajos szerint csak úgy küszöbölhetők ki, ha a jogalkalmazó az eredeti, hiteles szövegváltozatra is figyelemmel van.³⁸⁾

A fordítói munka, amelynek eredményeként megszületik az adott uniós joganyag hivatalos magyar fordítása, a nyelv teherbírásának határait is tesztelő, s kitágításuknak a próbáját jelentő kreatív nyelvi tevékenység, amely ugyanakkor nyelvfejlesztő hatással is bírhat.³⁹⁾ A jogszabályok fordítása azonban nemcsak komoly nyelvi, hanem jogi felkészültséget is igényel (pl. jogintézmények pontos ismerete), és csak mindkettő birtokában születhet a magyar jogrendszerbe beilleszthető és a magyar joggyakorlatban is jól használható jogszabály. Kisfaludy András szerint a megfelelő szintű nyelvi és jogi tudás mellett a jogszabályok helyes, vagyis nem pusztán nyelvileg korrekt, hanem a szabályozás tartalmát hűen tükröző fordításához az is hozzájárulhat, ha a szakfordító a fordítandó jogszabály

magánjogra (PhD értekezés), Budapest, 2007; FISCHER Márta: *Az európai uniós fordítás és terminusalkotás magyar vonatkozásai*, In: Magyar Nyelvőr, 2008/4. szám, 385-402. o.

³⁸⁾ Az említett fordítási hibák példálózó felsorolását SÁNDOR Tamás – VÉKÁS Lajos: *Nemzetközi adásvétel. A Bécsi Vételi Egyezmény kommentárja* (HVG-ORAC, Budapest, 2005) c. könyve alapján lásd: KISFALUDI András: *A törvényalkotás nyelvi kérdései*, In: KISFALUDI András (szerk.): *Liber Amicorum – Ünnepi előadások és tanulmányok Harmathy Attila tiszteletére*. ELTE ÁJK Polgári Jogi Tanszék, Budapest, 2007, 219-233. o., 230. o., 24. sz. lábjegyzet

³⁹⁾ KISS Jenő: *A magyar nyelv és az Európai Unió*, In: Magyar Nyelvőr, 2005/1. szám, 12-30. o., 22. o.

megszületésének körülményeit is ismeri, azokat a fordítás folyamata során figyelembe veszi.⁴⁰

Noha a polgári jogi szabályozás kifejezetten a nemzeti szintű jogalkotás körébe tartozik, ily módon azt az uniós jogszabályok fordításából adódó problematika kevésbé érinti, mégis meghatározhatók olyan területek, ahol a magyar szabályozás kifejezetten uniós eredetű.

Az Unión belül mindjobban erősödő fogyasztóvédelmi szemlélet és irányelv-alkotás például jelentős mértékben befolyásolta az általános szerződési feltételekkel, azok tisztességtelenségével kapcsolatos joganyagot: a vonatkozó rendelkezések egy része a 93/13/EGK irányelv⁴¹ átültetésének eredményeként került be a Ptk.-ba. Az implementációs kötelezettségnek tett eleget a magyar jogalkotó akkor is, amikor a kellékszavatosságra és a jótállásra vonatkozó szabályokat a 1999/44/EK irányelvben⁴² foglaltakhoz igazította. A 2011/83/EU irányelv⁴³ egyes rendelkezései szintén megjelennek a Ptk.-ban (pl. kárveszélyátszállás [Ptk. 6:219. §], vállalkozás késedelmes teljesítésének szankcionálása a fogyasztói adásvételnél [Ptk. 6:220. §]).

Az uniós jog hatása érhető tetten a kamatszámítás szabályainak körében is: a Ptk. a 2011/7/EU irányelv⁴⁴ kamatra vonatkozó

⁴⁰ KISFALUDI i.m. 230. o.

⁴¹ A Tanács 93/13/EGK irányelve (1993. április 5.) a fogyasztókkal kötött szerződésekben alkalmazott tisztességtelen feltételekről, HL L 95, 1993. április 21., 29-34. o.

⁴² Az Európai Parlament és a Tanács 1999/44/EK irányelve (1999. május 25.) a fogyasztási cikkek adásvételének és a kapcsolódó jótállásnak egyes vonatkozásairól, HL L 171, 1999. július 7., 12-26. o.

⁴³ Az Európai Parlament és a Tanács 2011/83/EU irányelve (2011. október 25.) a fogyasztók jogairól, a 93/13/EGK tanácsi irányelv és az 1999/44/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv módosításáról, valamint a 85/577/EGK tanácsi irányelv és a 97/7/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv hatályon kívül helyezéséről, HL L 304., 2011. november 22., 64-88. o.

⁴⁴ Az Európai Parlament és a Tanács 2011/7/EU irányelve (2011. február 16.) a kereskedelmi ügyletekhez kapcsolódó késedelmes fizetések elleni fellépésről, HL L 48., 2011. február 23., 1-10. o.

rendelkezését a vállalkozások közötti szerződéses fizetési késedelemre vonatkozó szabályai között rögzíti.

Szintén uniós eredetű a Ptk. utazási szerződésre vonatkozó szabályanyaga, hiszen a kódex a szerződés írásba foglalásának kötelezettségét, a szerződési pozíció átruházásának jogát és ez utóbbi esetben a Ptk. szerződésátruházásra vonatkozó általános szabályától eltérő speciális felelősségi szabályt a 90/314/EGK irányelvnek⁴⁵ megfelelően tartalmazza, biztosítva egyúttal az említett szabályok egyoldalú kógenciáját is.

2. Bár tény, hogy a magyartalanságok, a nehezen érthető kifejezések legnagyobb részét adott szabály uniós eredete okozza, a jogalkotó által figyelembe vett külföldi minták átvétele szintén sajátos nyelvi megoldásokat eredményez egy-egy nagyobb volumenű, komplett jogterületen átívelő jogszabály módosítása vagy újragondolása esetén is. A Ptk. rekodifikációs folyamata során például az európai magánjogi harmonizáció eredményeként ismert különböző dokumentumok (pl. PECL, UNIDROIT és DCFR) gyakoroltak komoly hatást a jogalkotóra egy-egy jogintézmény szabályanyagának kidolgozásakor. Sajnálatos módon azonban az egyes dokumentumok terminológiája közötti eltérésekből adódó problémák is beszűrődnek a hazai jogalkotásba; ennek jó példája lehet a Ptk.-ban szerződésátruházás néven szabályozott jogintézmény szabályozásának előkészítése során az említett jogintézmény megnevezésével (szerződésengedményezés vagy szerződésátruházás) kapcsolatosan kialakult vita.

3. Az idegen nyelv magyar nyelvű jogalkotásra gyakorolt direkt hatását a gazdasági és társadalmi változások is erősítik, hiszen a

⁴⁵ A Tanács irányelve (1990. június 13.) a szervezett utazási formákról, HL L 158., 1990. június 23., 59-64. o.

magánjog fejlődése nyomán kialakuló új vagy a gyakorlat által ismert, azonban hazai szabályozási előzménnyel nem bíró jogintézmények szabályozásakor a jogalkotó arra kényszerül, hogy ezeknek „nevet adjon”, ehhez pedig hazai előzmény hiányában csak a külföldi joganyagok nyújthatnak segítséget.

Az egyes jogintézmények megnevezését illetően a szakmában különböző álláspontok kristályosodtak ki. Egyesek kifejezetten az adott jogintézmények eredeti, idegen nyelvű megnevezésének megtartása mellett érvelnek arra tekintettel, hogy azok a hazai gazdasági és jogi gyakorlatban már így vertek gyökeret. Mások szerint igenis szükség van arra, hogy az idegen jogi eredetű jogintézményeknek legyen magyar megfelelője, a magyar jogszabálysövegben idegen nyelvű kifejezések ne szerepeljenek. Ez utóbbi megközelítés a gyakorlatban néhol meglehetősen sajátos nyelvi megoldásokat eredményezett. Így például az általánosságban a magyar nyelvű elnevezés hiányával⁴⁶ jellemezhető atipikus szerződések Ptk.-ba integrált típusai közül a franchise – vitatható módon – jogbérlet néven nyert szabályozást⁴⁷, míg a faktoring és a lízing eredeti, idegen nyelvű megnevezésével kapott helyet a kódexben. A Ptk.-ban nem szabályozott atipikus szerződéses típusok többnyire továbbra is őrzik idegen nyelvű megnevezésüket (pl. merchandising, timesharing). Hasonlóképpen, a „magyarítási” törekvés eredményeként védett ismeretként nyert rögzítést a Ptk.-ban a magánjogi gyakorlatban ismert – bár tartalmilag néha nehezen meghatározható – know-how is.

⁴⁶ PAPP Tekla: *Az atipikus szerződések áttekintése*, In: PAPP Tekla (szerk.): *Atipikus szerződések*, Opten Kiadó, Budapest, 2015, 29-59. o., 37. o.

⁴⁷ A jogbérlet megnevezés helytállóságával kapcsolatosan lásd: JUHÁSZ Ágnes: *A szerződések tipizálásáról és a franchise szerződésről az új Ptk. főbizottsági javaslata kapcsán*, In: *Pro Futuro*, 2012/1. sz., 68-79. o.; VÁRADI Szabolcs: *A franchise szerződés megkötésének előkészítése* (PhD értekezés), Miskolc, 2013, 238-239. o., MANDEL Katalin – DARÁZS Lénárt: *Franchise vállalkozás*, Magyar Franchise Szövetség, Budapest, 2011, 106. o.

4.2. A jogi szakkifejezések helyesírása

A szaknyelvi kifejezések helyesírása számtalanszor okoz gondot az azzal dolgozó szakembereknek, hiszen a szaknyelvek helyesírása általában nincs kellőképpen szabályozva, s az is jellemző, hogy a helytelenül használt alakok hamar elterjednek és megszilárdulnak.⁴⁸ Ennek megfelelően a magyar jogi szaknyelvben, azon belül a magánjog területén is találkozunk számos olyan szakkifejezéssel, amelynek helyesírásakor méltán bizonytalanodunk el. Hiába ismerjük a magyar helyesírás (általános) szabályait, a szaknyelvi írásmód gyakorta elválik a köznyelvtől, és az egyes jogi terminus technikusok próbára teszik a jogi szakembereket, legyen szó akár egy egyszerűbb beadvány, akár valamely tudományos munka megírásáról.

A jogi szakkifejezések írása során jelentkező számtalan helyesírási nehézség között az egyik leggyakoribb problémaforrás a szóösszetételek helyesírása. Nem minden esetben egyértelmű ugyanis, hogy adott szót, kifejezést egybe, külön vagy esetleg kötőjellel kell-e írni. Lássunk erre néhány példát a hatályos Ptk. szövegét olvasgatva!

A magyar helyesírás szabályai⁴⁹ (a továbbiakban Szabályzat) szerint abban az esetben, ha két szó kapcsolatának jelentése több vagy más, mint a tagok jelentésének együttese, akkor ezt az alkotóelemek egybeírásával érzékeltetjük.⁵⁰ Az említett szabály a „jóhírnév” kifejezés egybeírását megfelelőképpen indokolhatja. Nem mondható el azonban ugyanez egy másik hasonló esetben, hiszen a „jó erkölcs” és a „jóerkölcs” között tartalmi különbség gyakorlatilag

⁴⁸ ZIMÁNYI Árpád: *A szaknyelvi helyesírás-tervezés újabb feladataiból*, In: Magyar Nyelvőr, 2003/1., 12-23. o., 13. o.

⁴⁹ A magyar helyesírás szabályai, 12. kiadás, Akadémiai Kiadó, Budapest, 2015

⁵⁰ Ha például a szárazföld „a Föld felszínének tengerrel, vízzel nem borított része” jelentéssel bír, úgy egybeírjuk. (Szabályzat, 95. pont)

nem érzékelhető. *Deli Gergely* szerint az említett fogalom írásmódja magyar jogi sajátosság, amely tartalmilag azonban megfelel a „jó erkölcsök” (*boni mores*) római jogi kifejezés nyomán Nyugat-Európában meggyökeresedett, tipikusan többes számban használt alakváltozatoknak (pl. *gute Sitten*, *bonnes mœurs*, *buoni costumi*, *good morals*).⁵¹

A magyar Szabályzat az említett szókapcsolatot sem egybe-, sem különírt formában nem tartalmazza, a gyakorlatban erre és arra a változatra is van példa a magánjogtudományt legmagasabb szinten művelők körében⁵² és a bírói gyakorlatban⁵³ egyaránt. A Ptk. nyomán (6:96. § és 7:38. § (1) bekezdés) napjainkban az egybeírt forma az elfogadott. Ebben az esetben a jóerkölcs egy olyan absztrakt fogalmat jelöl, amely a társadalom általános értékítéletét, általános erkölcsi felfogását fejezi ki.⁵⁴

A magyar magánjogban számos egyéb szakkifejezéssel is találkozunk, ahol az adott szóösszetétel egybe- vagy különírását, illetőleg kötőjeles tagolását nem a jelentésváltozás indokolja, hanem az összetételt alkotó szavak (két- vagy többtagú szóösszetételek), illetőleg a szótagok száma határozza meg. A Szabályzat 139. pontja szerint a szóösszetételek írása a következőképpen helyes:

⁵¹ DELI Gergely: *A generális klauzulák dogmatikai, történeti és összehasonlító elemzése, különös tekintettel a jóerkölcsbe ütköző szerződések tilalmára* (doktori értekezés), Budapest, 2009,

⁵² Lásd például: MENYHÁRD Attila: *A jóerkölcsbe ütköző szerződések*, Budapest, Gondolat Kiadó, 2004; MENYHÁRD Attila: *A jó erkölcsbe ütköző szerződésekről*, In: HARMATHY Attila (szerk.) *Jogi tanulmányok*, Budapest, ELTE-ÁJK, Budapest, 1998, 213-242. o.; MENYHÁRD Attila: *A jó erkölcsbe ütköző szerződések tilalmának tartalmi meghatározása*, In: *Gazdaság és Jog*, 2004/9., 3-10. o. ; KEMENES István: *A szerződés érvénytelenségének egyes kérdései a gazdasági szerződéses gyakorlatban*, In: *Polgári Jogi Kodifikáció*, 2002/2., 7-27. o.; DELI Gergely: *Érték és valóság határai. A jóerkölcs története II.*, In: *Jog, állam, politika*, 2009/3. sz., 110-131. o.

⁵³ 17/2012. PEH, 4/1999. PJE,

⁵⁴ L. Kúria 6/2013. sz. PJE határozata

- A két egyszerű közszóból alakult (alárendelő) összetételeket – az azokat alkotó szótagok számára tekintet nélkül – egybeírjuk. (Pl. szerződésátruházás, felügyelőbizottság, lakásbérlet, részvénytársaság, lakáshasználat, felelősségbiztosítás, tartozáselismerés, igényérvényesítés, kötelezettségvállalás, stb.)
- A kettőnél több szóból alakult, ún. többszörös összetételeket hat szótagig – kötőjel nélkül – egybeírjuk (pl. díjkitűzés, értékpapírszámla, közvégrendelet, stb.), hat szótag felett pedig a két fő összetételi tag határán kötőjellel tagoljuk (pl. tulajdonjog-fenntartás, alaptőke-emelés, alaptőke-leszállítás, haszonkölcsön-szerződés, folyószámla-szerződés, fizetésiszámla-követelés, ingatlan-nyilvántartás, nyilvántartásba-vétel, gépjármű-felelősségbiztosítás, stb.).

Bár a Szabályzat szóösszetétel helyesírására vonatkozó szabályai világosak és egyértelműek, a Ptk.-n belül továbbra is találkozunk olyan kifejezéssel (pl. ranghely-szerződés), amely nem feltétlenül felel meg az említett szabályoknak. Kérdés lehet, egyáltalán szükséges-e a teljes megfelelés, hiszen a szaknyelv kifejezéseinek írásmódja gyakorta „leválik”, eltér a köznyelvi írásmódtól. A jogtudomány művelői (különösen a jogalkotásban résztvevők) nem is feltétlenül tartják szükségesnek az általános nyelvi (helyesírási) szabályok betartását vagy legalábbis elfogadják, hogy a jogszabályok megszövegezésekor eltérjenek az említett szabályoktól. Korábban már utaltunk az MTA korrektoraik Országgyűlés elé terjesztett, a törvények nyelvezetével foglalkozó szakvéleményéről, amely több jogi kifejezés helyesírását is problematikusnak, a magyar helyesírás szabályaival ellentétesnek találta. Az említett szakvéleményben szereplő kifejezések (munkaerőpiac, érdekképviselő) melléknévi formájának kötőjeles írásmódját a képviselők elvetették, míg a nagy

kezdőbetű indokolatlan használatával („nagybetűsítés”) kapcsolatos felvetésre a Kormány reagált negatív módon.⁵⁵

A magyar nyelv, különösen a különböző szaknyelvek használata során számos nyelvtani helytelenséggel találkozunk. Szarvas Gábor szerint az effajta helytelen kifejezések használatára tipikusan kétféle válasz van: „a szokás megszentesítette” vagy „szükség van rá, mert nem tudunk jobbat adni”. Szarvas szerint egyik válasz sem elfogadható.⁵⁶ Ehhez képest rengeteg olyan jogi szakkifejezés van, amelyet azért használunk úgy, ahogyan, adott esetben a Szabályzattal ellentétes módon, mert az adott kifejezést hagyományosan így szokás írni.

Az utóbbi évtizedekben a Magyar Tudományos Akadémia egyik fontos célkitűzése, hogy – a magyar helyesírás egységességének megőrzése mellett – kidolgozza a szaknyelvi helyesírás szabályozási kereteit. Ennek megfelelően napjainkra az MTA Magyar Nyelvi Bizottsága közreműködésével már számos szaknyelvi szótár született meg.⁵⁷ Sajnálatos módon a jogi szaknyelvek helyesírásának szabályozása egyelőre hiányzik, holott egy hasonló kiadvány a mindennapokban a jogalkotó és a jogalkalmazók, valamint a tudományos szakemberek számára nemcsak hasznos, hanem – amint azt a korábban felvetett helyesírási nehézségek is igazolják –, feltétlenül szükséges is lenne.

4.3. Mondatszerkesztés és kifejezésmód

A jogi szaknyelvet gyakran éri az a kritika a laikusok részéről, hogy nem vagy csak nehezen érthető, a legegyszerűbb helyzeteket is

⁵⁵ A szakvélemény tárgyalásával kapcsolatosan lásd bővebben: ZIMONYI i.m. 17. és 21. o.

⁵⁶ Szarvas i.m. 144. o.

⁵⁷ BERKÁNÉ Danesch Marianne – ESZES Boldizsár – MÉSZÁROS Károly (szerk.): *Katonai helyesírási szótár* (Zrínyi Kiadó, Budapest, 2013), BÁRÁNYNÉ Szabadkai Éva – MIHALIK István (szerk.): *Közgazdasági helyesírási szótár* (Tinta Kiadó, Budapest, 2002) FÁBIÁN Pál – MAGASI Péter (szerk.): *Orvosi helyesírási szótár* (Akadémiai Kiadó, Budapest, 2011)

bonyolultan, a hétköznapi fül számára idegenül csengő kifejezésekkel írja körül. A magánjoggal szemben – tekintettel annak a mindennapi életben betöltött szerepére – különösen fontos elvárás a pontosság, egyértelműség és közérthetőség, még ha adott esetben – hiszen a szaknyelv azért mégis szaknyelv – jogi szakemberek segítségére van is szükség.

Új magánjogi kódexünk nem könnyű olvasmány, akár a laikus, akár a magánjogász szemével nézzük is. Monumentális alkotás mind terjedelmét, mind az általa szabályozott életviszonyok sokféleségét tekintve. A Ptk.-t szabályanyaga mozaikszerűen épül fel: egyes rendelkezések a régi magánjogi hagyományokon, az 1928. évi Magánjogi törvényjavaslatban foglaltakon alapulnak. Más szabályok szinte változatlanul kerültek át az 1959. évi Ptk.-ból. A joganyag harmadik összetevőjét az újonnan megszövegezett rendelkezések képezik.

Amint látható, a Ptk. szabályanyagát alkotó rendelkezések csaknem egy egész évszázadon ívelnek át; ez a tény már önmagában is elegendő lenne ahhoz, hogy sérüljön a kódex nyelvi konzisztenciája. Ennek ellenére nem a rendelkezések eredete jelent problémát, hanem az újonnan megalkotott, sok esetben az 4.1. pontban meghatározott tényezők hatását is magán viselő rendelkezések okoznak a jogi szakemberek körében komoly értelmezési nehézségeket. Igaz, a jogi nyelvet általánosságban jellemzik a „terpeszkedő, körülíró szerkezetek”, a többszörösen összetett mondatok, a hosszas felsorolások, a „szétfolyó szószaporaság”.⁵⁸

Az említett tulajdonságok a magánjogi szabályozást is jellemzik. A Ptk. egyik gyöngyszemeként említhető a „szerződő hatóságnak szerződő hatóságnak nem minősülő vállalkozással kötött szerződése”

⁵⁸ TÓTH Judit: *Jogalkotástan*, SZT-ÁJTK, Szeged, 2013, 47. o.

vagy a kamatmérték meghatározására a „késedelemmel érintett naptári félév első napján érvényes jegybanki alapkamat” kifejezés, de figyelemreméltó a „cselekvőképességében vagyoni jognyilatkozatai tekintetében részlegesen korlátozott nagykorú” személy megnevezése is.

A Ptk. olyan megfogalmazásokban is bővelkedik, amelyek megértése nemhogy a „célközönség” számára lehetetlen, hanem a kódexet „mindennapi munkaeszközként” használókat is komoly próba elé állítja, de legalábbis adott jogszabály egyszeri elolvasása nem feltétlenül elegendő annak megértéséhez. Némely mondat már-már olyan hosszú, hogy mire a végére érünk, már nem emlékszünk, hogyan is szól a mondat eleje. Egyes esetekben a hosszú mondatszerkesztést a többszörös birtokos kapcsolat okozza, melynek alkalmazásával a jogalkotó – bármily furcsa is –, tömörségre törekszik. A jogalkotó az így létrejött mondatokat alkalmanként – teljesen feleslegesen – tovább dagasztja, több mondatot kapcsol össze, noha az adott szöveg a rendelkezés tartalmi azonosságát is fenntartva külön mondatba foglaltan is érthető lenne. Más esetekben a többszörös feltételrendszer felállítása okozza az adott jogszabályhely bonyolult megfogalmazását. (A közvetítő kártalanítására vonatkozó szakasz (Ptk. 6:298. §) szövegét például a jogalkotó a „tekintettel”, figyelemmel arra”, „feltéve, hogy” kifejezések alkalmazásával tagolja, majd szedi pontokba, míg végül a 21. sor végén pont kerül a mondat végére.) A megértést azonban nemcsak jogszabályszöveget alkotó mondat hossza befolyásolja, hanem sok esetben a helytelen mondati szórend okoz értelmezési nehézségeket.

Előfordul olyan is, amikor egy jogszabályhely kapcsán felmerülő megértési / értelmezési nehézségek nem a helytelen mondatszerkesztésre, a feleslegesen terjengős kifejezésmódra, hanem egy adott jogintézmény sajátosságaira vezethetők vissza. Ahogyan fentebb már említést nyert, a Ptk. életviszonyok sokaságát

szabályozza, amelyeken belül egyes jogintézményekre (pl. hitelbiztosítékok, értékpapír, faktoring és lízingügyletek, stb.) vonatkozó rendelkezések megértése a (magán)jogi tudáson túl egyéb speciális (pl. közgazdasági, pénzügyi, tőzsdei, stb.) ismeretek meglétét is feltételezi. Ennek köszönhetően egy-egy ilyen jogszabályhely kapcsán a magánjogon belül is egy viszonylagosan elkülönülő sajátos nyelvezettel bír.

V. Záró gondolatok

Tanulmányunk kiindulópontjául azt a tételt jelöltük meg, hogy a jog és a nyelv két egymással szoros kapcsolatban álló, egymásra folyamatosan ható tényező. A jog az idők folyamán kialakította saját(os) eszközkészletét („*jogi szaknyelv*”, „*jogi műnyelv*”), amely a nyelvészek szerint a köznyelvről egyre inkább leválni, attól távolodni látszik. Látszólag ezt a folyamatot igazolják a tanulmányban is bemutatott különböző nyelvi fonákságok, helyesírási és mondat szerkesztési, kifejezésmódbeli hibák, sőt még az is, hogy adott esetben a magyar jogalkotó határozati úton – *horribile dictu!* – még a helyesírási szabályokat is felül kívánta bírálni.

Másrészről azonban, a fenti két tényező folyamatos interakciójának köszönhetően még sincs akkora szakadék a köznyelv és a jogi szaknyelv között: a jelenkori magyar nyelv írott és beszélt formáját ugyanis egyaránt jellemzi a jog általi meghatározottság, a jogi (szak)kifejezésekkel való túlterheltség. Egyszerű kifejezésmód helyett ma már arra törekszünk, hogy mondanivalónkat minél hivatalosabb formába öntsük még akkor is, ha ez a hétköznapi életben nem indokolt.

A nyelv alakulásában komoly szerepe van nemcsak a jognak, hanem a jogászoknak, az egész jogásztársadalomnak is. A hétköznapi

nyelv „jogiassá válásához” mi magunk járulunk hozzá, amikor szaknyelvünk használatát szakmánk gyakorlásának határain kívülre is kiterjesztjük, miközben a magyar nyelv szabályait sokkal kevésbé engedjük „befurakodni” a mindennapi munkába. Egyetlen jogász sem mentes teljes mértékben a különböző nyelvi hibáktól; a jelen tanulmány szerzője maga is gyakorta beleesik a cirkalmasság csapdájába. Törekszik viszont arra, hogy munkája során a lehető legteljesebb mértékben kihasználja a magyar anyanyelv adta lehetőségeket, s kifejezésmódját változatossá és színessé, a szakmaiasság fenntartása mellett is széppé, alkalmanként már-már irodalmivá tegye, hiszen „(...) a gondolatot mívesen formába önteni, rügyező-ragozó magyar nyelven – talán legszebb és legszentebb kötelezettsége ez a magyar jogásznak.”⁵⁹

A jogi hivatás gyakorlásához elengedhetetlen a magyar nyelv, a helyesírás, a helyes mondatszerkesztés ismerete. Vegyük észre, hogy jogásként nemcsak akkor vagyunk szakszerűek és hitelesek, ha mindent alárendelünk a jogi szaknyelvnek, hanem akkor is, ha kifejezésmódunkat úgy tesszük választékosabbá, hogy közben szem előtt tartjuk a magyar anyanyelv szabályait is! Akarjunk és merjünk „műkedvelő nyelvészek” lenni és érezzük feladatunknak, hogy felhívjuk a figyelmet a nyelvi szempontból kifogásolható jogalkotási megoldásokra!

⁵⁹ LESZKOVEN László: *A Hármaskönyv tanítása és az új magyar polgári jog – gondolatok a polgári jog alapvető elveiről, avagy: miként szólna a királyi ítélőmester a 2013. évi V. törvényt olvasva?*, In: CSEHI Zoltán – SZABÓ István – SCHANDA Balázs – VARGA Zs. András: *A Hármaskönyv 500. évfordulóján*, Pázmány Press, Budapest, 2015, 149-156. o.

*Pusztahelyi Réka**

AJÁNLAT KÖTÖTTSÉG NÉLKÜL

Néhány gondolat Beck Salamon nyomán és a hatályos Ptk. alapján

I.

Beck Salamonnak a „Kötelem lerázás” beszédes címet viselő tanulmánya a szerző kiadásában, a Négy értekezés c. kötetben jelent meg, 1941-ben¹. Beck az obligatio római jog definíciójához visszanyúlva meg is magyarázza e címet. Az obligatio „iuris vinculum, quo necessitate adstringimur.” A kötelem olyan jogi bilincs, amelynek megtörése a bilincstörés cirkuszi mutatványára emlékezteti: „amikor a komédiás egyetlen mozdulattal lerázza a kezére rakott köteléket”. Hozzáfűzi, hogy szemben az általános meggyőződéssel, a kötelem mint jogi bilincs lerázásának is helye lehet.

Jelen tanulmánynak nem célja, hogy Beck Salamon munkája és példái mentén részletesen felleltározza, hogy jelenleg hatályos jogunkban hol ad lehetőséget a jogalkotó a jogi bilincs lerázására. Itt hozzá kell azonban fűznünk, hogy Beck Salamon nyomán meg kell különböztetnünk a kötelem lerázását azon esetektől, ahol a kötelem keletkezése még folyamatban van, így a kötelem-lerázás előképeként, a jogi kötöttség lerázása jelentkezik. A kötöttség-lerázást tehát ő

* Dr. Pusztahelyi Réka, egyetemi adjunktus, ME Polgári Jogi Tanszék

¹ BECK Salamon: Kötelem lerázás. In: Négy értekezés (szerző saját kiadása, Budapest, 1941.) 25.-64. o.

maga is elválasztja a kötelem lerázásától, ahol a már létrejött szerződési kapocs egyoldalú feloldására nyílik lehetőség. Nyilvánvaló azonban, hogy e két jelenség ugyanazon fejlődési folyamat különböző állomásait képezik.

Jelen írás a fenti kitűnő munkában feltárt, a kötelem lerázásához kapcsolódó jogi jelenségek közül csak egy kérdést részletez, a kötetlenségi záradékkal ellátott, ún. freibleibend ajánlatot.

II.

A jogalkotó az új Ptk. (továbbiakban a Ptk.) 6:64.§-ában, a szerződés létrejötte kapcsán, az ajánlati kötöttség szakaszcím alatt az ajánlatot és az ajánlati kötöttség szabályozását új koncepcionális alapra helyezte. *„Aki szerződés megkötésére irányuló szándékát egyértelműen kifejező és a lényeges kérdésekre kiterjedő jognyilatkozatot tesz, nyilatkozatához kötve marad. Az ajánlattevő kötöttségének idejét meghatározhatja.”* A Ptk. nem hivatalos indokolása szerint: *„A törvény fontos újítása, hogy – a Ptk. szabályát [(régi Ptk.) 211. § (1) bek.] pontosítva – meghatározza az ajánlat fogalmát. A törvény szerint az ajánlat a fél szerződés megkötésére irányuló szándékát egyértelműen kifejező és a lényeges kérdésekre kiterjedő jognyilatkozat. Az e feltételeknek eleget tevő jognyilatkozat ajánlati kötöttséget vált ki, azaz a nyilatkozattevő fél kötve marad jognyilatkozatához.”* Itt kell azonban felhívni arra a figyelmet, hogy a Ptk. jelen rendelkezése – a szakaszcímből következően – kifejezetten nem az ajánlat fogalmát, pusztán az ajánlati kötöttség keletkezését határozza meg. Összevetve a korábbi szabályozással, a régi Ptk. nem határozta meg az ajánlat fogalmát, sőt az ajánlati kötöttséget eredményező jognyilatkozat elemeit sem, de egyértelműen rögzítette azt, hogy az ajánlattevő az ajánlati kötöttségét eleve ki is zárhatja:

„Aki szerződés kötésére ajánlatot tesz, ajánlatához kötve marad, kivéve, ha kötöttségét az ajánlat megtételekor kizárta.”² Az 1959. évi IV. törvény, a régi Ptk. miniszteri indokolása ennek szükségességét egyébként a szállítási szerződések szabályozási sajátosságaival indokolta.

A régi Ptk. szövege lényegében a Magánjogi törvényjavaslat megoldását követte: *„Aki másnak szerződés kötésére ajánlatot tesz, ajánlatához kötve van, hacsak kötöttségét kifejezetten vagy a körülményekből következtethetően ki nem zárta.”*- rendelkezik az Mtj. 590. §-a. Beck gondolatai is részben az Mtj. ezen engedő szabályából sarjadtak.

A két szabályozási megoldást és az indokolást összevetve azt kell mondanunk, hogy az új Ptk. idézett rendelkezését kizárólag úgy értelmezhetjük, hogy fenti követelményeknek megfelelő szerződési jognyilatkozatok csak *akkor minősülnek ajánlatnak*, ha azok az ajánlattevőre nézve *ajánlati kötöttséggel is járnak*. A Ptk. kommentárirodalmában is hasonló megközelítés gyűrűzik: miszerint *„e változtatás mögött azon elvi megfontolás húzódik, hogy egy jogi kötelező erővel nem rendelkező jognyilatkozat valójában nem tekinthető ajánlatnak, hiszen elfogadása nem eredményezhetné szerződés létrejöttét.”*³ Vagy más helyen: *„Az új Ptk. szabályozási szerkezetében ezen jognyilatkozat már nem minősül ajánlatnak, az csak egyoldalú ajánlattételre szóló felhívásnak tekinthető”*⁴

Más szerzők hasonlóképpen: *„Ha egy nyilatkozat jellegénél fogva nem köti az azt megtevő felet, akkor valójában csak a véletlentől*

² 1959. évi IV. tv.; régi Ptk. 211. § (1) bekezdés.

³ VÉKÁS Lajos: A szerződés megkötése és értelmezése. In Wellmann György (szerk.): Polgári Jog Az új Ptk. magyarázata V/VI. kötet (HVG-Orac, Budapest, 2013) 100.o.

⁴ „Csak a jogi kötelezettséggel rendelkező jognyilatkozatok minősülnek ajánlatnak az új Ptk. rendszerében.” Vö. VIRÁG Csaba: A szerződés megkötése és értelmezése In: Osztovits András (szerk.): A Polgári törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja. [továbbiakban: Opten kommentár] III. kötet (Opten, Budapest, 2014) 163.o.

*függően alkalmas a szerződés létrehozására, és ezért nem tekinthető jogilag ajánlatnak*⁵

Logikailag visszafordul tehát a tétel: nem az ajánlat jár ajánlati kötöttséggel, hanem ajánlatnak csak az ajánlati kötöttséget eredményező jognyilatkozat minősül. Ebből következően minden más, a szerződés előkészítése céljából megtett jognyilatkozat ajánlattételre felhívás lehet csak. Bíró György megközelítése szerint azonban az ajánlattételre felhívásnak az ajánlattól megkülönböztető ismérve nem pusztán abban áll, hogy nem eredményez kötöttséget, hanem hogy az előbbi hiányos, nem tartalmaz minden információt, feltételt, kötelezettséget, amelyben való megállapodás szükséges a szerződés létrejöttéhez.⁶

Itt kell megjegyeznünk, hogy a régi Ptk. és a Ptk. szabályozási megoldása vegyült a 2009. évi XX. törvénnyel kihirdetett, de hatályba nem lépett szövegben: „Aki szerződés megkötésére irányuló szándékát egyértelműen kifejező és a lényeges kérdésekre kiterjedő, határozott kikötéseket tartalmazó jognyilatkozatot tesz (ajánlat), ahhoz kötve marad, kivéve, ha kötöttségét az ajánlat megtételekor kizárta. Az ajánlattevő kötöttségének idejét meghatározhatja.”⁷ E szövegváltozat tehát még egyértelműen elismerte a kötetlenségi záradékkal tett ajánlat lehetőségét. Továbbá, az ajánlati kötöttség kizárt voltát és a már hatályosult ajánlat visszavonhatóságát külön kérdésként kezelte.⁸

⁵ Vö. SZILAS Péter – CSEHI Zoltán 6:64.§-hoz fűzött magyarázata. In. Csehi Zoltán (szerk.): Kötelmi jog I. A 2013. évi V. törvény alapján (ideiglenes jegyzet) Lex Praxis Kiadó Budapest, 2014. 38. o.

⁶ BÍRÓ György: Kötelmi jog . Közös szabályok, szerződésstan. Novotni Alapítvány Miskolc, 2010. 267. o.

⁷ 2009. évi XX. tv. 5:37.§ [ajánlati kötöttség] (1) bekezdés

⁸ Az ajánlat visszavonása és az abból eredő kárért való felelősség kérdésében értékes kiindulópontként szolgálhat DUDÁS Attila tanulmánya: *A szerződéskötési ajánlat visszavonása és a szerződési tárgyalások rosszhiszemű folytatása miatt beálló kárért való kártalanítási felelősség közötti kapcsolat az európai és a magyar jogban.* Magyar Jog 2013/6. szám. 357.-363. o.

Visszatérve a Ptk. nyomán kialakult értelmezéshez, hogy a vizsgált rendelkezés az ajánlat fogalmát határozza meg, akkor a szerződési jogi diszpozitivitás elvére való azon hivatkozás is megkérdőjelezhető, miszerint az ajánlattevő jelen szabálytól eltérően továbbra is kizárhatná ajánlati kötöttségét, mert ebben az esetben nyilatkozata már egyáltalán nem minősülhet ajánlatnak. Az ajánlat Ptk.-beli fogalmi elemeit pedig meg nem változtathatja, hiszen – ahogyan arra Leszkoven László is rámutat – az ún. definíciós szabályok a szerződési jogban is kógensnek tekintendők.⁹

Mindezek ellenére, a szabályozás változása és annak értelmezése *leegyszerűsítve* ugyanarra a következményre vezet: amennyiben a fél tartalmilag ajánlatnak minősülő jognyilatkozattal szembesül (pl. hirdetések, prospektusok, árjegyzékek), kétség esetén a nyilatkozattevőnek kell bizonyítania, hogy a Ptk. szerint az nem minősült ajánlatnak vagy a régi Ptk. szerint ajánlati kötöttségét kizárta.

Bár a Ptk. a kötetlen ajánlat lehetőségét a fentiek értelmében véleményünk szerint nem tartja fenn, szükséges mégis megvizsgálni, hogy ezen új rendelkezések mennyiben hatnak ki a szerződési gyakorlatban megjelenő esetleges olyan ajánlatokra, szerződési jognyilatkozatokra, ahol az ajánlattevő ajánlati kötöttségét eleve kizárta. Szabad-e az egyszerűsítés elvével élve – a kommentárirodalom által megerősítve – e jognyilatkozatokat ajánlattételre felhívó nyilatkozatoknak tekinteni? E probléma különösen ott kerül előtérbe, ahol az ajánlattevő nem teljes nyilatkozatára nézve, hanem például az abba foglalt ár tekintetében mentesíti magát e kötöttség alól, egyszerűbben: fenntartja az árváltoztatás jogát – még a szerződéskötés fázisában. Az ellenértékre

⁹ Vö. LESZKOVEN László: *A szerződési jog alapelvei*. In: Barzó Tímea – Juhász Ágnes – Leszkoven László – Pusztahelyi Réka: *Kötelmi jog. A kötelmek közös és a szerződés általános szabályai*. (Novotni Alapítvány, Miskolc, 2015.) 158. o.

vonatkozó változtatás lehetősége – a szerződéskötést követő létszakban már – egyébként egyoldalú szerződésmódosítási jogban is jelentkezhet.¹⁰

Ebből következően további kérdésként jelentkezhet, vajon az ajánlattevő fél által a szerződéskötési folyamatban kiaknázható egyéb lehetőségek meghaladottá teszik-e kötetlen ajánlatot vagy előállhat-e olyan helyzet, ahol az ajánlati kötöttség kizárása biztosíthat csak megfelelő mozgásteret.

Ezzel párhuzamosan szükséges megvizsgálni olyan további jogi helyzeteket, ahol a jogalkotó tudatosan biztosít a nyilatkozattevő fél számára visszalépési lehetőséget, kisebb-nagyobb mértékben.

III.

1. A hatályos jogban a *freibleibend* ajánlat létjogosultságát alapozza meg véleményünk szerint a *már hatályosult ajánlat korlátozott visszavonhatósága* is. Ha nem maga a fél határozta meg ajánlati kötöttségét – azaz nem ő szabott határidőt az elfogadó nyilatkozat megtételére –, továbbá ha nem rögzítette kifejezetten jognyilatkozata visszavonhatatlanságát, a Ptk. lehetővé teszi a már hatályosult nyilatkozata „visszahívását”, amely egyértelműen a beállt ajánlati kötöttség feloldását, a születendő kötelelem-, pontosabban a kötöttség-lerázását jelenti. Beck előadása szerint „*a freibleibend záradék a korlátozás iránti jog felfokozása, a kötöttség kirekesztésének legfelsőbb fokáig való kiterjesztése.*”¹¹ Alapvető különbség azonban az,

¹⁰ Például az utazási szerződés vállalkozója javára jogszabály biztosítja a részvételi díj módosítását, meghatározott feltételek mellett és mértékig. Vö. 281/2008. (XI. 28.) Korm. r az utazási szerződésről 6.§ Ptk. 6:191.§ (4) bek. alapján a szerződés tartalmát valamelyik fél egyoldalúan akkor módosíthatja, ha ezt a szerződésben kikötötték, vagy ha a felet erre jogszabály feljogosítja.

¹¹ BECK im. 30.o.

hogy az ajánlat visszavonása a már beállt ajánlati kötöttséget szünteti meg, amelyre fogalmilag legkésőbb az elfogadó nyilatkozat hatályosulásáig – azaz a szerződés létrejöttéig kerülhet sor. Ezért a Ptk. az ajánlat visszavonásának legkésőbbi időpontjaként az azt megelőző utolsó bizonyítható időpontot rögzíti: az elfogadó nyilatkozat elküldésének időpontját, amely elérkezte előtt lehetséges az ajánlat visszavonása. A már beállt ajánlati kötöttség feloldhatatlansága érdekében szabja meg a jogalkotó további feltételeket: nem lehetséges visszavonni tehát az ajánlatot, ha az ajánlat eleve visszavonhatatlannak vagy olyan ajánlatnak minősül, amely az ajánlati kötöttség időpontját elve határozott időtartamra korlátozza, mivel annak elfogadására határidőt állapít meg.

Gyakorlati problémát viszont ott okozhat a kötetlen ajánlat, hogy az ajánlatot elfogadó fél hogyan értesül, és meddig várhatja e függő kérdés eldőlését. E bizonytalanság valóban az ajánlat korlátozott visszavonása és nem a kötetlen ajánlat létjogosultsága melletti érvelést erősíti.

Beck is felhívja arra figyelmet, hogy a freibleibend ajánlat tételesjogi elismerésével párhuzamosan szükséges szabályozni a kötöttség-lezárás folyamatát is: *“a kötetlenséggel tett ajánlat minősíthető volna ajánlattételre szóló felhívásnak, de minősíthető volna a visszalépési jog kikötésével tett ajánlatnak. Az első álláspont formálisan inkább összhangban van azzal, hogy az ajánlattevő nem kívánt a maga terhére kötöttséget vállalni, de materialisan az ajánlattevő terhére beáll mégis csak a visszautasításról szóló értesítés kötelezettsége, amelynek elmulasztása őt – egy általa eltávoztatható, de el nem távoztatott – végleges kötelezettségbe sodorja.”*¹²

Ebből következően tehát haladéktalanul értesíteni köteles a kötetlen ajánlatot elfogadó felet arról, hogy megtett és elfogadott

¹² BECK im. 33. o.

ajánlatához valóban nem köti magát, és ezáltal a szerződés nem jött létre. Ezen értesítési kötelezettség azonban időben egyértelműen túlhaladhat az ajánlat visszavonására adott időbeli korláton.

Alapvető különbség van tehát a kötetlenségi záradék esetében az ajánlattevő szabadságának, kötöttség-lerázásának időbeli dimenziójában, mert a visszavonás fent említett korlátaival szemben a *freibleibend* záradékból fakadó jogát a már irányában hatályosult elfogadó nyilatkozat esetében is gyakorolhatja.

2. Az ajánlat visszavonhatósága mellett, a Ptk. lehetőséget teremt a már *hatályosult elfogadó nyilatkozat visszavonására* is, ám meghatározott esetre korlátozva, mégpedig a szerződésen alapuló és ugyanazon rangsorban elővásárlásra jogosult személy által párhuzamosan megtett elfogadó nyilatkozatok tekintetében. Ha többen tesznek ilyen elfogadó nyilatkozatot, a tulajdonos késedelem nélküli értesítése alapján 8 napon belül elfogadó nyilatkozatukat visszavonhatják.¹³

3. Az ügyleti kötöttség feloldhatóságát jelenti a Ptk. azon két rendelkezése is, amelyek a tartozásátvállaláshoz a jogosult által tett, valamint a szerződésátruházáshoz a szerződésben maradó fél által tett *előzetes hozzájárulás visszavonhatóságát* biztosítja.¹⁴ E rendelkezéseknek nem az a célja, hogy a megtett hozzájáruló nyilatkozatot elerőtlenítsék, azaz a nyilatkozattevő kötöttségét megszüntessék, hanem hogy fenntartsák – elsősorban a későbbi tartozásátvállaló / szerződésbe belépő személyére tekintettel – a kötöttség alóli mentesülés lehetőségét, az esetlegesen beálló érdeksérelem kiküszöbölése érdekében. Való igaz, hogy e hozzájáruló nyilatkozat hatályát a jogosult feltételtől is függővé teheti, amely által

¹³ 6:222.§ (5) bek.

¹⁴ 6:204.§ (2) bek., és 6:209.§ (2) bek.

elvileg a megtett nyilatkozata hatálytalansága annak visszavonása nélkül is elérhető. A szabályozás módszerét nagyító alá véve, *Juhász Ágnes* is rámutat arra a problémára, ha a nyilatkozat visszavonása fenntartását kivételként értelmezzük, akkor főszabályként a fél a hozzájárulását nem vonhatja vissza, amely viszont ellentétben állna a jogintézmény céljával.¹⁵

A kommentárirodalomban fellelhető vonatkozó magyarázat azonban rávilágít egy jelentős kérdésre. A hozzájárulás utólagos visszavonására az ajánlat visszavonására vonatkozó szabályok alkalmazását javasolja ugyanis *Menyhárd Attila*.¹⁶ Ez azt jelenti, hogy a jogosult (szerződésben maradó fél) az előzetes hozzájárulását csak addig az időpontig vonhatja vissza – és kizárólag csak abban az esetben, ha e jogát előzetesen fenntartotta –, amíg a szerződéskötésről őt nem értesítik. Mivel, ha irányában a szerződésátruházás (vagy tartozásátvállalás) hatályosul, már a szerződés-kötés fázisa lezárult, a hozzájáruló nyilatkozata, mint szerződési akaratnyilatkozata (ajánlata) visszavonhatatlanná válik és beáll a szerződésátruházás vagy a tartozásátvállalás folytán az alanycsere. Ellenben, ha e két hozzájáruló nyilatkozat általi kötöttséget freibleibend záradékkal oldhatnánk fel, a nyilatkozat "visszavonhatósága" a szerződéskötésről való értesítést követően is biztosítható lenne. E megoldás a háromoldalú jogügyletek gyorsabb lebonyolítását szolgálná, ha a fél már korábban megtette hozzájáruló nyilatkozatát, de mégsem járna azzal a veszéllyel, hogy a jogosult a számára előnytelen alanycserével szemben, az arról való értesülést követően nem léphetne fel.

¹⁵ JUHÁSZ Ágnes: *A szerződéses pozícióban bekövetkező alanyváltozás*. Publicationes Universitatis Miskolcensis Sectio Juridica et politica Tomus XXXII. (2014) 425.-438. 433. o.

¹⁶ MENYHÁRD Attila: *Szerződésátruházás* In. Opten kommentár III. kötet 492. o.

4. A "kötetlen" ajánlat lehetőségét támasztja alá véleményünk szerint a *versenyeztetési eljárásban* a Ptk. által nevesítetten elismert azon szabadság is, hogy bár főszabályként az ajánlattételi felhívást tevő felet szerződéskötési kötelezettség terheli a legkedvezőbb ajánlatot benyújtó féllel szemben¹⁷, azonban *e kötöttségét a felhívásban ki is zárhatja* (azaz a Ptk. fogalmi rendszerében a szerződés megkötésének megtagadására való jogát kikötheti¹⁸) vagy a felhívásban megjelölt határidőig azt vissza is vonhatja.

A régi Ptk. hatálya idején – feltéve, ha az adott versenyeztetési eljárásra irányadó különös jogszabály szerződéskötési kötelezettséget nem keletkeztetett – a versenyeztetési eljárásban megtett ajánlattételi felhívás sem járt ajánlati kötöttséggel. Az új Ptk. ezzel szemben – a szerződéskötési fegyelem fokozása, és a különös szabályokkal való koherencia érdekében – általános jelleggel rögzíti a szerződéskötési kötelezettséget, az ajánlati kötöttség helyébe állítva. Konzekvensnek tűnik tehát a Ptk. abban a kérdésben, hogy az ajánlattételre felhívás ajánlati kötöttséggel nem jár, de a szerződéskötési kötelezettség helyett az ajánlati kötöttséghez hasonlóan teszi lehetővé a felhívásban megjelölt határidőn belül a felhívás visszavonásának lehetőségét.

Érdekes módon itt a szerződéskötési kötelezettség nem teljesítésének következményét a jogalkotó nem határozza meg, *Wellmann György* álláspontja szerint ekkor a szerződéskötés során tanúsítandó együttműködési kötelezettség megszegéséért, a szerződéskötés elmaradásában álló kára megtérítését követelheti a legkedvezőbb ajánlatot tevő fél, mivel a Ptk. a szerződés létrehozását mint jogi következményt, az előszerződésen túl kizárólag a

¹⁷ Ptk. 6:74.§ (1) bek.

¹⁸ Ptk. 6:74.§ (2) bek: A felhívást tevő fél a felhívásban foglaltaknak megfelelő, legkedvezőbb ajánlatot benyújtó ajánlattevővel szemben a szerződés megkötését akkor tagadhatja meg, ha a felhívásban ezt a jogot kikötötte.

jogszabályon alapuló szerződéskötési kötelezettség nem teljesítése esetén hozhatja létre.¹⁹ Bodzási Balázs ezzel ellentétes álláspontja szerint a bíróság a szerződést létrehozhatja.²⁰ Továbbá, ha a versenytárgyalást kiíró szerződéskötési kötelezettsége és az előszerződésből fakadó szerződéskötési kötelezettség között párhuzamot kívánunk állítani, szembetűnő a különbség: az előszerződésből fakadó szerződéskötési kötelezettség alól lényegesen több konjunktív feltétel fennállása esetén mentesülhet a fél²¹, míg a versenytárgyalás során – felhívva a jogszabályon alapuló szerződéskötési kötelezettség szabályai alkalmazását – a szerződés megkötése alól egyszerűbb a mentesülés²². Tehát a versenyeztetési eljárásban tett felhívásból eredő kötöttség lerázása ezáltal tágabb körben lehetséges.

Bodzási Balázs a versenyeztetési eljárásra vonatkozó szabályozás kógens jellegére rámutatva kifejti, hogy a Ptk. 6:74.-76.§§-aiba foglalt felhatalmazás alapján az ajánlattételre felhívást tevő fél egyoldalúan fogja a szerződéskötési kötelezettséggel szemben, a szerződés megtagadására vonatkozó jogát vagy a felhívás visszavonhatóságát kikötni.²³

Összehasonlítva közelebbről az ajánlati kötöttséggel – az ajánlattételre felhívással járó kötöttség a jóhiszeműség és tisztesség elvének megfelelően biztosítja a versenyeztetési eljárásban ajánlattevőként résztvevő személyeknek az eljárás eredményességéhez fűződő és a szerződés megkötésének lehetőségéhez fűződő érdekét. Maga a versenyeztetési eljárás

¹⁹ WELLMANN GYÖRGY: A szerződések általános szabályai az új Ptk.-ban (Bírósági Határozatok, 2012/11., 965-972. o.)

²⁰ BODZÁSI BALÁZS: Szerződéskötés versenyeztetési eljárás alapján. In Opten Kommentár, III. köt 183. o.

²¹ Ptk. 6:73.§ (3) bek.

²² Ptk. 6:71.§ (4) bek.

²³ BODZÁSI i.m. 184. o.

megindítása váltja tehát ki ezen elvárható jogi hatást, a kötöttséget, amely egyébként általában az ajánlattételre felhívó nyilatkozathoz nem kötődik. Érvelésünk ezek alapján: ahogyan a jogalkotó felismerte azt, hogy az alakilag ajánlattételre felhívás is meghatározott feltételek mentén (így versenyeztetési eljárásban) kötöttséget vált ki, ugyanúgy – annak ellentétéként – érvényesülhet olyan eset, hogy az ajánlat fogalmi elemeit kimerítő szerződési jognyilatkozathoz nem kapcsolódik ajánlati kötöttség.

Másodsorban az a körülmény, hogy az előszerződéssel szemben a jogszabályon alapuló szerződéskötési kötelezettség-kötöttség alóli mentesülés enyhébb feltételekhez kötött, ennek alkalmazása megfontolandó a versenyeztetési eljárást kiíró fél szerződéskötési kötelezettségére nézve is, mivel a szabályozás rációja jelen esetben az, hogy az ajánlattételre felhívás alaphelyzetben fennálló kötöttségmentességével szemben bizonyos, az ajánlattevői érdeket védő kötöttséget teremtsen a jogalkotó.

5. Az ajánlat visszavonhatóságától, a feltételes ajánlattól, a visszalépési jogtól és a kötetlen ajánlattól eltérő megoldással élt a jogalkotó a próbára vétel és a megtekintésre vétel körében. Amíg Beck fent hivatkozott értekezése idejében a hatályos jog a próbára vétel és a megtekintésre vétel körében a vevő számára elállási jogot biztosított, addig a kötelelem lerázására az adásvétel e különös nemeiben jelenleg a szerződés hatálya szabályozási körében kerülhet sor. A szerződés utóbb meg nem kötöttnek – sem *freibleibend* ajánlattól visszalépés, sem elállási jog gyakorlása által – nem tekinthető, azonban hatályossága mégis a vevő jognyilatkozatától, pontosabban megtett szerződési akaratnyilatkozata utólagos megerősítésétől függ.

IV.

Összegezvén megállapításainkat, a modern magyar polgári jog rendszerében sem látjuk értelmetlennek az ajánlat kötöttségi záradékkal való felszereltségét. Igyekeztünk rámutatni azon jogi jelenségekre, amely esetekben sem az ajánlat visszavonására irányadó szabályok, sem a szerződéskötési kötelezettség alóli mentesülést lehetővé tévő szabályok sem elégségesek egyes kérdések megoldására. Ezzel összefüggésben igyekeztünk rávilágítani Beck tanítása nyomán azon árnyalatnyinak tűnő, de nem elhanyagolható különbségre, amely a visszavonási jog kikötésével tett ajánlat és a kötöttségi záradékkal felszerelt ajánlat között áll fenn.

Meglátásunk szerint az ajánlat visszavonásának kérdése, annak korlátozott megengedettsége nem ejti ki a kötöttségi záradékot az ajánlattevő fél rendelkezésére álló eszközök tárából, és a visszavonhatóság korlátozása sem eredményezheti az ajánlati kötöttség eleve kizárt voltát. A kifejezetten kizárt ajánlati kötöttség a másik szerződő félnek a szerződés kötőerejébe vetett bizalmát sem rendítheti meg, azzal eleve számolhat, szemben az ajánlat visszavonásával, így kárfelelősségi-kártalanítási szempontból is tisztább helyzetet eredményezhet. Maga a kötetlen ajánlat sem jelent teljes kötöttséget, ha arra vagyunk tekintettel, hogy az elfogadó nyilatkozatot tevő fél irányában a keletkező függő jogi helyzet feloldása haladéktalan kötelezettsége az ajánlattevő félnek.

Beck a szerződési szabályok dispozitivitásából kiindulva sem látta akadályát annak, hogy a szerződő fél az ajánlat visszavonhatósága kikötése helyett ajánlati kötöttségét teljes mértékben kizárhassa. A Ptk. rendelkezése azonban a – fellelhető, bár véleményem szerint nem egyértelműen helyes – jogalkotói és jogtudományi értelmezés szerint az ajánlat fogalmi elemévé, nem pedig következményévé tette az ajánlati kötöttséget, így már

vitatható, hogy a Ptk. jelen rendelkezésétől, mint fogalom-meghatározó rendelkezéstől a szerződő fél eltérhet-e.

Beck a tanulmányában arra a kérdésre, miszerint *„nem cáfolat-e a záradék elismerése, hatályossága, a kötelem-kötöttség lerázását tilalmazó elvi tétellel szemben”*, nemleges választ adott. Egyébként annak gazdasági indokoltságát a világháború anyagiányában és az árváltozások gyorsaságában lelte fel. Valóban csak gazdasági válság hatására lenne szükség ajánlati kötöttség kizárását lehetővé tévő szabályra? Vagy a fentiekben ismertetett esetek, mint a kötetlen ajánlattal párhuzamba vonható és attól elhatárolható kérdések sikeresen alátámasztják-e annak létjogosultságát? Nézetünk szerint igen.

Beck Salamon Emlékkonferencia
2015. november 13., MAB székház

A konferencia programja

9:30 - *Regisztráció*

10:00: **Megnyitó** — **CSERBA LAJOS**

(a Miskolci Ügyvédi Kamara Elnöke, Magyar Jogász Egylet)

10:15-10:45 **Visszaemlékezés Beck Salamonra, az egyetemi tanárra**

NÉMETH JÁNOS, ELTE, egyetemi tanár

10:45-11:15 **Sala bácsi a tanár, az esetjogász tudós és az ügyvéd**

PRUGBERGER TAMÁS, ME, egyetemi tanár

Kávészünet

11:30-12:00 **Kártérítés és jogalap nélküli gazdagodás**

MENYHÁRD ATTILA, ELTE, tszv. egyetemi tanár

12:00-12:30 **A biankó saját váltó**

VERESS EMŐD, Sapientia, Kolozsvár, tszv. egyetemi docens

12:30 – 13:10 *Ebédészünet (MAB székházban)*

13:10-13:40 **Beck és az érdekeszme**

LESZKOVEN LÁSZLÓ, ME, egyetemi docens

13:40-15:10 **Beck Salamon és a védjegyjog**

VIDA SÁNDOR, MTA doktor

15:10-15:40 **Beck Salamon gondolatainak továbbélése a polgári perrendi kodifikációban**

VARGA ISTVÁN, ELTE, tszv. egyetemi tanár

16:00 *A konferencia zárása*

A NOVOTNI ALAPÍTVÁNY KIADVÁNYAI

2016. május

Kód	Szerző (szerkesztő)	A mű címe	Tervezett (következő) megjelenés	Tervezett Kiadói árak +5%áfa közvetlen rendelésnél (a terjesztőknél alkalmazott árrést nem tartalmazza)
Tananyagok				
P-200/1	szerk. Bíró György	Polgári törvénykönyv (1959.évi IV.tv.) 243 old., 2011.,13. átdolgozott kiadás	-	1500
P-200/2		Az új Polgári törvénykönyv 2013.évi V.tv.	2016	3400
P-201	szerk. Juhász Ágnes	Polgári törvénykönyv tükrös szerkezetben, (a régi és az új Ptk.)tárgymutatóval két kötetes 631 old.		6200
P-203		Dologi jogi és öröklési jogi példatár 197 old., 2002.	-	2000
P-206	Bíró – Lenkovics	Általános tanok 246 old., 2013., (új Ptk. szerint)	-	1500
P-207	Csécsey György	Szellemi alkotások joga 2006. 270 o.	-	1750
P-208	Besenyey - Bíró	Személyek joga, 2010.185. o.	-	1500
P-209	HeinernéBarzó- Juhász-Pusztahelyi	Példatár az általános tanok, a személyek joga és a szellemi alkotások jogához	-	1500
P-210	Gondosné Pusztahelyi Réka	Ingatlan-nyilvántartási jog. (főiskolai jegyzet) 130 old. 2014		1000
P-211	Gondosné Pusztahelyi R.- Kriston E.-Sápi E.	Polgári jogi alapok (főiskolai hallgatók részére)297 old., 2014.	2016.	2800
P-212	Barzó-Bíró-Juhász- Lenkovics- Pusztahelyi	Általános tanok és Személyek joga, Új magyar polgári jog sorozat I. kötet. 504 old., 2013.	2016 (Új Magyar Polgári jog I.)	3550
P-212/1	Juhász-Leszkovent- Pusztahelyi	Új magyar polgári jog. Dologi jog Ideiglenes jegyzet 245.o. 2014.		3350
P-212/2	Barzó-Juhász- Pusztahelyi-Sápi	Új magyar polgári jog. Öröklési jog Ideiglenes jegyzet 185.o. 2016.		
P-	Polgári Jogi Tanszék alkotóközössége	Dologi és öröklési jog Új magyar polgári jog sorozat II. kötet cca. 350 old	2016 (Új Magyar Polgári jog II.)	
P-301	Barzó-Juhász- Leszkoven- Pusztahelyi	Új magyar polgári jog sorozat III. kötet. A kötelmek közös és a szerződés általános szabályai. 360 old. 2015. december	2015 (Új Magyar Polgári jog III.)	3100
P-302	Ujváriné Antal Edit	Felelősségtan, Új magyar polgári jog 270 old.,2014		2600
P-303	Polgári Jogi Tanszék alkotóközössége	Új magyar polgári jog sorozat IV. kötet Felelősségtan és szerződési alaptípusok cca. 400 old.	2016 (Új Magyar Polgári jog IV.)	3500
P-304	Juhász-Pusztahelyi	Kötelmi jogi példatár	-	2000
P-305	HeinernéBarzó Tímea	Új magyar polgári jog sorozat V. kötet Családijog	2016 (Új Magyar Polgári jog V.)	3000
P-306	HeinernéBarzó Tímea	A családi jog alapjai. (főiskolai jegyzet) 145 old.,	2016 (új Ptk.szerint)	2500
P-308	HeinernéBarzó Tímea	Családi jog Példatár és jogesetgyűjtemény 185. o. 2005.	2016 (új Ptk szerint)	1500

K-402	Barta-Harsányi-Ujváriné	Kereskedelmi szerződések, 250 o.	-	2500
K-403	Harsányi Gyöngyi	A magyar értékpapírhoz alapjai	-	2000
K-404	Miskolczi-Bodnár Péter	Anyagi versenyjog	-	2100
K-408		A fogyasztóvédelme a kereskedelmi jogban 200 old., 2004., 5. kiadás	-	2000
K-410	Fazekas Judit	Az európai integráció története. Az európai unió intézmény- és jogrendszere, 230 old., 2010., 6. átdolgozott kiadás	2016	2000
K-418	Barta-Harsányi-Kovács, Miskolczi-Bodnár-Ujváriné	Munkafizet Kereskedelmi jog II (Társasági jog, Versenyjog, Csődjog) 114. o. 2010.	-	1100
K-420	Barta-Harsányi-Kovács, Miskolczi-Bodnár-Ujváriné	Kereskedelmi jogi munkafizet I. Szerződések, értékpapírhoz, fogyasztóvédelem 103. o. 2006.	-	1050
K-422	Harsányi-Miskolczi-Ujváriné	Társasági jog 2009., 385 old, 2009.	-	2200
K-422	Barta-Harsányi-Ujváriné	Társasági jog 400 old.	2016	2500
Pp-502	Gáspárdy László	Modern magyar perjogtörténet, 62 old., 2003., 3. kiadás	-	500
Pp-503	szerk. Gáspárdy László	Polgári nemperes eljárások, 453 old., 2001., 2. kiadás	-	2000
Pp-504	Cserba-Gáspárdy-Nagy	A magyar bírósági végrehajtás, 168 oldal, 2002.	-	1150
Pp-505	szerk Wopera Zsuzsa	Polgári eljárásjog – főiskolai hallgatók számára, 218 oldal, 2010.	2016	1400
Pp-506	Cserba-Imregh-Nagy	Polgári határozatok szerkesztése és polgári bírósági ügyvitel, 175. o., 2009.	-	1350
Pp-507	Imregh-Nagy	Közjegyzői és ügyvédi jog. 166 old., 2004.	-	1350
Pp-508	Wopera Zsuzsa	Közigazgatási bíráskodás. 125 o. 2009.	2016	1300
Pp-510	Wopera Zsuzsa – Nagy Adrienn:	Az igazságszolgáltatás szervezete és ügyviteli szabályai, 370 old, 2010.	2016	2500
G-202	Gecsené-Kenderes-Tománé	Jogi ismeretek (főiskolai jegyzet) (Munkajog és Társadalombiztosítási jog 272 old. 2013.	2016	2500
Mk-402	szerk Bíró György	Jogi ismeretek (nem jogász hallgatók számára) 2009. 445. old.	2016 (új Ptk, Btk és Mt szerint)	3500
Ak-401	szerk. Csák Csilla	Agrárjog – Magyar agrárjog fejlődése az EU keretei között, 500. old, 2010	2016	3400
Ak-404	Csák-Olajos-Szilágyi	Vidékfejlesztési politika és támogatásának joga 170. o. 2008.		2300
Ak-405	Csák Csilla	Környezetjog I. 177. o. 2008.		1500
Ak-406	Nagy-Olajos-Raisz-Szilágyi	Környezetjog II. 220. o. 2010.		1750
Ak-407	Csák-Olajos-Szilágyi	A gazdasági és társadalmi kohézió politikája az Európai Unióban és Magyarországon 112. o. 2009.		1830
M-301	szerk. Prugberger Tamás	Szociális jog II.	-	-
M-302	Prugberger-Kenderes	A munka- és közszolgálati jog intézményrendszerének kritikai és összehasonlító elemzése 2012., 443 o.		3900
Pg-001	Juhász László	Csődjog, Egyetemi tankönyv, 2012. 330 o.		2950
Monográfiák				
E-001	Leszkoven László	A váltó mint kötelem, 293 old., 1999.	-	2530

E-002	Szalma József	Okozatosság és polgári jogi felelősség, 227 old., 2000.	-	2860
E-003	Leszkoven László	A zálogjog (új) szabályai, 151 old., 2001.	-	2530
E-005	Csécsey György	Védjegyjog és piacgazdaság, 242 old., 2001.	-	2530
E-014	Gedeon Magdolna	Az antik róma „sportjoga” 196. o. 2005. (átdolgozás alatt)	Az új sport törvényhez igazítása 2016	3500
E-016	Pribula László	Magyar reklámjog 338. o. 2005.	-	3500
E-020	Kenderes György	A munkaszerződés hazai szabályozásának alapkérdései 2007. 257. o.	-	1900
E-023	Olajos István	A vidékfejlesztési jog kialakulása és története 2008.	-	3300
E-024	Szilágyi János Ede	Eredetvédelmi kérdések a borjogban - Változó közösségi szabályozás 2009-től 425 o. 2009.	-	3300
E-027	Raisz Anikó	Az emberi jogok fejlődése az Emberi Jogok Európai és Amerikaiközi Bíróságának kölcsönhatásában (monográfia) 200 o. 2010.	-	3000
E-030	Prugberger Tamás	Magyar munka- és közszolgálati jogi reform európai kitekintéssel 2015. 432. o.	-	3600
E-032	Jakab Nóra	A margón és azon túl Az intellektuális és pszichoszociális fogyatékkal élő emberek cselekvőképességéről 2013. 230 o.	-	3000
E-033	Gondosné Pusztahelyi Réka	Magánjogi elévülés 2015. 340. old.	-	4300
Kézikönyvek				
E-008	Imregh Géza	A közjegyzői eljárás (kézikönyv), 340 oldal, 2003.	-	3550
E-018	Vida Sándor	Az Európai Bíróság védjegyjogi gyakorlata (monográfia) 2006. 295. o.	-	2500
E-019	Juhász László	A magyar fizetéseképtelenségi jog kézikönyve átdolgozott két kötetes 5. kiadás 2014. 1130 old.	2016 6. kiadás	13300
E-028	Vida Sándor	Az Európai Bíróság védjegyjogi gyakorlata II. (2006-2010) 2010. 442. o.	-	4500
E-029	Kiss Gábor	A társasházi jog kézikönyve 2011. 368.o.	-	5000
E-031	Szerk.: Juhász László	Ítéletátlak civilisztikai állásfoglalásai 2003-2012, 2013. 976 old.	-	6600
E-033	Szerk.: Juhász László	A kúria elvi civilisztikai határozatai 2013.V.31-ig	-	6200
E-033	Szerk.: Juhász László	A kúria elvi civilisztikai határozatai 2014.X.20-ig	-	6200
Tanulmánykötetek				
E-007	(szerk.) Barzó Tímea	Polgári jogi kodifikáció és jogharmonizáció (1999)	-	1200
E-004	(szerk.) Ploetz-Tóth	A munkajog és a polgári jog kodifikációs és funkcionális összefüggései, 421 old., 2001.	-	1650
E-006	szerk. Bíró György	A magyar magánjog az európai jogfejlődés áramában, 257 old., 2002.	-	1100
E-009	(szerk.)Miskolczi Bodnár Péter	In Memoriam Novotni Zoltán	-	---
E-010	(szerk.)Fazekas-Palásty	Globalizáció-Piacliberalizáció447.o., 2004.	-	---
E-011	(szerk.) Neumann-Prugberger	A munkáltatói jogutódlás esete, 418. old., 2004.	-	---

E-013	(szerk.) Miskolczi Bodnár Péter	Az uniós csatlakozás hatása a letelepedés és a szolgáltatás szabad áramlása körében 175. o. 2005.	-	---
E-015	(szerk.) Miskolczi Bodnár-Prugberger	Bérgarancia a felszámolási eljárásban valamint a csőd-és felszámolási eljárás reformja (tanulmánykötet) 365. o. 2005.	-	---
E-017	(szerk.) Bíró-Szalma	Kötelmi jogi kodifikációs tanulmányok (2003-2005) (tanulmánykötet) 342. o.	-	3000
E-021	(szerk.) Csák Csilla	Ünnepi tanulmányok Prugberger Tamás professzor 70. születésnapjára 2007. 466. o.	-	---
E-022	(szerk.) Gondosné Pusztahelyi Réka	Miskolci konferenciák 2006-2007 A magánjogi kodifikáció eredményei 380. o. 2008.	-	3000
E-025	(szerk.) Barta Judit	Miskolci konferenciák 2008 Bank és hitelviszonyok – Kodifikációs tanulmányok az új Ptk. születése kapcsán. 160.o. 2009.	-	3000
E-026	Juhász László	Válogatott tanulmányok (a bírósági szervezet, a polgári és a polgári eljárásjog, valamint a csődjog témakörében) 2009. 310.o.	-	3500
E-028	(szerk.) Erdős Éva	Pénzügyi jogot oktatók konferenciái 2006-2009. 300 o. 2010	-	3000
E-029	(szerk.) Pusztahelyi Réka	Miskolci konferenciák 2009 A magánjogi kodifikáció eredményei 160 o. 2010.	-	3000
E-030	(szerk.) Pusztahelyi Réka	Miskolci konferenciák 2011 Javítandó és jobbitandó elemek a Ptk. kodifikációjában 347 o. 2012.	-	3000
E-031	(szerk.) Pusztahelyi Réka	Miskolci konferenciák 2012 A vadászat aktuális jogkérdései 100 o. 2012	-	1200
E-032	(szerk.) Pusztahelyi Réka	Miskolci konferenciák 2012 Jogi személyek az Új Polgári Törvénykönyvben 247. o. 2013	-	3000
E-033	(szerk.) Juhász Ágnes	Miskolci konferenciák 2013 In Memoriam Novotni Zoltán 20. Novotni Emlékkonferencia tanulmánykötet 180.o 2013..	-	3000
E-034	(szerk.) Juhász Ágnes	Miskolci konferenciák 2015 Az új Polgári Törvénykönyv öröklési jogi szabályai. POT XXI. tanulmánykötet 160. o. 2016		
E-035	(szerk.) Pusztahelyi Réka	Miskolci konferenciák 2015 Beck Salamon Emlékkonferencia. tanulmánykötet 100 o. 2016		

**A Novotni kiadványok készletünk erejéig kiadói áron(+ postaköltség)
megrendelhetők:**

„ Novotni Alapítvány a Magánjog Fejlesztéséért „

Székhely: 3533 Miskolc, Gózon Lajos u. 11.

Levélcím: 3515 Miskolc, 15, Pf.: 13.

Telefon: 20/593 5423

Bigus Árpádné

novotnikiado@gmail.com

**Könyveink az alábbi üzletekben
értékesítői árréssel növelten kaphatók:**

Génius Egyetemi Könyvesbolt

3515 Miskolc-Egyetemváros, Könyvtárárpület
egyetemi@makrobookkft.axelero.net

Debreceni Egyetem Sziget Könyvesbolt

4034 Debrecen, Egyetem tér 1 sz.
szigetkonyv@t-online.hu

Egyetemi Könyvesbolt
6722 Szeged Vitéz u. 12.

Universitas Győr Kht.

Győr, Egyetem tér 1.
szokene@sze.hu

Ronni Bt. Könyvesbolt PKKB

1055 Budapest, Markó u. 25.
ronny@t-online.hu